

Sp. 23. —

70 sp.
75

ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΑΡΡΗ

Δ. Φ. ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ

Γ Ε Ω Γ Ρ Α Φ Ι Α

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

ΤΗΣ Γ' ΤΑΞΕΩΣ

ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Ἡ μόνη ἐγκριμένη κατὰ τὸν τελευταῖον
περὶ «διδασκτικῶν βιβλίων» νόμον

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΚΑΤΗ

42 16.20
Φυλίσια 6.—
Βιβλιοσημον 1.20
Πρόσθετος φόρος 1155
Ἀριθμ. Ἐγκριτ. ἀποφάσεων 54111
Ἀδείας Κυκλοφορίας 1-10-26

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΜΙΧ. ΖΗΚΑΚΗ

ΠΕΣΜΑΤΖΟΓΛΟΥ ΚΑΙ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

1926

ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΑΡΡΗ

Δ. Φ. ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ

Γ Ε Ω Γ Ρ Α Φ Ι Α

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

ΤΗΣ Γ' ΤΑΞΕΩΣ

ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Ἡ μόνη ἐγκεκριμένη κατὰ τὸν τελευταῖον
περὶ «διδασκτικῶν βιβλίων» νόμον

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΚΑΤΗ

Τιμήτες	42	16.20
Βιβλίσκιον	1	6.—
Πρόσθετος τόμος	1	1.20
Ἄριθμ. Ἐγκλιτ. ἀποφάσεως		42155
Ἄδειας Ἐγκλοφορίας		54141
		1-10-26

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ

ΜΙΧΑΗΛ Σ. ΖΗΚΑΚΗ

ΟΔΟΣ ΠΕΣΜΑΤΖΟΓΛΟΥ & ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΑΘΗΝΑΙ 1926

«Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν σφραγίδα τοῦ
βιβλιοπωλείου».

ΤΥΠΟΙΣ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΟΥ & ΑΔΕΛΦΩΝ ΣΑΡΡΗ - ΛΕΩΧΑΡΟΥΣ 20 - ΑΘΗΝΑΙ

Α' ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

(130 χιλ. τετραγ. χιλιάμ.— 6 ένατομ. κατ.).

1. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Θέσις, ἔκτασις καὶ ὄρια.— Μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον καὶ τὰς ἐνδόξους νίκας τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἡ ἐλευθέρα Ἑλλάς κατέχει ὄχι μόνον τὸ νότιον μέρος τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ἑβρου, ἀλλὰ καὶ ὅλας σχεδὸν τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Οὕτως ὀρίζεται πρὸς βορρᾶν ἀπὸ τῆς Ἀλβανίας, Σερβίας καὶ Βουλγαρίας, ΒΑ. δὲ ἀπὸ τῆς Τουρκίας.

Ὁριζόντιος διαμελισμός.— Οὐδεμία ἄλλη χώρα τῆς γῆς εἶνε τοσοῦτον διαμελισμένη ὑπὸ τῆς θαλάσσης, ὅσον ἡ Ἑλλάς. Τὸ Αἰγαῖον πέλαγος (πρὸς Α.) καὶ τὸ Ἴόνιον (πρὸς Δ.) εἰσχωροῦντα βαθύως εἰς τὴν ξηρὰν, σχηματίζουσι πολλοὺς κόλπους καὶ ἀποχωρίζουσι πολλὰς χερσονήσους. Δύο κόλποι, ἐκ μὲν τοῦ Ἰονίου ὁ **Κορινθιακός**, ἐκ δὲ τοῦ Αἰγαίου ὁ **Σαρωνικός**, προσεγγίζοντες κατὰ τὸν Ἴσθμὸν τῆς Κορίνθου, ἀποχωρίζουσι πρὸς Ν. τὴν μεγάλην χερσόνησον **Πελοπόννησον**. Ἐτεροὶ δύο κόλποι, ὁ **Ἀμβρακικός** πρὸς Δ. καὶ ὁ **Μαλιακός** πρὸς Α., ὀρίζουσι τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰς βορειοτέρας χώρας, Θεσσαλίαν, Ἠπειρόν καὶ Μακεδονίαν.

Νῆσοι δὲ κεῖνται ἐν τε τῷ Αἰγαίῳ καὶ τῷ Ἰονίῳ πελάγει, νοτιώτατα δὲ ἡ μεγαλόνησος Κρήτη.

Ἐνεκα τοῦ τοιοῦτου πλουσίου διαμελισμοῦ ὑπάρχουσιν ἔτι πολλοὶ πορθμοί, ὧν σημαντικώτατοι εἶνε ὁ τοῦ **Ρίου**, μεταξὺ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ὁ τῆς **Πρεβέξης**, κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, καὶ ὁ τοῦ **Εὐρύπου** μεταξὺ

τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τῆς νήσου Εὐβοίας. Ἐσχατὰ δὲ ἀκρωτήρια τῆς Ἑλλάδος εἶνε τὸ **Ἄκιον** (κατὰ τὸν πορθμὸν τῆς Πρεβέζης) τὸ **Ταίναρον** (κ. Ματαπᾶς), τὸ νοτιώτατον τῆς Πελοποννήσου ἢ **Μαλέα**, καθ' ἣν ὀρίζονται τὸ Ἴόνιον καὶ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, καὶ τὸ **Σούνιον**, τὸ νοτιώτατον τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος.

Μορφολογία τοῦ ἐδάφους. — Τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον ὀρεινόν. Μεταξὺ τῆς Ἠπείρου ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας ἀφ' ἑτέρου ἐκτείνονται αἱ ὄροσειραὶ τῆς **Πίνδου**, αἵτινες εἶνε συνέχεια τῶν Ἄλπεων τῆς Εὐρώπης. Προεκτάσεις καὶ κλάδοι τῆς Πίνδου εἶνε τὰ ὄρη τῆς Ἠπείρου, τῆς Θεσσαλίας, τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ὡς καὶ πολλὰ τῆς Μακεδονίας. Ἡ δὲ Πελοπόννησος ἔχει ὀγκώδη ὄρη περιβάλλοντα τὴν μεσόγειον χώραν **Ἄρκιδίαν**. Τὰ πλεῖστα ὄρη τῆς Ἑλλάδος ἐκτείνονται μέχρι τῆς θαλάσσης, δι' ἣ παραλία σχηματίζεται συνήθως δι' ἀκτῶν. Μεταξὺ τῶν ὀρέων σχηματίζονται μικρὰ ὀροπέδια, (ἐν Ἀρκαδίᾳ, Ἠπείρῳ καὶ δυτικῇ Μακεδονίᾳ), πολλὰ δὲ μικρὰ κοιλάδες καὶ βαθύπεδα. Μέγιστα πεδιάδες εἶνε ἡ **Θεσσαλική**, ἡ τῆς **Θεσσαλονίκης** καὶ ἡ τοῦ **Ἐβρου** τῆς Θράκης.

Ἰδιότης. — Τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος λόγῳ τῆς μικρᾶς αὐτοῦ ἐκτάσεως, στερεῖται μεγάλων ποταμῶν. Οἱ πλεῖστοι ἐλληνικοὶ ποταμοὶ εἶνε χεῖμαρροι πλημυροῦντες ἐν καιρῷ μεγάλης βροχῆς, αὐτοὶ δ' ἔτι οἱ μέγιστοι δὲν εἶνε πλωτοί. Οἱ σπουδαιότεροι εἶνε ὁ **Πηνειὸς** ἐν Θεσσαλίᾳ, ὁ **Ἀχελῷος** ἐν τῇ Ἠπείρῳ καὶ Στερεᾷ Ἑλλάδι, οἱ ἐν τῇ Μακεδονίᾳ **Ἀλιάκμων**, **Ἀξιός**, **Στρυμών**, **Νέστος** καὶ ὁ **Ἐβρος** ἐν τῇ Θράκῃ.

Σχηματίζονται δὲ καὶ λίμναι ἐν τοῖς κλειστοῖς πεδίοις, αἵτινες τὸ θέρος σμικρύνονται ἢ ὅλως ἀποξηραίνονται. Εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῶν Ἑλληνικῶν ὑδάτων συντελεῖ καὶ τὸ ἀσβεστῶδες ἔδαφος τῆς χώρας. διότι τὸ ὕδωρ εὐκόλως διεισδύει καὶ σχηματίζει ἐνιαχοῦ ὑπογείους ὀχετοὺς (καταβόθρας). Τὸ ὕδωρ τοῦτο πολλὰκις ἀναφαίνεται εἰς χαμηλότερα μέρη ὡς ἀφθονοὶ πηγαὶ **ἀναβολαὶ** κ. κεφαλάρια). Τοιαῦται πηγὰ λ. χ. εἶνε τοῦ **Ἐρασίνου** ποταμοῦ (ἐν Ἀργολίδι) καὶ αἱ τοῦ **Λάδωνος** (ἐν Ἀρκαδίᾳ).

Κλίμα καὶ βλίστησις. — Τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος εἶνε εὐκρατον καὶ ὑγιεινόν, ὃ δὲ ἀῆρ καθαρώτατος καὶ διαυγέστατος.

Μόνον εἰς τὰ μεσόγεια μέρη τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης τὸ κλίμα κλίνει πρὸς τὸ ἠπειρωτικόν, ἢ δὲ ἐλαία δὲν εὐδοκίμει. Ἐν γένει ἀναπτύσσεται βλάστησις πλουσία. Βλαστάνει ἡ ἐλαία, ἡ ἄμπελος, ὁ βράμβας, ὁ καπνός, οἱ δημητριακοὶ καρποὶ καὶ ποικίλαι ὀπώραι, καὶ αὐτὸς ἔτι ὁ φοινῖξ αὐξάνει ἐν ταῖς νοτιαῖς χώραις, ἐν δὲ τῇ Μεσσηνίᾳ κατὰ καιροὺς ὀριμάζουσι καὶ αἱ βάλανοι αὐτοῦ.

Γεωγραφικὸὶ ὅροι ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν κοινοτήτων.—Ἡ ἀρχαία Ἑλλάς προήχθη εἰς μέγαν βαθμὸν πολιτισμοῦ καὶ τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα εἰς ὕψιστον βαθμὸν μορφώσεως, καθ' ὃν χρόνον ἡ ἐπίλοιπος Εὐρώπη ἦτο βάρβαρος. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τοὺς ἐξῆς χαρακτηριστικοὺς ὅρους :

1) Ἡ ἐγγυτάτη θέσις αὐτῆς πρὸς τὰς λοιπὰς δύο ἠπείρους τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἐξ ὧν μετεδόθησαν αἱ πρῶται ἀρχαὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

2) Αἱ ποικίλαι τοῦ ἐδάφους καὶ αἱ διαδεχόμεναι ἀλλήλας διαφοροὶ ζῶναι τοῦ κλίματος καὶ τῆς βλαστήσεως. Αὗται ἐξεγείρουσι τὴν φιλεργίαν καὶ τὸ πνεῦμα τῶν κατοίκων.

3) Ὁ θαυμάσιος καὶ ποικίλος διαμελισμὸς τῆς ξηρᾶς, ὅστις παρορμᾷ τοὺς κατοίκους πρὸς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὴν ἀποδημίαν.

Ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς.—Οἱ ἀρχαιότατοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος ἦσαν οἱ Πελασγοί, ὧν ἡ ἱστορία καλύπτεται ὑπὸ σκότους. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ ἀρχαιοτέρα καὶ σπουδαιότερα ἔδρα τούτων ἦτο ἡ Δωδώνη τῆς Ἠπείρου. Ὁ πληθυσμὸς οὗτος ὑπεχώρησεν εἰς τὸν Ἑλληνικόν, ὅστις δὲν ἦτο διάφορος τῶν Πελασγῶν. Οὗτος ἀνήκεν εἰς τὴν Ἀρίαν ὀμοφυλίαν καὶ δὴ εἰς τὸν ἑλληνολατινικὸν κλάδον. Διεκρίνοντο οἱ Ἕλληνες πάλαι εἰς τρία φύλα, τοὺς Αἰολεῖς, τοὺς Δωριεῖς καὶ τοὺς Ἴωνας.

Ἡ Ἑλλάς κατὰ τοὺς διαφόρους αἰῶνας.—Ἡ ἀρχαία Ἑλλάς ἕνεκα τοῦ φυσικοῦ σχηματισμοῦ τοῦ ἐδάφους αὐτῆς διεμορφώθη εἰς διαφόρους ἐπαρχίας καὶ διαφορὰ πολιτεύματα, ἅτινα εὐρίσκονται ἐν συνεχείᾳ ἀνταγωνισμῷ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην (5—3ον αἰῶνα π. Χ.) ἐγεννήθησαν μεγάλοι ἄνδρες, ποιηταὶ φιλόσοφοι, καλλιτέχναι καὶ στρατηγοί, οἵτινες ἐδόξασαν τὴν πατρίδα ἡμῶν. Τότε διεπλάσθη ἡ τελειοτάτη τῶν γλωσσῶν, ἡ ἑλληνική, ἣτις θαυμάζεται ὑπὸ τοῦ πολιτισμένου κόσμου. Ὁ δὲ μέγας Ἀλέξανδρος, ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, ἐνώσας τὴν Ἑλλάδα

ὕπὸ τὴν ἡγεμονίαν αὐτοῦ, ἐπεξέτεινε τὰ ὄρια αὐτῆς ἐπὶ πάσης σχεδὸν τῆς τότε γνωστῆς Ἀσίας καὶ τῆς Αἰγύπτου. Διέδωκεν εἰς τὰ ὑποταχθέντα κράτη τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν, ἰδρύσας μέγα ἑλληνικὸν κράτος.

Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ τὸ ἀπέραντον τοῦτο κράτος διηρέθη εἰς μικρὰ βασίλεια ἅτινα διετηρήθησαν ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Ἄλλ' ἀπέναντι τῆς αὐξανομένης δυνάμεως τῆς Ρώμης, ἡ Ἑλλάς συντριβεῖσα ὑπετάγη εἰς αὐτὴν τελείως διὰ τῆς ἀλώσεως τῆς Κορίνθου ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου Μομίμου (146 π. Χ.).

Καίτοι δὲ ἡ Ἑλλάς ἦτο ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ρωμαίων, ἐπέδρα αὕτη ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ πνεύματος αὐτῶν. Ἀσπασθεῖσα αὕτη πρώτη τὸν χριστιανισμὸν ἀπεχωρίσθη τοῦ δυτικοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους ὡς χριστιανικὴ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἔχουσα πρωτεύουσα τὴν Κωνσταντινούπολιν (395 μ. Χ.) καὶ περιλαμβάνουσα πλὴν τῶν ἐν τῇ ἑλληνικῇ χερσονήσῳ χωρῶν καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν μετὰ τῶν πέριξ νήσων.

Τὸ ἐνδοξον τοῦτο κράτος, ὅπερ εἰργάσθη πρὸς διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ εἰς ἄλλα ἔθνη, ὑπέκυψε κατὰ τὴν δεκάτην πέμπτην μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα εἰς τοὺς Τούρκους. Ἐπὶ τέσσαρας σχεδὸν αἰῶνας διατελέσαντες οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τὸν ζυγὸν ἔλαβον τὰ ὄπλα κατὰ τῶν δεσποτῶν τῷ 1821 καὶ δι' ἐνδόξων κατορθωμάτων ἠλευθέρωσαν μικρὸν μέρος αὐτοῦ. Ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως ἐξῆλθεν ἡ ἐλευθέρη Ἑλλάς κατεσπαραγμένη καὶ ἔρημος, τὸ δὲ ἑλληνικὸν κράτος περιελάμβανε μόνην τὴν Πελοπόννησον, τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, τὰς Κυκλάδας τὴν Εὐβοίαν καὶ τὰς βορείους Σποράδας, κατοίκους δὲ εἶχε μόλις 650 χιλ.

Πρῶτος κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος ἐξελέγη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, ὅστις ἐλθὼν εἰς Αἴγινα τῇ 1828 ἐκυβέρνησε τὴν χώραν ἐπὶ τινα ἔτη. Καίτοι δ' ἡ Κυβέρνησις του ἦτο ἐξόχως λαμπρά, ἐδολοφονήθη ἐν Ναυπλίῳ κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1831.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καποδιστρίου ἡ Ἑλλάς προήχθη εἰς Βασίλειον, ἐξελέγη δὲ Βασιλεὺς ὁ Ὄθων, ὅστις ἀποβιβάσθεις εἰς Ναύπλιον κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1833 παρέμεινεν ἐν αὐτῷ μέχρι τοῦ 1835, ὅτε μετέφερε τὴν πρωτεύουσιν τοῦ βασιλείου εἰς Ἀθήνας. Τὸν βασιλέα τοῦτον ὅστις ἠγάπησε τὴν Ἑλλάδα ὡς

ιδίαν πατρίδα, οἱ Ἕλληνες ἐξεθρόνισαν τῷ 1862, ἀνηγόρευσαν δὲ βασιλέα τῶν Ἑλλήνων Γεώργιον τὸν Α'. Ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν κάθοδον αὐτοῦ, ἡ Ἀγγλία ἀπέδωκε (τῷ 1862) εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Ἐπιάννησον· τῷ δὲ 1881 παρεχωρήθη εἰς αὐτὴν μέγιστον μέρος τῆς Θεσσαλίας καὶ μικρὸν μέρος τῆς Ἡπείρου. Κατὰ δὲ τὸ διάστημα τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου, ἅμα τῇ καταλήψει τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, διέμενον ἐνταῦθα ὁ ἀείμνηστος βασιλεὺς Γεώργιος ὡς φρουρὸς ταύτης, ὅτε ἐδολοφονήθη ὑπὸ μουσαρᾶς χειρὸς (5 Μαρτίου 1913). Ἐσχάτως ἀπὸ τοῦ 1924, ἡ Ἑλλὰς ἔχει πολίτευμα δημοκρατικόν.

Ἀπὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Καποδιστρίου μέχρι σήμερον ἡ χώρα ἀπετέλεσε γιγαντιαίαν πρόοδον. Αἱ καταστραφείσαι πόλεις ἀνηγέρθησαν μεγαλύτεραι καὶ ὠραιότεραι. Σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ ἐστρώθησαν, τὰ πλοῖα ἐπολλαπλασιάσθησαν. Οἱ φίλεργοι κάτοικοι αὐτῆς διὰ τῆς ἐργασίας ἀπέκτησαν πλοῦτη, τὸ δὲ κράτος στρατὸν καὶ στόλον, ἅτινα ἐσχάτως ἐδόξασαν τὴν Ἑλλάδα διπλασιάσαντα τὴν ἔκτασιν καὶ τὸν πληθυσμὸν αὐτῆς.

Ἦδη ἡμεῖς οἱ γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων Ἑλλήνων, προσπαθοῦμεν ὅπως παραδώσωμεν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους πατρίδα μεγαλύτεραν καὶ εὐτυχεστέραν.

Φυσικὸς πλοῦτος τῆς Ἑλλάδος. Προϊόντα.

1) **Σύστασις τοῦ ἐδάφους.** Ὄρυκτά.—Τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος συνίσταται κυρίως ἐξ ἀσβεστολιθικῶν πετρωμάτων ἐστὶ δὲ ἐκ χιονολεῦκων καὶ ἄλλων πικιλοχρόων μαρμάρων. Πολλὰ πετρώματα τῶν ὁρέων εὐκόλως ἀποσαθροῦνται καὶ μεταβαλλόμενα εἰς εὐφορον χοῦν καθιστῶσιν εὐφόρους τὰς παρακειμένας κοιλάδας καὶ πεδιάδας. Τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος ἐγκλείει καὶ διάφορα πολύτιμα ὄρυκτά. Τὰ σπουδαιότερα μεταλλικὰ προϊόντα ἐξάγονται ἐν τῇ Λαυριωτικῇ χώρᾳ ὡς **ψευδάργυρος, μόλυβδος, ἄργυρος** ἀλλαχοῦ δὲ καὶ **χαλκός, σίδηρος καὶ μαγγάνιον**. Ἔτερα ὄρυκτὰ εἶναι αἱ **μυλόπετραι, ἡ σμύρις** (ἐν Νάξῳ) τὸ **θειόν**, ἡ **θηραϊκὴ γῆ, τὸ χρώμιον, ἡ μαγνησία καὶ οἱ γαιάνθρακες** (ἐν Κύμῃ, Ὀρωπῷ καὶ ἀλλαχοῦ).

2) Φύσις τοῦ ἐδάφους. Φυσικὰ προϊόντα.—Μέγα μέρος τοῦ ὀρεινοῦ ἐδάφους τῆς Ἑλλάδος ὅπερ εἶνε ἀκαλλιέργητον, καλύπτεται ὑπὸ θάμνων καὶ χρησιμεύει πρὸς βοσκὴν αἰγῶν καὶ προβάτων. Τὸ 1)8 περίπου τῆς ἐπιφανείας κατέχουσι τὰ δάση, ἀτινα ἐν μὲν τῇ Ἀνατολικῇ Ἑλλάδι ἀποτελοῦνται κυρίως ἐκ πευκῶν καὶ ἐλατῶν, ἐν τῇ δυτικῇ ἐκ δρυῶν. Δάση δὲ καστανέων καὶ ὄξυῶν εὐρίσκονται ἐν τῇ βορείᾳ Ἑλλάδι.

Προϊόντα φυτικὰ εἶνε: ἐλαίαι καὶ ἔλαιον, οἶνος, σῦνα, ἐσπεριδοειδῆ, ὀπῶραι, βάμβαξ, καπνός, δημητριακοὶ καρποὶ καὶ ἄλλα. Πλουσιώτατα προϊόντα εἶνε ἡ κορινθιακὴ σταφίς καὶ ὁ καπνός.

3) Ζῶα.—Ἄγρια ζῶα ἐν Ἑλλάδι ζῶσιν ὀλίγα κατὰ τὰ ὄρη. Τοιαῦτα εἶνε οἱ λύκοι, αἱ θῶες, αἱ ἀλώπεκες, οἱ κάπροι, αἱ ἔλαφοι καὶ αἱ δορκάδες. Ἐκ δὲ τῶν ἡμέρων τρέφονται κυρίως πρόβατα καὶ αἶγες ἔτι δὲ βόες χοῖροι, ἵπποι, ἡμίονοι καὶ ὄνοι.

Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων.—Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν, τὴν ναυτιλίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς ἐπιστήμας.

Γεωργία καὶ κτηνοτροφία.—Καίτοι τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος εἶνε κατάλληλῶτάτῳ εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ φυτικοῦ πλούτου, ἐν τούτοις ἡ γεωργία δὲν εἶνε ἀρκούντως ἀνεπτυγμένη. Τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ εἰς τὴν κτηνοτροφίαν. Ἔνεκα τούτου ἄφθονοι δημητριακοὶ καρποὶ καὶ πολλὰ ζῶα εἰσάγονται εἰς τὴν χώραν ἡμῶν ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς.

Βιομηχανία.—Ἡ ἐν Ἑλλάδι βιομηχανία ἤρξατο ἐσχάτως ἀναπτυσσομένη. Ὑπάρχουσιν εἰς πολλὰς πόλεις ἐργοστάσια μεταξουργίας, ἐριουργίας, βαμβάκουργίας, οἶνοπνευματοποιίας, μεταλλουργίας κλπ. Ἡ βιομηχανικωτάτη πόλις εἶνε ὁ Πειραιεύς.

Ναυτιλία.—Ὡς ἐκ τοῦ ὀριζοντίου διαμελισμοῦ τῆς Ἑλλάδος εἶνε κατ' ἐξοχὴν ναυτικὴ χώρα. Τὸ ἐμπορικὸν αὐτῆς ναυτικὸν εἶνε ἠδῆξιμένον καταπληκτικῶς. Ἀριθμεῖ περὶ τὰ 400 ἀτμόπλοια καὶ 120) μεγάλα πλοῖα ἰστιοφόρα, καταπλέοντα εἰς πάντας σχεδὸν τοὺς λιμένας τῆς γῆς.

Ἐμπόριον.—Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν ναυτιλίαν τὸ ἐμπόριον εἶνε ἀρκούντως ἀνεπτυγμένον. Ἡ εἰσαγωγὴ εἶνε πολὺ περισσότερὰ τῆς ἐξαγωγῆς. Χῶραι δὲ εἰς ἃς μεταφέρονται ἐλληνικὰ

προϊόντα και εισάγονται ἄλλα ἐκ τούτων, εἶνε κατὰ πρῶτον λόγον αἱ Ἠνωμένοι πολιτεῖαι, κατὰ δεύτερον δὲ ἡ Μεγάλη Βρεττανία, ἡ Ἰταλία, ἡ Γαλλία, ἡ Γερμανία καὶ ἡ Αἴγυπτος. Οἱ μέγιστοι λιμένες εἶνε ὁ Πειραιεὺς, αἱ Πάτραι, ἡ Σῦρος, ἡ Μιτυλήνη, αἱ Καλάμυ, ἡ Κέρκυρα, ὁ Βόλος, ἡ Θεσσαλονίκη καὶ ἡ Καβάλλα.

Συγκοινωνία.—Ἡ Συγκοινωνία ἐν Ἑλλάδι εἶνε ἀνεπτυγμένη οὐ μόνον κατὰ θάλασσαν, ἀλλὰ καὶ κατὰ ξηρὰν παρ' ὅλας τὰς δυσκολίας, ἃς παρέχει τὸ ὄρεινόν αὐτῆς ἔδαφος. Ἐχει γραμμὰς σιδηροδρομικὰς, ἀμαξίται δὲ ὁδοὶ συνδέουσι πάσας σχεδὸν τὰς πόλεις καὶ πολλὰς κώμας καὶ χωρὰ. Τηλέγραφοι δὲ καὶ ταχυδρομεῖα ὑπάρχουσι εἰς πάσας τὰς πόλεις καὶ εἰς πλείστας κώμας.

Θρησκεία.—Ἡ ἐν Ἑλλάδι ἐπίσημος θρησκεία εἶνε ἡ ὀρθόδοξος *χριστιανική*. Ἡ ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος εἶνε μὲν αὐτοκέφαλος, ἀλλὰ δογματικῶς καὶ κανονικῶς ἠνωμένη μετὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μεγάλης τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας. Διοικεῖται δ' αὕτη ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἣτις ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, ὅστις εἶνε ἰσόβιος πρόεδρος αὐτῆς καὶ τεσσάρων ἀρχιερέων, καλουμένων ἐκ τῶν ἐπισκοπῶν αὐτῶν. Πλὴν τῶν ὀρθόδοξων ὑπάρχουσι καὶ τινες Ἑλληγες τοῦ δυτικοῦ δόγματος, ἔτι δὲ τινες Μωαμεθανοὶ καὶ Ἰουδαῖοι.

Πολίτευμα.—Τὸ πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὸ 1924 εἶνε *δημοκρατικόν*. Οἱ βουλευταὶ ἐκλέγονται ὑπὸ τοῦ λαοῦ κατὰ νομοῦς. Ἡ κυβέρνησις ἀποτελεῖται ἐξ Ὑπουργῶν καὶ ἐφαρμόζει τοὺς νόμους, οὓς ψηφίζει ἡ Βουλὴ καὶ ἐπικυροῖ ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας· ὁ ὑπέρτερος τῶν ὑπουργῶν καλεῖται πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ἢ πρωθυπουργός. Ὑπουργεῖα εἶνε 9. 1) τὸ θρησκευμάτων καὶ παιδείας, 2) τῶν ἐξωτερικῶν, 3) τῶν Ἐσωτερικῶν, 4) τῆς δικαιοσύνης, 5) τῶν στρατιωτικῶν, 6) τῶν ναυτικῶν, 7) τῶν οἰκονομικῶν, 8) τῆς συγκοινωνίας καὶ 9) τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας.

Διοικήσεις.—Πρὸς εὐκολίαν τῆς διοικήσεως ἡ μὲν παλαιὰ Ἑλλὰς διαιρεῖται εἰς 16 νομοῦς, ὧν ἐκάστου νομοῦ προΐσταται εἰς νομάρχης. Τούτων 3 κείνται ἐν τῇ Θεσσαλίᾳ καὶ παλαιᾷ Ἠπείρῳ, 3 ἐν τῇ Στερεᾷ, 5 ἐν Πελοποννήσῳ, 2 ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ 3 ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Ἴονίου. Ἐκαστος νομὸς περιέχει μίαν ἢ περισσοτέρα; ἐπαρχίας, αἵτινες πάλιν ὑποδιαι-

ρδύνται εἰς δήμους καὶ κοινότητας. Ἡ δὲ νέα Ἑλλάς διαιρεῖται εἰς 19 νομούς· τούτων 8 κείνται ἐν Μακεδονίᾳ, 2 ἐν Θράκῃ, 2 ἐν Ἠπείρῳ, 3 ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου καὶ 4 ἐν Κρήτῃ.

Παιδεία.— Ἡ ἐκπαίδευσις ἐν Ἑλλάδι παρέχεται δωρεάν. Διαιρεῖται δ' αὕτη εἰς κατωτάτην, μέσην, καὶ ἀνωτάτην. Καὶ διὰ μὲν τὴν κατωτάτην ὑπάρχουσι πολλὰ δημοτικὰ σχολεῖα καὶ γραμματεῖα. Διὰ τὴν μέσην ἐκπαίδευσιν ὑπάρχουσιν ἑλληνικὰ σχολεῖα, γυμνάσια καὶ ἐμπορικὰ σχολαί. Διὰ τὴν ἀνωτάτην δ' ἐκπαίδευσιν εἶνε τὸ Ἐθνικὸν καὶ Καποδίστριαν Πανεπιστήμιον. Πλὴν τούτων εἶνε τὸ πολυτεχνεῖον, διδασκαλεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων, ναυτικὰ σχολαί, (ἢ τῶν δοκίμων καὶ ἢ ἐμπορικῆς ναυτικῆς σχολῆς ἐν Πειραιεῖ), στρατιωτικαὶ ἢ τῶν Ἐδελπίδων καὶ τῶν ὑπαξιωματικῶν), γεωργικαί, ἱερατικαὶ καὶ ἄλλαι.

Δικαιοσύνη.— Πρὸς ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχουσιν ὁ Ἄρειος Πάγος, τὸ ἀνώτατον δικαστήριον (ἐν Ἀθήναις), ἐφετεῖα, κακουργιοδικεῖα, περιοδικῶς καταρτιζόμενα, πρωτοδικεῖα, πταισματοδικεῖα καὶ πολλὰ εἰρηνοδικεῖα. Ὑπάρχουσι ἔτι καὶ δύο στρατοδικεῖα διὰ τοὺς στρατιωτικούς ἐγκληματίας.

Πολεμικαὶ δυνάμεις.— Πάντες οἱ Ἕλληνες πολῖται θεωροῦνται στρατεύσιμοι ἀπὸ τοῦ 1 ἴου ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτῶν μέχρι τοῦ 50οῦ. Καὶ ἐν καιρῷ μὲν εἰρήνης ὁ στρατὸς τῆς ξηρᾶς ἀνέρχεται εἰς 75 χιλ. περίπου ἄνδρας, ἐν καιρῷ δὲ πολέμου εἰς 500 χιλ. Ἡ δὲ κατὰ θάλασσαν δύναμις ἀποτελεῖται ἐκ 4000 ἀνδρῶν καὶ 49 πολεμικῶν πλοίων, ὧν ἕξ θωρηκτὰ ἢ Ὑδρα, αἱ Σπέτσιαι, τὰ Ψαρά, ὁ Ἀβέρωφ, καὶ τὰ ἐσχάτως ἀγορασθέντα Λήμνος καὶ Κιλκίς.

Πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος. Ἔσω καὶ ἔξω Ἑλληνες.— Ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος ἀνέρχεται εἰς 6 περίπου ἑκατομμ. ἔξ ὧν τὰ 3 εἶναι ἐν τῇ παλαιᾷ Ἑλλάδι. Ἑλληνες ὅμως κατοικοῦσι καὶ ἐν ὑποδοῦλοις ἑλληνικαῖς χώραις. Φύσει δὲ ἀποδημικοὶ οἱ Ἕλληνες κατοικοῦσιν ἔτι ὡς ἔμποροι ἢ εἰς ἄλλας ἐργασίας ἀσχολούμενοι ἐν ξέναις χώραις, ἰδίως ἐν Αἰγύπτῳ, ἐν Ρωσίᾳ, ἐν Ρουμανίᾳ, ἐν Αὐστραλίᾳ καὶ ἐν ταῖς Ἠνωμέναις πολιτεαῖς τῆς Ἀμερικῆς. Οὕτω ὁ ἀριθμὸς πάντων τῶν ἔσω καὶ ἔξω Ἑλλήνων ἀνέρχεται εἰς 9 σχεδὸν ἑκατομμύρια.

2. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΤΑ ΜΕΡΗ

Α. ΠΑΛΑΙΑ ΕΛΛΑΣ

ΘΕΣΣΑΛΙΑ ΚΑΙ ΠΑΛΑΙΑ ΗΠΕΙΡΟΣ

Όρια.— Ἡ Θεσσαλία μετὰ τοῦ νομοῦ Ἄρτης, ὀρίζεται πρὸς Β. ἀπὸ τῆς Μακεδονίας πρὸς Ν. ἀπὸ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ πρὸς Δ. ἀπὸ τῆς Νέας Ἠπείρου. Πρὸς Α. δὲ ὁρίζεται ὑπὸ τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου, τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ τοῦ Παγασητικοῦ κόλπου.

Θετλάσσιος διαμελισμός.— Πρὸς Α. τοῦ Παγασητικοῦ κόλπου ἐκτείνεται ἡ χερσονήσος *Μαγνησία*, ἣτις πρὸς Α. μὲν τελευταίῃ εἰς τὴν ἄκραν *Σηπιάδα*, πρὸς Δ. δὲ εἰς τὸ ἄκρωτ. *Αἰάντιον* (κ. Τρίκερι, καθ' ὃ ἡ εἴσοδος τοῦ Παγασητικοῦ).

Μορφολογία τοῦ ἐδάφους.—Κύριον ὄρεινόν σύστημα τῆς βορείας Ἑλλάδος εἶνε ἡ *Πίνδος*, ἣτις ἐκτείνεται ἐκ ΒΔ. πρὸς ΝΑ. κατὰ παραλλήλους ὄροσειράς. Κεντρικὸν ὄρος ταύτης εἶνε ὁ *Δάκμος*, ὑψούμενος κατὰ τὴν ΒΔ. γωνίαν τῆς Θεσσαλίας. Ἐκ τούτου ἄρχονται ἕ ὄροσειραὶ διευθυνόμεναι πρὸς Ν. παραλλήλως. Τὴν δυτικωτάτην ὄροσειρὰν ἀποτελοῦσι τὰ *Ἀθαμανικὰ ὄρη* (κ. Τζουμέρκα), τὴν δὲ ἀνατολικὴν τὸ *Κερνέτιον* (κ. Κόζιακας). Κατὰ τὰ βόρεια ὄρη ἐκτείνονται τὰ ὄρη *Χάσια* καὶ ὁ *Ὀλύμπος* (3100 σχεδὸν μέτρα) ἡ παλαιὰ κατοικία τῶν θεῶν. Αἱ ὑψηλαὶ αὐτοῦ κρυφαὶ κρύπτονται εἰς τὰ νέφη ἢ λάμπουν ἐκ τῆς χιόνος. ΝΑ. τοῦ Ὀλύμπου ἄρχεται ὄροσειρὰ ἐκτεινομένη παραλλήλως τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου. Εἰς ταύτην ὑψοῦται ἡ *Ὅσσα* (Κίσσαθος) καὶ τὸ *Πήλιον* ὅπερ χωρεῖ κατὰ μῆκος τῆς χερσονήσου Μαγνησίας. Τὸ Πήλιον ἔχει ἀφθονὰ ὕδατα καὶ ὀπωροφόρα δένδρα.

Ἐκ τῶν νοτίων ὀρέων τῆς Πίνδου, τῶν *Ἀγραφῶν*, ἄρχεται

δροσειρά πρὸς Α. ἐκτεινομένη καὶ τελευτῶσα κατὰ τὸν Παγασιτικὸν κόλπον. Ἡ δροσειρά αὕτη καλεῖται Ὀθρος.

Πάντα τὰ ὄρη ταῦτα εἶνε κατάφυτα ἐκ παντοίων δένδρων καὶ κατάλληλα διὰ τὰ ἄλλοτε «λημέρια τῶν κλεφτῶν» τὰ δὲ ὀνόματα, Χάσια, Ὀλυμπος, Κίσαβος καὶ Ἀγγραφα εἶνε συνδεδεμένα μετὰ ὠραίων δημηδῶν ἀσμάτων.

Λοφσειρά τις συνδέουσα τὴν Ὀθρυν μετὰ τοῦ Πηλίου συμπληροῦ τὴν κυκλικὴν διάταξιν τῶν ἀνωτέρω ὄρεων. Ἡ μεταξὺ τούτων ἐκτεινομένη μεγάλη **Θεσσαλικὴ πεδιάς** φαίνεται ὅτι ἦτο ποτὲ λίμνη, ἧς τὸ ὕδωρ ἐξέρρευεν ἐκ τῆς ἀνοίγεισης κοιλάδος τῶν **Τεμπῶν** μεταξὺ τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῆς Ὀσσης.

Ἄλλαι πεδιάδες εἶνε τὸ **Κρόκιο πεδίον** (κ. τοῦ Ἀλμυροῦ), ἐκτεινόμενον κατὰ τὴν δυτικὴν παραλίαν τοῦ Παγασιτικοῦ καὶ ἡ τῆς **Ἄρτης**, κατὰ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον (ἐν τῇ Ἠπείρῳ).

Ἠΐατα.— Ἄπαντα τὰ ὕδατα τῆς θεσσαλικῆς πεδιάδος συνέρχονται εἰς ἓνα κύριον ποταμὸν, τὸν **Πηνειόν**, ὅστις πηγάζει κυρίως ἐκ τοῦ Λάχμου καὶ τῆς Πίνδου. Ἐκ τῆς πεδιάδος ἐξέρχεται διὰ τῆς κοιλάδος τῶν Τεμπῶν, ἧς ἤνοιξεν ἢ συνεχῆς ῥοή αὐτοῦ, καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον. Τὰ Τέμπη φυμίζονται διὰ τὰς φυσικὰς αὐτῶν καλλονάς.

Σπουδαιότεροι παραπόταμοι τοῦ Πηνειοῦ εἶνε :

Ἄριστερά (ἐκ βορρᾶ)

Δεξιᾶ (ἐκ νότου)

Ὁ **Δηθαῖος** (κ. Τρικκαλινός) Ὁ **Ὀόχωνος** (κ. Σοφαδίτικος)

Ὁ **Τιταρήσιος** ἢ **Ἐβρωπος** Ὁ **Ἀπιδανός** (κ. Φαρσαλίτικος)

(κ. Ξεριᾶς)

Ὁ (**Ἐπιπεὺς** (κ. Τσαναρλῆς).

Ἐκ τῆς ἄλλοτε μεγάλῃς θεσσαλικῆς λίμνης λειψάνα εἶνε ἔλητιν ὡς **Νεσσαῶνις** (κ. Μαυρονέρι) καὶ ἡ λίμνη **Βοιβηῆς** (κ. Κάργα), ἧτις κατέχει τὸ ΝΑ. καὶ βαθύτερον μέρος τῆς πεδιάδος. Ἔτεροι λίμναι εἶνε ἡ **Ξυνιάς**, κατὰ τοὺς πρόποδας τῆς Ὀθρως καὶ ἡ **Ἀσίουρις** (κ. Νεζερός), κατὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Ὀλύμπου.

Μεταξὺ δὲ τῶν δροσειρῶν τῆς Πίνδου ῥέει ὁ ποταμὸς **Ἀχελῷος** (κ. Ἀσπροπόταμος), ὅστις κατέρχεται πρὸς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, δυτικώτατα δὲ ὁ Ἀραχθός, ὅστις πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἠπείρου ἐσχημάτιζε τὸ ὄριον τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος. Ὁ Ἀραχθός ἐκβάλλει εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον.

Κλίμα.— Τὸ κλίμα εἰς τὰ ὄρεινά μέρη εἶνε ψυχρὸν, κατὰ δὲ τὰς πεδιάδας ὑγρὸν τὸν χειμῶνα καὶ θερμὸν τὸ θέρος.

Φύσις τοῦ ἐδάφους. Προϊόντα.—Τὰ δάση τῶν ὀρέων τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἄρτης συνίστανται κυρίως ἐξ ὄξυων, ἐλατῶν, δρυῶν, καστανεῶν ἢ καὶ ἄλλων ὀπωροφόρων δένδρων. Φυτικά προϊόντα ἔχει *ξύλειαν δάφνην* (κάστανα, μήλα καὶ ἐσπεροειδή), *δημητριακὰ ὕς καρπούς, καπνόν, ἔλαιον, γεώμηλα, ὄσπρια, βάμβακα, σήσιμον*. Τρέφονται δὲ καὶ διάφορα ζῷα.

Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων.— Οἱ κάτοικοι τῶν χωρῶν τούτων ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν ὕλοτομίαν, κατὰ δὲ τὰς μεγαλειτέρας πόλεις καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον (ὡς ἐν Βόλῳ, Λαρίσῃ, Τρικκάλῃ καὶ Ἄρτῃ). Ὁ κύριος ἐμπορικὸς λιμὴν εἶνε τοῦ Βόλου.

Πολιτ. ἰστάσεις.— Πρὸ τοῦ 1881 ὄριον τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Τουρκίας ἦτο τὸ ὄρος Ὀθρὺς. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο παρεχωρήθη τὸ βόρειον τοῦτο τμήμα εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τῆς Βερολινείου συνθήκης. Καὶ τῆς μὲν ἀρχαίας Θεσσαλίας ἀπεδόθη τὸ πλεῖστον μέρος, τῆς δὲ Ἠπείρου μικρὸν τμήμα.

Νῦν αἱ χῶραι αὗται πλὴν τῆς ἐπαρχίας Δομοκοῦ περιέχουσι τρεῖς νομούς· α') τὸν τῆς *Λαρίσης*, β') τὸν τῶν *Τρικκάλων* καὶ γ') τὸν τῆς *Ἰθρῆς*.

α) Νομὸς Λαρίσης

(250 χιλ. κάτ.)

Φέσις καὶ ὄρια.— Ὁ νομὸς Λαρίσης κατέχει τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Θεσσαλίας, ὡς ἡ ἢ χερσόνησις Μαγνησία. Συνορεύει δὲ πρὸς Β. μετὰ τοῦ νέου νομοῦ Κοζάνης, πρὸς Ν μετὰ τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος καὶ πρὸς Δ. μετὰ τοῦ Νομοῦ Τρικκάλων· πρὸς Α. δὲ βρέχεται ὑπὸ τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου, τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου.

Φυσικὰ ὄρια διαγράφει πρὸς Β. ὁ *Ὀλυμπος* καὶ πρὸς Ν. ἐπὶ μακρὸν ἡ *Ἰθρὴς*.

Διὰ τῶν ἐν τῇ μέσῳ λοφοσειρῶν ἢ Θεσσαλικῇ πεδιάδι διακρίνεται εἰς τὴν τῆς *Λαρίσης* (πρὸς Β.) καὶ εἰς τὴν τῆς *Φαρσάλου* (Ν. Δ.)

Εἰς μὲν τὴν πρώτην βρέουσι ὁ Πηνεῖδς καὶ ὁ Εὐρωπος, εἰς δὲ τὴν δευτέραν ὁ Ἀπιδανὸς καὶ ὁ Ἐνιπεύς.

Ἐπαρχίαι, πόλεις καὶ κῶμαι.—Ὁ νομὸς Λαρίσης περιλαμβάνει 7 ἐπαρχίας: 1) Λαρίσης, 2) Τυρνάθου, 3) Ἀγιάς, 4) Βόλου, 5) Ἀλμυροῦ, 6) Φαρσάλων καὶ 7) Ἐλασσῶνος.

1) Ἡ ἐπαρχία **Λαρίσης** ἐκτείνεται πρὸς Ν. καὶ κατὰ μῆκος τοῦ Πηνεῖου μέχρι τῆς Ὀσσης. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶνε ἡ **Δάρισα** (21) (1), κατὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Πηνεῖου, σπουδαιότατη πόλις τῆς Θεσσαλίας ἐκ παλαιοτάτων χρόνων. Ὑπῆρξε πάλαι ἔδρα τῶν πλουσίων Ἀλευαδῶν, ἔζησε δὲ ἐν αὐτῇ καὶ ἀπέθανεν ὁ διάσημος ἰατρός Ἴπποκράτης. ΝΔ. ταύτης ἔκειτο πάλαι ἡ σπουδαία πόλις **Κρανῶν**, ἔδρα τῆς οἰκογενείας τῶν Σκοπαδῶν. **Ἀμπελάκια**, ἐπὶ τῆς Ὀσσης καὶ ἀνωθεν τῶν Ταμπῶν, ὀνομαστὴ ἄλλοτε διὰ τὰ ὑφαντουργεῖα αὐτῆς.

2) Ἡ ἐπαρχία **Τυρνάθου** περιλαμβάνει τὸ πρὸς Β. τοῦ Πηνεῖου μέρος τοῦ νομοῦ. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶνε ὁ **Τύρναβος** (61|2), παρὰ τὸν Εὐρωπον—**Ραιβάνη** (21|2), ὑπὸ τὸν κάτω Ὀλυμπον.

Ἡ ἐπαρχία **Ἀγιάς** περιλαμβάνει τὴν Ὀσσαν καὶ τὸ μεταξὺ τῆς Βοιθηίδος καὶ τοῦ Αἰγαίου τμήμα. Πρωτεύουσα εἶνε ἡ **Ἀγιά**, (3), κώμη ἀκμάζουσα διὰ τὴν κατασκευὴν μεταξίνων καὶ βαμβακίνων ὑφασμάτων.—**Τσάγεξι**, ναυτικὸν χωρίον πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Πηνεῖου.

4) Ἡ ἐπαρχία **Βόλου** περιλαμβάνει τὸ πρὸς Ν. τῆς Βοιθηίδος τμήμα τοῦ νομοῦ καὶ τὴν χερσόνησον Μαγνησίαν. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας εἶνε ὁ **Βόλος** (35), κατὰ τὸ μυχὸν τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου. Εἶνε πόλις μετὰ κανονικωτάτης ῥυμοτομίας καὶ ἡ μεγίστη τῶν Θεσσαλικῶν πόλεων. Εἶνε ἔτι ἐπίνειον τῆς Θεσσαλίας καὶ ἐμπορικωτάτη. Ἐκ ταύτης ἄρχονται οἱ Θεσσαλικοὶ σιδηρόδρομοι. Παρὰ τὸν Βόλον ἔκειντο πάλαι δύο πόλεις αἱ **Παγασαὶ** (πρὸς Ν.) ἐξ ἧς ἐκλήθη ὁ κόλπος, καὶ ἡ **Δημητριάς**, (πρὸς Α.), «μία τῶν τριῶν κλειδῶν τῆς Ἑλλάδος» (αἱ ἕτεραι δύο ἡ Χαλκίς καὶ ἡ Κόρινθος).

(1) Οἱ παρὰ τὰς πόλεις ἀριθμοὶ δηλοῦσι τὸν πληθυσμὸν τῶν πόλεων κατὰ χιλιάδας.

ΒΑ. τοῦ Βόλου κείται ὁ ἄνω Βόλος, ἀποτελούμενος ἐκ διαφόρων χωρίων. Παρὰ τοῦτον ἔκειτο ἡ ἀρχαιοτάτη Ἰωλκός, ἡ πατρὶς τοῦ ἥρωος τῆς Ἀργοναυτικῆς ἐκστρατείας, Ἰάσονος Πρὸς Δ, τοῦ Βόλου καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς κείται τὸ Βελεσιῖνον (21)2), αἱ πάλαι Φεραὶ, ἡ πατρὶς τοῦ πρωτομάρτυρος τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας Ρήγα. Ἐπὶ δὲ τοῦ Πηλίου, ἐν μέσῳ καστανεῶν καὶ μηλεῶν καὶ ἄλλων ὀπωροφόρων δένδρων κείνται πολλαὶ ὠραῖαι κωμοπόλεις (κ. τὰ 24 χωριᾶ). Σπουδαιόταται τούτων ἐπὶ μὲν τῆς δυτικῆς πλευρᾶς εἶνε ἡ Μακρονίτσα, (2), ἡ Πορταριά (2), τὰ Δεχώνια, ἡ Δράκεια, ὁ Ἅγιος Λαυρέντιος, αἱ Μηλαί, ἡ Ἀγοραστή (2), ὁ Λαῖος καὶ τὸ Τρίκερι. Ἐπὶ δὲ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς ἡ Ζαγορά (3), ὁ Κισσός, καὶ ἡ Τσαγγαράδα.

5) Ἡ ἐπαρχία Ἀλμυροῦ περιλαμβάνει τὸ Κρόκιον πεδῖον καὶ τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Ὀθρυος. Πρωτ. εἶνε ὁ Ἀλμυρός (51)2), οὗ μακρὰν τοῦ Παγασητικοῦ.—*Εὐξεινούπουλις* καὶ *Νέα Ἀγχίαλος*, κῶμαι συνοικισθεῖσαι ὑπὸ Ἑλλήνων προσφύγων ἐκ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας μετὰ τὴν ἀγρίαν καταδίωξιν αὐτῶν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων.—(*Ἀμαλιάπολις (Νέα Μιξέλα)*, παρὰ τὸν Παγασητικόν.

6) Ἡ ἐπαρχία Φαρσάλων κατέχει τὸ ΝΑ. τμήμα τοῦ νομοῦ. Πρωτ. εἶνε τὰ Φάρσαλα (π. ἡ Φάρσαλος) (31)2), οὗ μακρὰν τοῦ Ἀπιδανοῦ. Παρὰ τὴν Φάρσαλον ἐγένετο ἡ μεταξὺ τοῦ Πομπηίου καὶ τοῦ Καίσαρος μάχη, καθ' ἣν ἐνίκησεν ὁ Καίσαρ (τῷ 48 π. Χ.). ΒΑ. τῶν Φαρσάλων ὑψοῦται τὸ χαμηλὸν ὄρος Μαυρογοῦνι κατὰ τὸ ὄρος τοῦτο εἶνε αἱ θέσεις *Κυνὸς Κεφαλαί* καὶ *Μελάμβιον*, καθ' ἃς ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς Φλαμνίνος ἐνίκησε τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Φίλιππον τὸν Ε' (197 π. Χ.), κατὰ τὰς αὐτὰς θέσεις συνέβη εἰς ἀρχαιοτάτους χρόνους καὶ βαρὺ ἀτύχημα τῆς Ἑλλάδος, ὁ θάνατος τοῦ Πελοπίδου ὑπὸ τῶν μισθοφόρων τοῦ τυράννου τῶν Φερῶν Ἀλεξάνδρου.

7) Ἡ ἐπαρχία Ἐλασσῶνος εἶνε τὸ βορειότατον τμήμα τῆς Θεσσαλίας (π. Περραιβία) ὅπερ δὲν εἶχε παραχωρηθῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τῆς λοιπῆς Θεσσαλίας τῷ 1881, ἀπληλευθέρωθη δὲ πρώτη ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου, διότι ἐνταῦθα εἰσέβαλε τὸ πρῶτον καὶ τὸ κύριον σῶμα τοῦ Ἑλλη-

νικοῦ στρατοῦ (1—9 Ὀκτωβρίου 1912). Περικλείεται ὑπὸ ὑψηλῶν καὶ δυσβάτων ὄρέων, τῶν **Καμβουνίων**, τοῦ **Τιταρίου** καὶ τοῦ **Ὀλύπου**, ἅτινα ὀρίζουσι ταύτην ἀπὸ τῆς Μακεδονίας. Πρωτεύουσα εἶνε ἡ **Ἐλασσών** (π. Ὀλοσσών) μετ' ὄχυροθ φρουρίου (3). Ἔτεροι κῶμαι εἶνε ἡ **Τσαριτσάνη** (3) καὶ πρὸς Β. τὸ **Διβάδι** (2 1/2).

Ἡ ἀκατεργάμενα ὕδατα ἐκ τῶν περιβαλλόντων ταύτην ὄρέων συνέρχονται εἰς τὸν παραπόταμον τοῦ Πηνειοῦ **Τιταρίσιον** (κ. Ἐηριᾶς), ὅστις συμβάλλει τῷ Πηνειῷ. Κατὰ βραχίονα τούτου, καλούμενον **Σαραντίπορον**, ἐγένετο ἡ πρώτη μεγάλη μάχη τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ κατὰ τῶν Τούρκων (9 Ὀκτωβρίου 1912), καθ' ἣν ἐθανυμάσθη ἡ ὀρητικότης καὶ ὁ ἡρωϊσμός τῶν Ἑλλήνων.

β') Νομὸς Τρικκάλων.

(195.000 κάτ.)

Φύσις καὶ ὄρει.— Ὁ νομὸς Τρικκάλων κατέχει τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Θεσσαλίας καὶ μέρη τινὰ τῆς Ἠπείρου κατὰ τὴν Πίνδον. Συνορεύει δὲ πρὸς Β. μετὰ τοῦ νομοῦ Κοζάνης, πρὸς Α. μετὰ τοῦ νομοῦ Λαρίσσης Ν. Α. μετὰ τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος πρὸς Ν. μετὰ τοῦ νομοῦ Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας καὶ πρὸς Δ. μετὰ τοῦ νομοῦ Ἄρτης.

Φυσικὰ ὄρια διαγράφονται πρὸς Β. μὲν κατὰ τὸν **Δάκμον** καὶ τὰ **Χάσια**, πρὸς Ν. κατὰ τὰ ὄρη τῶν **Ἀγραῶν**, πρὸς Δ. δὲ κατὰ τὰ **Θ μινικὰ ὄρη** καὶ τὸν **Ἀχελῶνα** ποταμὸν.

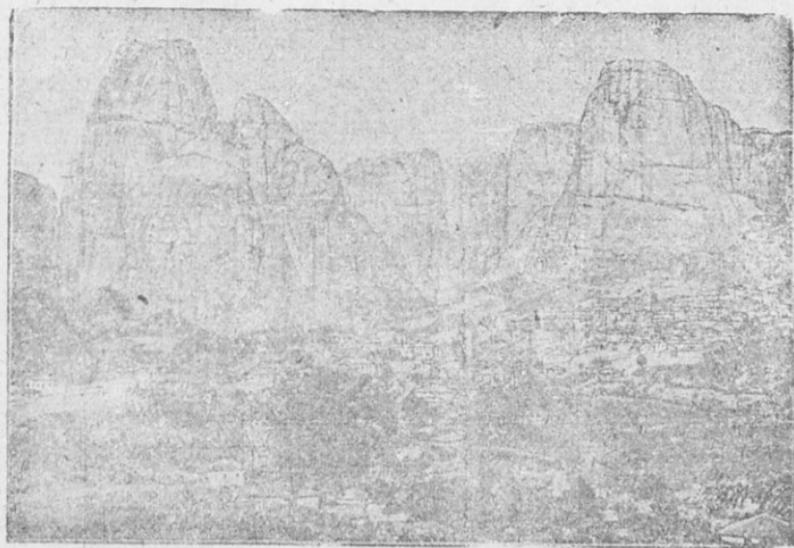
Ὁ νομὸς εἶνε πεδινός ἐν τῷ μέσῳ καὶ πρὸς ἀνατολάς, κατὰ τὰ ἄλλα δὲ μέρη ὀρεινός.

Ἐπιτοχίαι, πόλεις καὶ κῶμαι.— Ὁ νομὸς Τρικκάλων περιέχει 3 ἐπαρχίας· 1) τῶν Τρικκάλων, 2) τῆς Καλαμπάκας καὶ 3) Καρδίτσης.

1) Ἡ ἐπαρχία **Τρικκάλων** κατέχει τὴν κεντρικὴν περίπου ζώνην τοῦ νομοῦ. Πρωτ. τοῦ νομοῦ καὶ τῆς ἐπαρχίας εἶνε τὰ **Τρίκκικα** (21). (π. Τρίκη), ὠραία πόλις κατὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ληθαίου. Κατὰ τὸν χειμῶνα ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως αὐξάνεται, ἐπειδὴ ἔρχονται ἐκ τῆς Πίνδου καὶ τῆς Μακεδονίας πολλοὶ ποιμένες καὶ ἐργάται. Ἐχει ἐμπόριον δημητριακῶν καρπῶν καὶ κτη-

γών. **Ζάρκος**, πρὸς **Α. Βισίστα**. κατὰ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀχελύφου, ἔνθα πάλαι ἡ ἡπειρωτικὴ χώρα Ἀθαμανία. Οἱ κατὰ τὴν κοιλάδα ταύτην κάτοικοι καλοῦνται ἐκ τοῦ ποταμοῦ Ἀσπροποταμίται.

2) Ἡ ἐπαρχία **Καλαμπάκας** κατέχει τὴν βορείαν ζώνην τοῦ νομοῦ. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας εἶνε ἡ **Καλαμπάκα** (3), ἐπὶ τῶν δυζαντ. χρόνων **Σταγαί**), κειμένη παρὰ τὸν Πηγεῖόν. Πρὸς Β. τῆς πολίχνης ὑψοῦνται ὄραχοι ὑψηλοὶ καὶ ἀπότομοι καλούμενοι **Μετέωρα**. Ἐπὶ τούτων εἶχον κτισθῆ κατὰ τὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν 12 μοναί, ὧν 4 διατηροῦνται νῦν καλῶς· ἡ ἀνάβασις δὲ εἰς αὐτάς γίνεται ἢ διὰ κρεμαστῶν κλιμάκων, ἢ διὰ ὀχήματος ἀνα-

Ἡ Καλαμπάκα καὶ τὰ Μετέωρα.

συρομένου ὑπὸ τῶν μοναχῶν. **Μαλαιάσι καὶ Νέα Κ** υισού-
φλιανη, παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Πηγεῖοῦ.

4) Ἡ ἐπαρχία **Καρδίτσας** περιλαμβάνει τὴν νοτιαν ζώνην τοῦ νομοῦ. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας εἶνε ἡ **Καρδίτσα** (13), πόλις ἐν μέσῳ τῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδος. **Φανόριον**, ἐπὶ λόφου. **Σοφάδες** (3 1/2) δι' ὧν διέρχεται ὁ ἐκ Βόλου σιδηρόδρομος εἰς Καρδίτσαν

Σαροῦ—Γεωγραφία Γ' Ἑλλ. Σχολείου. Ἔκδ. 10η 15-6-1926 2

καὶ Τρίκκαλα ἄγων. **Ματαράγκα**, χωρίον παρ' ὃ τῷ 1878 ἐνικήθησαν οἱ Τούρκοι ὑπὸ τῶν ἐπαναστατησάντων κατοίκων. Παρὰ τὸ χωρίον τοῦτο εἶναι ἡ ἀρχαία πόλις **Κιέριον**, ἣτις ἀρχαιοτάτα ὅτε κατέφκουν ἐνταῦθα Αἰολεῖς, ἐκαλεῖτο **Ἄρνη. Παλαμᾶς**, (4), ΒΑ. τῆς Καρδίσις—**Σμόκοβον**, πρὸς Ν., παρ' ὃ ὑπάρχουσι θερμαὶ ἱαματικαὶ πηγαί.

γ) Νομὸς Ἄρτης

(53,000 κατ.)

Ἐέσις καὶ ὄρια.— Ὁ νομὸς οὗτος, μικρότερος τῶν προηγουμένων, περιλαμβάνει μέρος τῆς Ἡπείρου. Συνορεύει πρὸς Α, μετὰ τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, πρὸς Δ. μετὰ τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων καὶ Πρεβέζης καὶ πρὸς Ν. μετὰ τοῦ νομοῦ Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας. Μέρος τοῦ νομοῦ βρέχεται ΝΔ. ὑπὸ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου.

Δυτικὸν ὄριον τοῦ νομοῦ εἶνε ὁ ποταμὸς Ἄραχθος ἐν μέρει καὶ ὁ νομὸς Πρεβέζης. Τὸ βορειότατον ἄκρον σχηματίζει ὁ **Λάκμος** (κ. Περιστέρη) τὰ δὲ ἀνατολικά ὄρια διαγράφουσι τὰ **Ἄθμανικά ὄρη** καὶ ἐν μέρει ὁ **Ἀχελῷος**.

Ὁ νομὸς εἶνε ὀρεινόςτατος. Μικρὰ μόνον πεδιάς σχηματίζεται κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀράχθου, ἢ τῆς Ἄρτης.

Πόλεις καὶ κῶμαι.— Ὁ Νομὸς περιλαμβάνει μίαν μόνον ἐπαρχίαν, τὴν τῆς Ἄρτης. Πρωτ. εἶνε ἡ Ἄρτα (8) π. Ἀμβρακία), κατὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἀράχθου, ἐφ' οὗ λιθίνη παλαιὰ γέφυρα. Κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα διετέλεσεν ἕδρα τῶν δεσποτῶν τῆς Ἡπείρου. Ἐπίγειον τῆς Ἄρτης εἶνε ἡ **Κόπρανα**, κατὰ τὸν Ἀμβρακικόν. — **Πέτα Β Δ** τῆς Ἄρτης, παρ' ἣν τῷ 1822 ἔπεσαν πολλοὶ φιλέλληγες μαχόμενοι κατὰ τῶν Τούρκων.— **Σκουληκαριά**, πρὸς Α. πατρὶς τοῦ ἀρχιστρατήγου τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος **Καραϊσκάκη**. **Ἄγναντα** καὶ **Πράμαντα**, ἐπὶ τῶν Τζουμέρκων. **Καλαρῶται**, εἰς τὴν βορειότατην γωνίαν τοῦ νομοῦ.

Συγκοινωνία τῆς Θεσσαλίας καὶ τοῦ νομοῦ Ἄρτης.— Ἡ κατὰ τὴν Θεσσαλίαν συγκοινωνία εἶνε ἀρκούντως ἀνεπτυγμένη διὰ τῶν Θεσσαλικῶν σιδηροδρόμων. Ἐκ τοῦ Βόλου σιδηροδρομικὴ γραμμὴ φθάνει εἰς Βελεστίνον, ὅθεν διχάζεται καὶ ἡ μὲν βορειότερα γραμμὴ φθάνει μέχρι τῆς Λαρίσις, ἢ δὲ

ἑτέρα διέρχεται τὰς πόλεις Φάρσαλα, Σοφάδες, Καρδίτσαν, Φανάριον, Τρίκκαλλα καὶ τελευτᾷ εἰς τὴν Καλαμπάκαν. Ἐτέρα μικρὰ γραμμὴ ἐκ Βόλου διερχομένη τὸ χωρίον Λεχώνια τελευτᾷ εἰς τὰς Μηλέας. Ἡ δὲ ἐν Ἠπειρῷ συγκοινωνία ἕνεκα τοῦ ὄρειου αὐτῆς ἐδάφους καὶ τῆς ἐλλείψεως σιδηροδρόμου εἶνε δύσκολος.

Ἡ Θεσσαλία ἐτι συνδέεται μετὰ τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος διὰ τοῦ σιδηροδρόμου Πειραιῶς-Ἀθηνῶν-Θεσσαλονίκης. Ὁ σιδηρόδρομος οὗτος, ἐκ νότου ἐρχόμενος, συναντᾷ τὸν Θεσσαλικὸν σιδηρόδρομον κατὰ τὸ χωρίον Δεμεσλῆ, πρὸς δυσμὰς τῶν Φαρσάλων. Ἐκ τούτου διευθύνεται κατ' εὐθείαν εἰς τὴν Λάρισαν, ἐκεῖθεν δὲ διερχόμενος τὴν ὠραίαν κοιλάδα τῶν Τεμπῶν βαίνει πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην.

Ἡ Θεσσαλία συνδέεται μετὰ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος καὶ διὰ θαλάσσης, ὡς καὶ ἡ Ἠπειρος. Ἀτμόπλοια καθ' ἑκάστην φθάνουσιν ἐκ Πειραιῶς εἰς τὸν Βόλον. Εἰς δὲ τὴν Ἠπειρον τὰ ἀτμόπλοια πλέοντα παρὰ τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα φθάνουσιν εἰς Κόπραιναν, ἐπὶθεν ἀμαξίτος ὁδὸς ἄγει εἰς Ἄρταν.

II. ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ

(1.300.000 κατ.)

Όρια.— Ἡ Στερεὰ Ἑλλάς, κειμένη πρὸς Ν. τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἡπείρου, εἶνε ἐπιμήκης ξηρὰ ὁμοιάζουσα πρὸς χερσόνησον, διότι μόνον κατὰ τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου συνδέεται μετὰ τῆς Πελοποννήσου. Βρέχεται δὲ Βλ. ὑπὸ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Πατραϊκοῦ, τοῦ Κορινθιακοῦ καὶ τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου, καὶ πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τοῦ Εὐβοϊκοῦ καὶ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου.

Όριζόντιος διαμελισμός.— Βλ. σχηματίζεται ἡ Ἀκαρνανικὴ χερσόνησος ἣτις τελευτᾷ εἰς τὸ ἀκρωτήριο Ἄκτιον κατὰ τοῦτο σχηματίζεται ὁ πορθμὸς τῆς *Προβέζης*, ἡ εἴσοδος εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον. Παρὰ τὸ Ἄκτιον ἐγένετο τῷ 31 π. Χ. ναυμαχία, καθ' ἣν ὁ Ὀκταβιανὸς ἐνίκησε τὸν Ἀντώνιον. Ἐτε-
τερον ἀκρωτήριο εἶνε τὸ Ἀντίρριον, καθ' ὃ σχηματίζεται μετὰ τῆς Πελοποννήσου ὁ πορθμὸς τοῦ *Ἰίου*, ἡ εἴσοδος εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Ἐτερος πορθμὸς εἶνε ὁ *Εὐραϊκός*, κατὰ τὸ στενώτερον μέρος τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου, ὅστις σχηματίζεται μετὰ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τῆς μακρᾶς νήσου Εὐβοίας. Κατὰ τὸν Σαρωνικὸν κόλπον σχηματίζεται ἡ νοτιοανατολικωτάτη χερσόνησος Ἀττικὴ ἣτις τελευτᾷ εἰς τὸ νοτιώτατον ἀκρωτήριο τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος τὸ *Σούνιον*, ἐπὶ τούτου σώζονται ἐτι 12 στύλοι τοῦ ἀρχαίου ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος.

Μορφολογία τοῦ ἐδάφους α') Ὁρη. Ἡ Στερεὰ Ἑλλάς εἶνε χώρα ὄρεινῃ. Εἶνε δὲ τὰ ὄρη ταύτης προεκτάσις τῆς Πίνδου καὶ διευθύνονται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐκ ὄρειων πρὸς ἀνατολάς· διακρίνονται ὡς ἐξῆς :

- 1) Τὰ Ἀκαρνανικὰ ὄρη εἰς τὴν Ἀκαρνανικὴν χερσόνησον.
- 2) Τὰ βόρεια Αἰτωλικὰ ὄρη (κ. τῶν Ἀγραφῶν), ἅτινα συνέρχονται μετὰ τῆς Πίνδου. Ὑψιστὸν τούτων εἶνε ὁ κωνοειδῆς *Τυμφρηστὸς* (κ. Βελουχι), δυτικώτατον δὲ τὸ *Μακρυνόρος*.
- 3) Τὰ νότια Αἰτωλικὰ ὄρη, ὧν κύρια εἶνε τὸ *Πανατωλικὸν* (κ. Κυρὰ Βγέννα) καὶ ὁ *Ἀράκυνθος* (κ. Ζυγός).
- 4) Τὰ Βαρδούσια καὶ ὁ *Κόραξ* (κ. Γκιώνα), τὰ ὑψιστὰ τῶν ὄρειων τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος (2500 μέτρα ὑψ.).

5) Ἡ **Οἶτη** (κ. Καταδόθρες), συναπτομένη πρὸς Ν. μὲν μετὰ τῶν ἀνωτέρω ὄρεων, πρὸς Δ. δὲ μετὰ τῶν βορείων Αἰτωλικῶν ὄρεων. Συνέχεια τῆς Οἶτης εἶνε πρὸς Α. τὸ **Καλλίδρομον**, ἢ **Κνημῖς** τὰ **Ὀπούνια ὄρη** καὶ τὸ **Πιῶν** (ἐν τῇ Βοιωτίᾳ).

6) Ὁ **Πιονισδός** (κ. Διάκουρα 2500 μ.) ὀγκώδης καὶ πολυκόρυφος, ὀνομαστὸς διὰ τὸν ἐξαιρετὸν τυρόν του. Προέκτασις αὐτοῦ πρὸς Ν. εἶνε ἡ **Κύρφισ** (κ. Ξηροβούνι), καταπίπτουσα εἰς τὸν Κορινθιακόν.

7) Ὁ **Ἐλικὼ** (κ. Ζαγορὰ—Παληροδοῦνα), ΝΑ. τοῦ Παρνασσοῦ.

8) Ὁ **Κιθαιρῶν** καὶ ἡ **Πάρνηθος** (1400 μ.) ὄροσειρὰν σχηματίζοντα. Συνέχεια τῆς Πάρνηθος εἶνε τὰ λοιπὰ ὄρη τῆς Ἀττικῆς.

9) Ἡ **Γεράνεια**, ἐκτεινομένη πρὸς τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου.

Τὰ δὲ ὄρη τῆς Ἀττικῆς, πλὴν τῆς Πάρνηθος, εἶνε ὁ **Αἰγάλεω** πρὸς Δ. τῶν Ἀθηνῶν, ἐφ' οὗ ἐκάθητο ὁ Ξέρξης θεώμενος τὴν περίφημον ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος· τὸ **Πεντελικὸν** ἢ **Βελλισσός**, γνωστὸν διὰ τὰ λευκότετα μάρμαρα αὐτοῦ, δι' ὧν ἐκασμήθησαν καὶ κοσμοῦνται αἱ Ἀθῆναι· ὁ **Υμηττός** (1027 μ.) γυμνὸς μὲν, ἀλλὰ πλήρης θάμνων, ἐξ ὧν αἱ μέλισσαι παράγουσι τὸ ἐκλεκτὸν μέλι· τὸ λοφώδες **Λαύρειον**, ἐγκλειτὸν πλοῦτον μεταλλικόν.

β') **Πεδιᾶδες**.—Αἱ πεδιάδες τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος εἶνε ἡ κοιλάδες ἢ μικρὰ παράλια εὐθύπεδα. Πρὸς Δ. εἶνε ἡ **Ἀκαρνανικὴ πεδιάς** καὶ ἡ τοῦ **Ἀργινίου**, διαχωριζόμεναι ὑπὸ τοῦ Ἀχελφίου ποταμοῦ. Αὗται περιβάλλονται ὑπὸ τῶν Ἀκαρνανικῶν καὶ τῶν Αἰτωλικῶν ὄρεων· ἡ τῆς **Ἀμφίσσης** μεταξὺ τῆς Γκιώνας καὶ τοῦ Παρνασσοῦ, ἡ τῆς **Λαυίας**, μεταξὺ τῆς Ὄθρουοι καὶ τῆς Οἶτης· ἡ κοιλάς τοῦ **Φωικοῦ Κηφισοῦ**, ἡ **Βοιωτικὴ**, πρὸς Β. τοῦ Ἐλικῶνος καὶ Κιθαιρῶνος, διαιρουμένη εἰς τὴν λεκάνην τῆς **Κωπαΐδος** (πρὸς Δ.) καὶ εἰς τὴν πεδιάδα τῶν **Θηβῶν** (πρὸς Α.) ἡ τῶν **Μεγάρων**, πρὸς Α. τῆς Γερανεΐας. Ἐν δὲ τῇ Ἀττικῇ εἶνε τὸ **Θριάσιον** πεδίων πρὸς Δ. τοῦ Αἰγάλεω, ἡ τῶν Ἀθηνῶν μεταξὺ τοῦ Αἰγάλεω, Πάρνηθος, Πεντελικοῦ καὶ Ὑμηττοῦ. ἡ **Μεσόγαια** μεταξὺ Ὑμηττοῦ καὶ Λαυρίου· ἡ μικρὰ πεδιάς τοῦ **Μαραθῶνος**, πρὸς Β. τοῦ Πεντελικοῦ, ἐνδοξοτάτη διὰ τὴν λαμπρὰν νίκην τῶν Ἀθηναίων καὶ Πλαταιέων κατὰ τῶν Περσῶν (490 π. Χ.).

γ' Ὑδάτα—α') ποταμοί.

1) Ὁ Ἀχελῷος, ἐκ τῆς Ἠπείρου κατερχόμενος καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸ Ἴόνιον πέλαγος.

2) Ἐϋηνος (κ. Φίδαρης) πηγάζων ἐκ τῶν Βαρδουσιῶν καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν Πατραϊκὸν κόλπον.

3) Ὁ Δάφνος (κ. Μόρνος), πηγάζων ἐκ τῆς Οἴτης καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον.

4) Ὁ Ὑλαιθρος (κ. Κατσικοπνίκτης) εἶνε χείμαρρος κατερχόμενος ἐκ τοῦ Πάρνασσου καὶ διασχίζων τὴν κοιλάδα τῆς Ἀμφίρσισης.

5) Σπερχειὸς (κ. Ἀλαμάννα) πηγάζων ἐκ τοῦ Τυμφρηστοῦ καὶ τῆς Οἴτης διαρρέει τὴν πεδιάδα τῆς Λαμίας καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν Μαλιακὸν Κόλπον.

6) Ὁ Φωικὸς Κηφισὸς πηγάζων ἐκ τῶν ΒΔ. προπόδων τοῦ Πάρνασσου καὶ διαρρέων τὴν ὀμόνυμον κοιλάδα κατέρχεται εἰς τὴν λεκάνην τῆς Κωπαίδος, ἐνθα ἄλλοτε μετ' ἄλλων ποταμίων ἐσχημάτιζε τὴν λίμνην Κωπαΐδα. Νῦν γενομένων ὑδραυλικῶν ἐργασιῶν ἅπαντα τὰ ὕδατα τῆς Κωπαίδος διοχετεύονται εἰς τὸν Εὐβοϊκὸν κόλπον.

7) Ὁ Βοιωτικὸς Ἀσωπὸς πηγάζων ἐκ τῶν ἀνατολικωτέρων λόφων τοῦ Ἐλικῶνος καὶ ῥέων κατὰ τὴν πεδιάδα τῶν Θηβῶν ἐκβάλλει εἰς τὸν Εὐβοϊκὸν κόλπον.

Ἐν τῇ Ἀθηναϊκῇ πεδίῳ σπουδαῖοι χείμαρροι εἶνε ὁ Ἀθηναϊκὸς Κηφισὸς καὶ ὁ Ἴλισός. Ὁ μὲν πρῶτος πηγάζει ἐκ τῆς Πάρνηθος καὶ τοῦ Πεντελικοῦ, ὁ δὲ Ἴλισός ἐκ τοῦ Ὑμητοῦ, ἀμφοτέρω δὲ ἐκβάλλουσιν εἰς τὸν ἕρμον τοῦ Φαλήρου.

δ') Λίμναι. — Λίμναι σχηματίζονται πολλαὶ ἐν τῇ δυτικῇ τμήματι. Ἡ Διμναία (ἢ Ἀμβρακία) κεῖται πρὸς τὸν Ἀμβρακικόν. Ἡ Ὀζηρὸς ἐν τῇ Ἀκαρνανικῇ πεδιάδι. Ἡ Τριχωνίς (κ. τοῦ Ἀποκόρου) καὶ ἡ Ὑρία (κ. τοῦ Ἀγγελοκάστρου) ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Ἀργινίου. Λίμναι μικραὶ κεῖνται ἐν τῇ Βοιωτίᾳ. Ἡ Ὑλικὴ (κ. Λικέρι) καὶ ἡ Τρεφία (κ. Παραλίμνη). Διὰ τούτων διέρχεται τὸ διοχετευόμενον ὕδωρ τῆς ἄλλοτε Κωπαίδος.

Λιμνοθάλασσα δὲ εἶνε ἡ ἐλώδης Μελίτη (κ. τῆς Λεσίνας) καὶ ἡ Κυνία μετὰ τῆς Οὐρίας (κ. τοῦ Μεσολογγίου). Ἐν ταύτῃ ἀλιεῦνται ἰχθύες, ἐξ ὧν παρασκευάζεται τὸ χαβιάριον.

Κλίμα.—Τὸ κλίμα τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος εἶνε γενικῶς εὐκρατον. Ἐν τῇ Βοιωτικῇ πεδιάδι τὸν μὲν χειμῶνα εἶνε μᾶλλον ψυχρὸν τὸ δὲ θέρος θερμὸν. Τὸ γλυκύτερον κλίμα εἶνε τὸ τῆς Ἀττικῆς· ὁ ἀὴρ αὐτῆς εἶνε λεπτὸς καὶ διαυγής, ὁ δὲ οὐρανὸς τὸ πλεῖστον αἴθριος.

Φύσις τοῦ ἐδάφους. Προϊόντι.—Τὰ ὄρη τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος διατηροῦσιν εἰς πολλὰ μέρη δάση. Ἐπικρατοῦσι δὲ δένδρα εἰς μὲν τὰ χαμηλότερα μέρη ἡ πεύκη, εἰς δὲ τὰ ὑψηλότερα ἐλάτη. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ δάση δρυῶν καὶ βιτανιδεῶν ἐν τοῖς Αἰτωλικοῖς καὶ Ἀκαρνανικοῖς ὄρεσι. Δασικὰ προϊόντα εἶνε ξυλεία, ρητίνη καὶ βαλανίδια. Ἐν ταῖς πεδιάσιν εὐδοκιμεῖ πανταχοῦ, ἡ ἐλαία καὶ ἡ ἄμπελος. Καλλιεργοῦνται ἐτι δημητριακοὶ καρποί, καπνός, ὄσπρια καὶ βάμβαξ.

Ἐν τοῖς ὄρειοις τόποις τρέφονται διάφορα ζῷα. Ἐκλεκτὸς τυρὸς εἶνε ὁ τῶν Ἀγράφων καὶ ὁ τοῦ Παρνασσοῦ.

Ἡ Στερεὰ Ἑλλάς ἔχει καὶ μεταλλικὰ προϊόντα, ἰδίως ἐν Λαυρεΐῳ (μόλυβδος, ἄργυρος, ψευδάργυρος). Ἐν τῇ Ἱθρῷ ὑπάρχουσι μεταλλεύματα χαλκοῦ, ἐν δὲ τοῖς Ὀπουντίοις μεταλλεύματα σιδήρου.

Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων.—Οἱ κάτοικοι τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἀσχολοῦνται γενικῶς εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν· εἰς τινὰς παραλίαι πόλεις ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ναυτιλίαν, ἐν δὲ ταῖς Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ εἰς τὴν διομηχανίαν. τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς ἐπιστήμας. Ὁ ἐμπορικιώτατος λιμὴν τοῦ κράτους εἶνε ὁ Πειραιεύς.

Ἱστορικὴ διαίρεσις.—Ἡ Στερεὰ Ἑλλάς περιεῖχε τὸ πάλαι 9 χώρας, αἵτινες εἶνε αἱ ἑξῆς: 1) Ἀκαρνανία, 2) Αἰτωλία, 3) Ἐσπερία Λοκρὶς, 4) Λοκρὶς πρὸς Εὐβοίαν, 5) Δωρὶς, 6) Φωκίς, 7) Βοιωτία, 8) Ἀττικὴ καὶ 9) Μεγαρίς.

Διοικητικὴ διαίρεσις.—Νῦν δὲ διοικητικῶς περιέχει 3 νομοὺς, αἵτινες εἶνε α') ὁ τῆς Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας, β') ὁ τῆς Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, γ') ὁ τῆς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας.

α') Νομὸς Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας.

(190 χιλ. κατ.)

Ὄρει.—Ὁ Νομὸς οὗτος κατέχει τὸ δυτικὸν τμήμα τῆς

Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ συνορεύει πρὸς Β. μὲν μετὰ τῶν νομῶν Ἄρτης καὶ Τρικκάλων. πρὸς Α. δὲ μετὰ τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. Βρέχεται ΒΔ. ὑπὸ τοῦ Ἀθρακικοῦ κόλπου, πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους καὶ πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Πατραϊκοῦ καὶ Κορινθιακοῦ κόλπου.

Φυσικὰ ὄρια διαγράφονται πρὸς Β. μὲν τὰ ὄρη τῶν Ἀγραίων, πρὸς Α. δὲ κατὰ τὸν *Τυμφρηστὸν* (ὕψιστον σημεῖον τοῦ νομοῦ) καὶ τὸν ποταμὸν *Δέφνον*.

Ἀρχαῖαι χῶραι.— Ὁ νομὸς οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἀρχαίων χωρῶν Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ὀριζομένων ὑπὸ τοῦ Ἀχελφου ποταμοῦ.

Ἐπαρχίαι, πόλεις καὶ κῶμαι.— Ὁ νομὸς Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας περιλαμβάνει 6 ἐπαρχίας: 1) Μεσολογγίου, 2) Ναυπακτίας, 3) Τριχωνίας, 4) Εὐρυτανίας, 5) Βέλτου καὶ 6) Βονίτσης καὶ Ἐηρομέρου.

1) Ἡ ἐπαρχία *Μεσολογγίου* ὀρίζεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἀχελφου τῶν λιμνῶν Ὑτίας καὶ Τριχωνίδος καὶ τοῦ ποταμοῦ Εὐήνου. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶνε τὸ *Μεσολόγγιον* (8¹/₂), κατὰ τὴν παραλίαν τῆς ὁμωνύμου λιμνοθαλάσσης, εἶνε πόλις ἐνδοξος διὰ τὰς ὑπὸ τῶν Τούρκων πολιορκίας κατὰ τὰ ἔτη 1822 καὶ 1825—1826. Ἡ γενομένη κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1826 ἥρωϊκὴ ἐξοδος τῶν Ἑλλήνων προὐκάλεσε τὸν θαυμασμόν καὶ τὴν συγκίνησιν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου διὰ τὰς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας θυσίας αὐτῶν. Ἐντὸς καταφύτου κήπου τοῦ Μεσολογγίου κεῖται τὸ «Ἡρῶν». δηλ. κενοτάφιον τῶν κατὰ τὴν ἐξοδὸν τῆς φρουρᾶς ἥρωϊκῶς πεσόντων, ὡς καὶ οἱ τάφοι τοῦ ἥρωος Μάρκου Βότσαρη καὶ τοῦ φιλέλληνος Λόρδου Βύρωνος. Πρὸ τοῦ Μεσολογγίου δὲ καὶ ἐν τῇ λιμνοθαλάσσει κεῖνται αἱ νησίδες *Κλεισόβα* καὶ *Βασιλάδι*. περίφημοι διὰ τὰς νίκας τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Τούρκων. Διὰ τοῦ Μεσολογγίου διέρχεται σιδηρόδρομος, ὅστις ἄρχεται ἐκ τοῦ ὄρου *Κρουονερίου* καὶ ἄγει εἰς Ἀγρίνιον—Αἰτωλικὸν (2), ἐπὶ νησίδος τῆς λιμνοθαλάσσης, συνδεόμενον μετὰ τῆς ξηρᾶς ἀμφοτέρωθεν διὰ γεφυρῶν.

2) Ἡ ἐπαρχία *Ναυπακτίας* περιλαμβάνει τὸ ΝΑ. ὄρεινόν τμήμα τοῦ νομοῦ (κ. Γκράβαρα). Πρωτ. εἶνε ἡ *Ναύπακτος* (3),

κατὰ τὸν Κορινθιακόν, ἐν ἣ σὴζωνται ὄχυρά ἐνετικὰ τείχη. Ἐτε-
ραι ὄρειναι κῶμαι εἶνε ἡ **Πλάτανος** καὶ ἡ **Βεσολίστα**.

3) Ἡ ἐπαρχία **Τριχωνίδας** ἐκτείνεται πρὸς Β. τῆς ἐπαρ-
χίας Μεσολογγίου μέχρι τοῦ Παναιτωλίου. Πρωτ. εἶνε τὸ Ἄγρι-
νιον (11, κ. Βραχῶρι), ἐν τῇ ὁμωνύμῳ πεδιάδι ἣτις παράγει
ἐξαίρετον καπνόν. Οὐ μακρὰν τῆς λίμνης Τριχωνίδος, καὶ παρὰ
τὸ χωρίον **Κεφαλόβρυσον** ἔκειτο ἡ ἀρχαία πρωτ. τῆς Αἰτωλίας
Θέρμων, ἐνθα συνήρχετο πάλαι τὸ «κοινὸν τῶν Αἰτωλῶν».

4) Ἡ ἐπαρχία **Ξυφουτανίας** κατέχει τὸ ΒΑ. τμήμα τοῦ νο-
μοῦ, ὅπερ εἶνε ὄρεινὸν καὶ δύσβατον. Πρωτ. ταύτης εἶνε τὸ **Καρ-
πενησιον** (2), κατὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ Τυμφρηστοῦ, Παρ' αὐτὸ
ἐφονεύθη τῷ 1823 ὁ Μάρκος Βότσαρης ἐν ἠρωϊκωτάτῃ ἐφόῳ
κατὰ τῶν Τούρκων. Ἐτεραι δὲ ἄξια λόγου κῶμαι εἶνε ὁ **Πρου-
σός**, **Κεράσσοβον**, τὰ **Φυγερά** καὶ τὰ Ἄγγραφα.

5) Ἡ ἐπαρχία **Βιόλτου** ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ Ἀχελφῶς μέχρι
τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Καὶ αὕτη πλὴν μικρᾶς τιнос πεδιάδος
πρὸς Ν. εἶνε ὄρεινὴ καὶ δύσβατος. Πρωτ. εἶνε ἡ **Ἀμφιλογία** (3)
(Κραθασαράς), κειμένη εἰς τὸν μυχόν τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου
καὶ ἐξάγουσι βαλανίδια καὶ ξυλάνθρακας.—**Δεσπαινοῦ**, πρὸς Ν,
Νοτιώτερον ταύτης καὶ παρὰ τὸν Ἀχελφῶν κείνται τὰ ἐρείπια
τῆς **Σιγάτου**, τῆς ἀρχαίας πρωτ. τῆς Ἀκαρνανίας.

6) Ἡ ἐπαρχία **Βονίτσας** καὶ **Ξηρομέσου** κατέχει τὸ
δυτικὸν καὶ πολὺκόλπον μέρος τοῦ νομοῦ. Πρωτ. εἶνε ἡ **Βόνιτσα**
(2) κατὰ τὸν Ἀμβρακικόν. Ἐτεραι παράλια κῶμαι εἶνε ἡ **Ζα-
βέρδα** καὶ ὁ Ἄστακός (2 1/2), ἐξ ὧν ἐξάγονται βαλανίδια.

β) Νομὸς Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος.

(180 χιλ. κατ.)

Θέσις καὶ ὄρια. Ὁ νομὸς οὗτος συνορεύει πρὸς Β. μετὰ
τῶν νομῶν Τρικκάλων καὶ Λαρίσσης, ΝΑ. μετὰ τοῦ νομοῦ Ἄττι-
κῆς καὶ Βοιωτίας καὶ πρὸς Δ. μετὰ τοῦ νομοῦ Ἀκαρνανίας καὶ
Αἰτωλίας, βρέχεται δὲ ΒΑ. ὑπὸ τοῦ Μαλιακοῦ καὶ Εὐβοϊκοῦ κόλ-
που καὶ πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Κορινθιακοῦ,

Φυσικὰ ὄρια διαγράφονται πρὸς Β. ἐν μέρει ὑπὸ τῆς Ὄθρουσ
πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Τυμφρηστοῦ καὶ ἄλλων Αἰτωλικῶν ὄρεων καὶ

τοῦ ποτ. *Δάφνου*, πρὸς Α. δὲ ὑπὸ τοῦ *Παργασσοῦ* καὶ τῶν *᾽Οπουντίων* ὄρων.

᾽Αρχαῖαι χώραι.—Κατὰ τὸν γομὸν τοῦτον περιλαμβάνεται μέγα μέρος τῆς ἀρχαίας θεσσαλικῆς χώρας Φθιώτιδος ἢ ᾽Εσπερία Λοκρίς, ἢ πρὸς Εὐβοίαν Λοκρίς, ἢ Δωρίς καὶ μέγα τμήμα τῆς Φωκίδος.

᾽Επαρχαῖαι πόλεις καὶ κῶμαι.—Ὁ νομὸς Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος περιλαμβάνει ὃ ἐπαρχίας: 1) Φθιώτιδος, 2) Δομοκοῦ, 3) Δωρίδος, 4), Παργασσίδος καὶ 5) Λοκρίδος.

1) Ἡ ἐπαρχία **Φθιώτιδος** περιλαμβάνει τὸ μεταξὺ τῆς ᾽Οθρουσ, τοῦ Τυμφρηστοῦ καὶ τῆς Οἴτης μέρος τοῦ νομοῦ. Πρωτ. τοῦ νομοῦ καὶ τῆς ἐπαρχίας εἶνε ἡ *Λαμία* (12), ἄλλοτε Ζητυόνι), κατὰ τὰ τελευταῖα ὑψώματα τῆς ᾽Οθρουσ, πρὸς τὴν ὁμώνυμον πεδιάδα. Ἡ ἀκρόπολις αὐτῆς, ἢ ᾽Ακρολαμία, ἀναφέρεται εἰς πολλοὺς πολέμους, ὧν ὁ σπουδαιότερος εἶνε ὁ ἀπὸ τῆς πόλεως κληθεὶς *Λαμιακὸς* (323—322 π. X.). Ἡ πόλις ἔχει νῦν τὸν τάφον τοῦ ἥρωος ᾽Αθανασίου Διάκου καὶ ἀνδριάντα αὐτοῦ.—**Στυλῖς**, (2 1/2), ἐπίκειον τῆς Λαμίας, κατὰ τὴν ὠραίαν παραλίαν τοῦ Μαλιακοῦ.—**᾽Υπάτη** (ἄλλοτε Πατρατζίκι), ἀρχαία πόλις γνωστὴ διὰ τὰ παρ' αὐτὴν ἱαματικὰ λουτρά.

ΝΑ. τῆς Λαμίας τὸ ὄρος Καλλιδρομον καταπίπτει ἀποτόμως εἰς ἐλώδη παραλίαν πεδιάδα διασχίζομένην ὑπὸ τοῦ Σπερχειοῦ. Ἡ πεδιάς αὕτη ἐσχηματίσθη ἐκ τῆς προσχώσεως τοῦ ποταμοῦ. Πάλαι αἱ ἐκβολαὶ ἦσαν δυτικώτερον, τὸ δὲ ὄρος κατέπιπτεν ἀποτόμως εἰς τὴν θάλασσαν, οὕτω δὲ ἐσχηματίζετο στρατηγικωτάτη θέσις, ἢ ἐνδοξος πάροδος τῶν *Θεσμοσπυλῶν*. Ἐνταῦθα ἔπεσεν ἡρωϊκῶς ὁ Λεωνίδας μετὰ τῶν 800 Σπαρτιατῶν καὶ 700 Θεσπιέων, ὅτε ἐμάχετο κατὰ τῶν Περσῶν (480 π. X.)

2) Ἡ ἐπαρχία **Δομοκοῦ** ἐκτείνεται πρὸς Β. τῆς ᾽Οθρουσ. Πρωτ. ταύτης εἶνε ὁ *Δομοκὸς* (π. Θαυμακοί, 2), κατὰ τοὺς βορείους κλάδους τῆς ᾽Οθρουσ. Ἐχει ὄχυρόν φρούριον, ἐξ οὗ βλέπεις ἅπασαν τὴν δυτικὴν Θεσσαλίαν.

3) Ἡ ἐπαρχία **Δωρίδος** περιλαμβάνει τὸ ΝΔ. τμήμα τοῦ νομοῦ, ὅπερ εἶνε ὀρεινότερον. Κατὰ τὸ παράκτιον ταύτης τμήμα ἐξετείνεται πάλαι ἢ ᾽Εσπερία Λοκρίς, τὸ δὲ λοιπὸν ἀνήκειν εἰς τὴν Αἰτωλίαν. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας εἶνε τὸ *Λιδορῖκειον*, οὐ μακρὰν

του Δάφνου.—**Βιγρινίτσα** καὶ **Εὐπίλιον** (Σουλέ), πρὸς τὸν Κορινθιακόν.—**Ἄρτοινα** καὶ **Γρανίτσα** ὑπὸ τὰ Βαρδούσια.

4) Ἡ ἐπαρχία **Παρνασσίδος** κατέχει τὸ μέσον καὶ τὸ πρὸς τὸν Παρνασσὸν μέρος τοῦ νομοῦ. Ἐνταῦθα ἐξετείνετο πάλαι τμήμα τῆς Φωκίδος καὶ ἡ μικρὰ χώρα Δωρίς, ἣτις κατεῖχεν τὴν ἄνω πεδιάδα τοῦ Κηφισοῦ, τὴν περιλαμβανομένην ὑπὸ τοῦ Παρνασσοῦ, τοῦ Κόρακος καὶ τῆς Οἴτης.

Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας εἶνε ἡ **Ἄμφισσα** (6, πρότερον Σάλωνα) κειμένη κατὰ τὴν ὁμώνυμον πεδιάδα, ἣτις εἶνε κατάφυτος ἐξ ἑλαιῶν. Ἐπίνειον ταύτης εἶνε ἡ **Ἰτέα**, κατὰ τὸν ὁμώνυμον κόλπον.—**Γαλαξειδίον** (3), κατὰ τὸν αὐτὸν κόλπον, ἔχουν ἀξιόλογον ἐμπορικὸν ναυτικόν.—**Χρισὸν**, παρὰ τὴν ἀρχαίαν «Κρίσαν», ἣτις ἤχησεν ὡς ναυτικὴ δύναμις ἀρχαιότατα.—**Δελφοί**, ἐπὶ τοῦ Παρνασσοῦ καὶ παρὰ τοὺς ἀρχαίους «Δελφοὺς». Ἡ ἀρχαία αὕτη πόλις ἦτο σπουδαία διὰ τὸ περίφημον μαντεῖον καὶ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἄπολλωνος, συνήρχετο δὲ αὐτόθι κατὰ τὸ ἔαρ τὸ Ἀμφικτυονικὸν συνέδριον.—**Δεσφίνα**, (3) ὑπὸ τὴν Κίρφυ.—**Ἄμπλιανη**, εἰς αὐχέν^α μεταξὺ τοῦ Κόρακος καὶ τοῦ Παρνασσοῦ, καθ' ἣν οἱ Ἕλληγες τῇ 1824 κατετρόπωσαν τοὺς Τούρκους.—**Γαβριά**, κατὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ Παρνασσοῦ, ἔνδοξος διὰ τὸ χάρι αὐτῆς, εἰς δὲ ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος ὀχυρωθεὶς κατέστρεψε μέγα μέρος τῆς στρατιᾶς τοῦ Ὁμέρ Βρυώνη.—**Ἰπράλος**, χωρίον παρὰ τὴν ὁμώνυμον σιδηροδρομικὴν σήραγγα (2110 μέτρ. μήκου) τοῦ σιδηροδρόμου Πειραιῶς — Ἀθηνῶν — Θεσσαλονίκης.—**Μουσούνιτσα**, ὑπὸ τὴν Οἴτην, ἡ πατρίς τοῦ Ἀθανασίου Διάκου.

5) Ἡ ἐπαρχία **Λοκρίδος** κατέχει τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ νομοῦ. Ἐνταῦθα ἡ παραλία χώρα ἐκαλεῖτο πάλαι «Λοκρὶς πρὸς Εὐβοίαν»· οἱ Λοκροὶ οὗτοι διεκρίνογτο εἰς Ἐπικνιμίδιους (πρὸς Δ.) καὶ εἰς Ὀπουντίους (πρὸς Α.) Τὸ δὲ μεσόγειον τμήμα τῆς ἐπαρχίας (ἡ κοιλάς τοῦ Φωκικοῦ Κηφισοῦ) ἀνῆκε πάλαι εἰς τὴν βορείαν Φωκίδα.

Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ **Ἀταλάντη** (3 $\frac{1}{2}$), εἰς τὸ ἄκρον τῆς ὁμονύμου πεδιάδος· μετὰ ταύτης συνέχεια καὶ ἡ **Νέα Πέλλα**, ὑπὸ Μακεδόνων κτισθεῖσα.—**Κάτω Πέλλα**, ἐπίνειον τῆς Ἀταλάντης. ΝΑ ταύτης ἔκειτο ἡ **Ὀποῦς**—**Ἄρουμενα**, ἀρχαία πόλις, παρ' ἣν γῶν πλοῦσια μεταλεῖα σιδήρου.—**Διβανάται**, πρὸς Β. τῆς Ἀτα-

λάντης, πατρὶς τοῦ Ὀδυσσεῶς Ἀνδρούτσου.—**Μῶλος**, πρὸς τὰς Θερμοπύλας. Παρὰ ταύτας ἀξιωμακόμενευτα εἶνε τὸ μεσαιωνικὸν φρούριον **Βουδενίτσα** (ν. Μενδενίτσα) καὶ ἡ ἀρχαία **Σκάρφεια**, γνωστὴ διὰ τὴν παρὰ ταύτην ἦταν τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τῶν Ρωμαίων (147 π. Χ). **Ἐλάτεια**, (1¹/₂), παρὰ τὴν ἀρχαίαν ἑμώνυμον πόλιν τῆς Φωκίδος, ἣτις ἐθεωρεῖτο σπουδαιστάτη στρατηγικὴ θέσις.—**Ἀμφίλεια** (κ. **Δαδίον**) 4) καὶ **Βελίτσα** (2), κατὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ **Παρνασσῶ**.

γ^η) Νομὸς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας

(900 χιλ. κατ.)

Θέσις καὶ ὄρια. Ὁ πολυπληθὴς καὶ πρωτεύων νομὸς οὗτος ἔχει σχῆμα ἐπίμηκες καὶ κατέχει τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. ΒΔ. συνορεύει μετὰ τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. ΝΔ. δ' ἐπὶ μακρὸν μετὰ τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας κατὰ τὸ ὄρος Γεράνεια, δρέχεται δὲ πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Ἀιγαίου πελάγους, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου καὶ ΝΔ. ὑπὸ τοῦ Κορινθιακοῦ. Τὸ βορειοδυτικώτατον ὄριον διαγράφει ὁ **Παρνασσὸς**, τὸ ὕψιστον ἄκρον τοῦ νομοῦ.

Ὁ νομὸς οὗτος ἀποτελεῖται 1) ἐκ τῶν ἀρχαίων χωρῶν Ἀττικῆς Μεγαρίδος, Βοιωτίας (μετὰ τμήματος τῆς Φωκίδος), 2) τῶν νήσων τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου Σαλαμῖνος, Αἰγίνης, Ἀγκιστρίου καὶ Πόρου, καὶ 3) ἐκ τῆς Τροιζηνίας, χώρας τῆς Πελοποννήσου.

Ἐπαρχίαι, πόλεις καὶ ὄρια.— Ὁ νομὸς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας περιέχει 6 ἐπαρχίας· 1) Ἀττικῆς, 2) Μεγαρίδος, 3) Αἰγίνης, 4) Τροιζηνίας 5) Θηῶν καὶ 6) Λεβαδείας.

1) Ἡ ἐπαρχία **Ἀττικῆς** ἀρχομένη ἀπὸ τῆς Πάρνηθος καὶ τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου περιλαμβάνει τὴν ἑμώνυμον χερσόνησον, Πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ καὶ ἕλης τῆς Ἑλλάδος εἶναι αἱ **Ἀθῆναι** (500 χιλ. κατ.) κείμεναι παρὰ τὸν Κηφισὸν καὶ πρὸς ἀμφοτέρας τὰς ὄχθας τοῦ Ἰλισσοῦ, μίαν δὲ ὥραν μακρὰν τοῦ ὄρμου τοῦ Φαλήρου. Αἱ Ἀθῆναι, ἀρχαιστάτη πόλις, ὑπῆρξε τὸ κέντρον τῶν γραμμάτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀρχαιότητος, ἀναδείξασαι φιλοπάτριδας καὶ σοφωτάτους ἀνδρας (ὡς τὸν Μιλτιάδην, τὸν Περικλέα, τὸν Ἀριστείδην, τὸν Πλάτωνα κ. ἄ.) Ἐκεῖτο δὲ παρὰ τὴν Ἀκρό-

ροδοσι" οί προς Δ. τῆς Ἀκροπόλεως λόφοι, δηλ. τὸ *Μορσεῖον*, (ἐφ' οὗ τὸ μνημεῖον τοῦ Φιλοπάππου), ὁ τῆς *Πνυκός*, καὶ ὁ τῶν *Νυμφῶν*.

Πρὸς Α. τῆς Ἀκροπόλεως κεῖται τὸ *μνημεῖον τοῦ Λυσικράτους* καὶ ὁ μέγας ναὸς τοῦ *Ὀλυμπίου Διὸς* (*Ὀλυμπεῖον*), οὗ σώζονται 16 στήλοι.

Ἡ ἀρχαιοτέρα πόλις ἔφθανε μέχρι τοῦ Ὀλυμπεῖου, ἔνθα σωζόμενος ὄρος τοῦ *Ἀδριανοῦ*. Ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος προεξέτεινε τὰς Ἀθήνας ἀνατολικώτερον.

Ὁ Παρθενῶν

Πέραν τοῦ Ἴλισου ὑψοῦται ὁ λόφος *Ἀρδηττός*, ἐφ' ὃν κεῖται τὸ *Παναθηναϊκὸν Στάδιον*, ὅπερ συνεστάθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ ρήτορος Λυκούργου (330 π. Χ.), ἐστρώθη δὲ ὑπὸ πεντατηλείου μακρμάρου ὑπὸ τοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ. Νῦν ἔχει ἀνακαινισθῆ ὑπὸ τοῦ ἐθνικοῦ εὐεργέτου Γ. Ἀβέρωφ, τελοῦνται δὲ καὶ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες.

Κατὰ τὸν μεσαιῶνα αἱ Ἀθήναι διετέλεσαν ὑπὸ δούκας Φράγκους, ὧν τὴν κυριαρχίαν διεδέχθησαν οἱ Τούρκοι. Ἐπὶ Τουρκοκρατίᾳ ἦτο πόλις μικρά. Ὅτε ἐγένετο πρωτ. τοῦ ἀναγεννηθέντος ἑλληνικοῦ κράτους (τῆ 1834) εἶχε ρυθμὸν κανονικόν, πλατείας ὠραίας (ὡς τοῦ *Συντάγματος*, τῆς *Ὁμονοίας*, τοῦ *Ζαπείου*) καὶ πολλὰ μεγαλοπρεπῆ οἰκοδομήματα. Σημαντικώτατα αὐτῶν εἶνε οἱ ναοὶ τῆς *Μητροπόλεως*, τῆς *Ἁγίας Εἰρήνης* καὶ τοῦ *Ἁγίου*

Κωνσταντίνου τὰ βασιλικὰ *Ἀνάκτορα*, τὸ *Βουλευτήριον*, τὸ *Πανεπιστήμιον*, ἡ *Συναία Ἀκαδημία*, ἡ *Βαλλιάνειος Βιβλιοθήκη*, τὸ *ἔθνικὸν Μεισόβειον Πολυτεχνεῖον*, τὸ *ἔθνικὸν μουσεῖον*, ἡ *Ριζάριος Σχολή*, τὰ νοσοκομεῖα, ὁ *Εὐαγγελισμός*, ἡ *Ἐλπίς*, τὸ *Δημοικὸν* καὶ ἄλλα· τὸ *Ζάππειον*, τὸ *Ἀστεροσκοπεῖον*, τὸ μέγαρον τῶν ταχυδρομείων, τηλεφώνων καὶ τηλεγράφων· τὸ *δημοτικὸν θέατρον*, τὸ *Ἐθνικὸν θέατρον* τὸ μέγαρον τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας, ὡς καὶ τὰ τῶν ξένων ἀρχαιολογικῶν σχολῶν (Γαλλίας, Γερμανίας, Ἀγγλίας καὶ Ἀμερικῆς).

Εὐρεῖα λεωφόρος (τοῦ Συγγροῦ) ἄγει εἰς τὸ *Παλαιὸν Φάληρον*, τὸ ἀρχαιότατον ἐπίγειον τῶν Ἀθηνῶν

Ἐπίγειον τῶν Ἀθηνῶν καὶ σπουδαία πόλις εἶνε ὁ *Πειραιεὺς* (230). Ἀπέχει τῶν Ἀθηνῶν 13/4 ὥρας, διὰ δὲ τοῦ ἠλεκτρικοῦ σιδηροδρόμου 1)4. Εἶνε ἡ βιομηχανικωτάτη καὶ ἐμπορικωτάτη πόλις τῆς Ἑλλάδος, ἔχουσα ποικίλα βιομηχανικὰ καταστήματα (ὕφαντουργεῖα, μηχανουργεῖα κλπ.), ὡς καὶ ὠραίας οἰκοδομὰς (ἡ *ἐμπορικὴ ναυτικὴ σχολή*, τὸ *δημοικὸν θέατρον*, τὸ *Ζάννειον νοσοκομεῖον* καὶ ἄλλα).

Ἐκ τοῦ Πειραιῶς ἀρχόνται δύο σιδηροδρομικαὶ γραμμαί, ἡ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Λαρίσης—Θεσσαλονίκης.

Παρὰ τὸν Πειραιᾶ κεῖται τὸ *Νέον Φάληρον*, παρ' ὃ οἱ τάφοι τοῦ στρατηγοῦ Καραϊσκάκη καὶ τῶν συναγωνιστῶν αὐτοῦ, οἵτινες ἔπεσαν τῷ 1827 ἐνδόξως μαχόμενοι κατὰ τῶν Τούρκων. Τὸ Νέον ὡς καὶ τὸ Παλαιὸν Φάληρον εἶνε λουτροπόλεις καὶ θερινὰί τερπναὶ διατριβαί.

Ἄλλαι σπουδαῖαι κῶμαι καὶ χωρία τῆς Ἀττικῆς εἶνε· *Χαλάνδριον*, *Ἀμαρούσιον* (3 1/2) καὶ *Κηφισιά*, ὠραῖαι κῶμαι μετὰ θερινῶν ἐπαύσεων.—*Ἀχαρναί* (κ. *Μενίδιον*, 4 1/2) ἐν τῇ σιδηροδρομικῇ γραμμῇ Πειραιῶς—Ἀθηνῶν—Θεσσαλονίκης. *Δεκέλεια* (κ. *Τατόι*) κατὰ τὴν ὁμώνυμον δίοδον τῆς Πάρνηθος, ἀρχαία ὀχυρὰ θέσις. Νῦν εἶνε ὠραία ἐξοχικὴ ἔπαυλις. *Μαραθῶν*, παρὰ τὴν ὁμώνυμον ἐνδοξὸν πεδιάδα.—*Ὠρπιῶς*, κατὰ τὸν Εὐβοϊκόν.

Κοροπι, (5) *Μαρκόπουλον* (3) *Κερατέα* (3), ἐν τῇ Μεσογαίᾳ κατὰ τὴν εἰς Λαύριον σιδηροδρομικὴν γραμμὴν, *Λαύριον* (6), ἐνθα λαμπρὰ μεταλλουργεῖα καὶ μεταλλοπλῦσια ἑλληνικῆς καὶ

γαλλικής εταιρίας. **Θορικὸς**, ἀρχαιστάτη τῆς Ἀττικῆς πόλις.—
Ἀσπρόπυργος (3) (κ. Καλύδια), ἐν τῇ Θριασίῳ πεδίῳ καὶ κατὰ
 τὴν γραμμὴν τοῦ σιδηροδρόμου Πελοποννήσου.

2) Ἡ ἐπαρχία **Μεγαρίδος** περιλαμβάνει τὸ πρὸς τὴν Γερά-
 νειαν καὶ Κιθαιρῶνα μέρος τοῦ νομοῦ καὶ τὴν νῆσον Σαλαμίνα.
 Πρω. εἶνε τὰ **Μέγαρα** (11), οὐ μακρὰν τῆς θαλάσσης καὶ κατὰ
 δύο λόφους τῆς ὁμονύμου πεδιάδος. Τὰ Μέγαρα ἤμιασαν πάλαι
 ὡς πόλις Ναυτικὴ, ἰδρύσασα πολλὰς ἀποικίας, ὡς τὸ Βυζάντιον
 καὶ τὴν Χαλκηδῶνα. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς σήμερον ἀσχολοῦνται εἰς
 γεωργίαν.—**Ἐλευσίς** (5) παραλία κώμη σπουδαία κατὰ τὴν ἀρχαι-
 ότητα. Εἰς τὸν μέγαν αὐτῆς ναὸν τῆς Δήμητρος, οὐ ἐρείπια σώ-
 ζονται, μεγάλη πομπὴ ἤρχετο κατ' ἔτος ἐξ Ἀθηνῶν καὶ ἐτέλει τὰ
 «ἐλευσίαια μυστήρια». Ἡ ὁδὸς αὕτη (μῆκους 4 ὥρων) ἐκαλεῖτο
ἱερὰ Σήμερον ἢ ἐλευσίς ἔχει διομηχανικὰ τινα καταστήματα.—
Μάνδρα (4), οὐ μακρὰν τῆς Ἐλευσίνας.—**Βίλια** καὶ **Κριεκού-
 κιον** (4) ὑπὸ τὸν Κιθαιρῶνα.

Ἐν τῇ νήσῳ Σαλαμίνι κεῖται ὁ πολεμικὸς ναύσταθμος τοῦ κρά-
 τος. Οὐ μακρὰν τούτου, μεταξὺ τῆς νήσου καὶ τῆς Ἀττικῆς, σχη-
 ματίζονται τὰ στενὰ ἐν αἷς ἐγένετο ἡ ἐνδοξὸς ναυμαχία μεταξὺ Ἑλ-
 λήνων καὶ Περσῶν (480 π. Χ.).

Ἡ νῦν πολίχνη Σαλαμίς (6 $\frac{1}{2}$) κεῖται εἰς μυχὸν κόλπου πρὸς
 δυσμὰς ἀνοιγομένου.

3) Ἡ ἐπαρχία **Αἰγίνης** ἀποτελεῖται ἐκ τῶν νήσων τοῦ Σαρ-
 ωνικοῦ, Αἰγίνης, Ἀγκιστρίου καὶ τινῶν ἄλλων νησίδων ἀκατοική-
 των. Ἡ νῆσος Αἶγινα πάλαι ἦτο πολυπληθεστάτη καὶ ἤμιασεν
 ὡς ναυτικὴ δύναμις πρὸ τῶν Ἀθηνῶν. Τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς ἀκ-
 μὴν δεῖκνυει καὶ ὁ πρὸς τὴν Β. Α. ἀκτὴν σφῆζόμενος ἐτι ναὸς τῆς
Ἀφαίας. Ἡ ὁμώνυμος νῦν πολίχνη (5) κεῖται κατὰ τὴν Β. Δ.
 παραλίαν, ὅπου καὶ ἡ ἀρχαία Αἶγινα. Μετὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπα-
 νάστασιν ὑπῆρξε ἐπὶ τινα χρόνον πρωτ. τοῦ κράτους (ἐπὶ Καπο-
 διστρίου.)

4) Ἡ ἐπαρχία **Τροιζηνίας** ἀποτελεῖται ἐκ τμήματος τῆς
 Πελοποννήσου, βρεχομένου ὑπὸ τοῦ Σαρωνικοῦ, ἐνθα ἡ ἠφαιστειο-
 γενὴς χερσόνησος τῶν Μεθάνων, καὶ ἐκ τῆς νήσου Πόρου (π. Κα-
 λαυρείας) Πρωτ. εἶνε ὁ **Πόρος** (4) ἐπὶ τῆς ὁμονύμου νήσου. Ἀ-
 πέναντι ταύτης ὑπάρχει ἐκτεταμένον δάσος λεμονεῶν καὶ γερα-

τζεών.—**Τροιζήν** (ἢ *Δαμαλάς*), ἐν τῇ Πελοποννήσῳ.—**Βρωμολίμνη**, ἐπὶ τῇ χερσονήσῳ τῶν Μεθάνων, ἔχουσα θειοῦχα ἰαματικά λουτρά.

5) Ἡ ἐπαρχία **Θηβῶν** περιλαμβάνει τὸ Ἀνατολικὸν μέρος τῆς Βοιωτίας. Πρωτ. εἶναι αἱ **Θῆβαι** (6), κείμεναι ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῶν ἀρχαίων Θηβῶν, τῆς Καδμείας. Αἱ Θῆβαι ἦσαν πρωτ. τῆς ἀρχαίας Βοιωτίας καὶ πατρίς τοῦ ποιητοῦ Πινδάρου καὶ τῶν στρατηγῶν Ἐπαμεινώνδου καὶ Πελοπίδου. Διὰ τῶν στρατηγῶν τούτων (κατὰ τὸν 4ον π. Χ. αἰῶνα) αἱ Θῆβαι ἤχμασαν ἀφαιρέσασαι ἀπὸ τῆς Σπάρτης τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος. Ὁσαύτως ἤχμασαν καὶ κατὰ τὸν μεσαιῶνα, διατελέσασαι ἐπὶ τινα χρόνον ὑπὸ τοῦ Φράγκου κατακτητῆς.—**Δομβραίνα**, πρὸς τὸν Κορινθιακὸν—**Σχιματᾶρι**, πρὸς Α. τῶν Θηβῶν ἐξ οὗ ἡ διακλάδωσις τοῦ σιδηροδρόμου Πειραιῶς—Λαρίσης—Θεσσαλονίκης ἀγεί εἰς Χαλκίδα.

Ἐν τῷ τμήματι τούτῳ τῆς Βοιωτίας πάλαι ἦσαν σπουδαῖαι πόλεις, παρ' ἃς ἀναφέρονται καὶ σπουδαῖαι μάχαι. Πρὸς Ν. τῶν Θηβῶν ἔκειντο αἱ **Γιλαταιαί**, περιώνυμος διὰ τὴν αὐτόθι νίκην τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν.—**Θεσπιαί** (κ. Ἐργμόκαστρον), ἡ ἀντίζηλος τῶν Θηβῶν· 700 κάτοικοι αὐτῆς ἐφονεύθησαν ἐν Θερμοπύλαις ἀγωνισθέντες μετὰ τοῦ Λεωνίδου καὶ τῶν 300 Σπαρτιατῶν κατὰ τῶν Περσῶν. Θέσις τῶν Θεσπιῶν ἦσαν τὰ **Δεῦκτρα** (νῦν Παραπούγγια), ἔνθα οἱ Λακεδαιμόνιοι ἠττήθησαν ὑπὸ τῶν Θηβαίων τῷ 371.—**Τανάγρα**, παρὰ τὸ Σχιματᾶριον. Ἐνταῦθα ἐξ ἀνασκαφῶν ἀνευρέθησαν πολλὰ πῆλινα ἀγαθὰ καὶ ἄλλα ἀντικείμενα ἰδίας τέχνης.—**Δήλιον** (νῦν Δήλεσι), λιμὴν κατὰ τὸν Εὐβοϊκόν.—**Αὐλῖς**, ἀπέναντι τῆς Εὐβοίας, ἀσφολῆς λιμὴν, ἐξ οὗ οἱ Ἕλληγες ἐξέπλευσαν ἐπὶ τὴν Τροίαν.

6) Ἡ ἐπαρχία **Λεβαδείας** περιλαμβάνει τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Βοιωτίας, ὡς καὶ τμήμα τῆς Φωκίδος μέχρι τοῦ Παρνασσοῦ. Πρωτ. εἶνε ἡ **Λεβάδεια** (8), ἐπὶ ὠραίας τοποθεσίας κατὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς Κωπαιδικῆς λεκάνης. Ἐχει ἐργοστάσια ἐν οἷς γίνεται ἐπεξεργασία τοῦ δάμδακος, ὅστις παράγεται ἐν τῇ εὐφόρῳ αὐτῆς πεδιάδι. Ἡ Λεβάδεια εἶνε ἀρχαία πόλις, ὀνομαστὴ διὰ τὸ ἄντρον καὶ τὴν λατρείαν τοῦ Τροφωνίου, ὅπου ἦτο καὶ μαντεῖον.—Δυτικώτερον εἶναι ἡ **Δαύλεια**, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Παρνασσοῦ καὶ ἡ **Ἀράχωβα** (3 1|2) ἐπ' αὐτοῦ, εἰς ὕψος 950 μ. Παρὰ ταύτην *Σαρεῖ*—*Γεωγραφία Γ. Ἑλλ.* "Ἐκδ. 10 15-6-1926

ὁ Καραϊσκάκης τῷ 18_6 ἐπροέβησεν ἄλευθρον εἰς τοὺς Τούρκους. — **Δίστομον**. ΝΑ. τοῦτου κεῖται ὁ σπουδαῖος βυζαντινὸς ναὸς τοῦ «ὁσίου Λουκά».

Εἰς τὴν ἀρχαιότητα ὑπῆρχον ἐνταῦθα σπουδαῖαι βιοτικαὶ πόλεις· ὁ **Ὀρχομενός**, ἰσχυροτάτη πόλις τῆς Βοιωτίας πρὸ τῆς ἀκμῆς τῶν Θηβῶν καὶ ἔδρα τῶν Μινυῶν. — Ἡ **Χαιρώνεια** (παρὰ τὸ νῦν ὁμώνυμον χωρίον), πατρὶς τοῦ Πλουτάρχου. Παρὰ ταύτην ἔκειτο κολασσαῖος μαρμάρινος λέων, μνημεῖον τῶν ἡρωϊκῶς πεσόντων ἐνταῦθα Ἀθηναίων καὶ Θηβαίων κατὰ τοῦ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνοσ (338 π. χ.). Ἐσχάτως ὁ λέων οὗτος ἀνεστηλώθη. — **Κορώνει**. ΝΑ. τῆς Λεθαδείας, παρ' ἣν τῷ 447 ἐνίκησαν οἱ Θηβαῖοι τοὺς Ἀθηναίους. — **Ἀλιάρτος**, ἀνατολικώτερον καὶ παρὰ τὴν Κωπαΐδα, θέατρον καὶ αὐτὴ μαχῶν. Μεταξὺ τῶν ἀνωτέρω πόλεων πρόβουνοσ τοῦ Ἑλικῶνοσ ἐπλησίαζε τὴν λίμνην καὶ ἐσχημάτιζε τὴν ἀπόδοσ τῆς **Πέτρασ**, παρ' ἣν ὁ Δημήτριοσ Ἰψηλάντῆσ τῷ 1829 ἐνίκησε τοὺς Τούρκους τὴν τελευταίαν νίκην.

Συγκοινωνία τῆσ Στερεᾶσ Ἑλλάδοσ. — Ἡ συγκοινωνία τῆσ Στερεᾶσ Ἑλλάδοσ, πλὴν τινων ἐπαρχιῶν, ἐν αἷσ πολλὰσ δυσκολίασ παρέχει τὸ ὄρεινὸν τοῦ ἐδάφοσ, εἶναι ἀρκούντωσ ἀνεπτυγμένη δι' ἀμαξιτῶν ὁδῶν, σιδηροδρόμων καὶ ἀτμοπλοίων.

Ὁ κυριώτεροσ σιδηρόδρομοσ εἶνε ὁ Πειραιῶσ—Ἀθηνῶν παλ. σπόρων, ὅστισ διέρχεται διὰ τῶν νομῶν Ἀττικῆσ καὶ Βοιωτίας καὶ Φθιώτιδοσ καὶ Φωκίδοσ καὶ κατὰ τὰς ἐξῆσ πόλεις καὶ χωρία. **Πειραιεύσ**—**Ἀθῆναι**—**Ἀχαρναὶ**—**Σχηματᾶρι**—**Θῆβαι**—**Λεβάδεια**—**Δαύλεια**—**Ἄμφικλεια**—**Μπράλοσ**—**Δαμῖα**—**Δομοκόσ**. Ἐκ τοῦ Σχηματαρίου δὲ γίνεται διακλάδωσισ, ἣτισ διερχομένη διὰ τῆσ **εὐλίδοσ**, τελευτᾷ εἰς τὴν Χαλιδίδα.

Ἐν τῇ Ἀττικῇ, πλὴν τῆσ συχοτάτησ συγκοινωνίασ Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶσ διὰ τοῦ ἡλεκτρικοῦ σιδηροδρόμου συγκοινωνοῦσιν αἱ Ἀθῆναι διὰ σιδηροδρόμου μετὰ τοῦ **Ἀμαρουσίου**, **Κηφισιάσ**, **Χαλανδρίου**, **Κορωπίου**, **Μαρκοπούλου**, **Κερατέασ** καὶ **Λαυρείου**.

Ἐτεραι κῶμαι συνδέονται διὰ τοῦ σιδηροδρόμου Πειραιῶσ—Ἀθηνῶν—Πελοποννήσου. Διὰ τοῦτου συγκοινωνοῦσιν ὁ **Ἀσπρόπυργοσ**, ἡ **Ἐλευσίσ** καὶ τὰ **Μέγαρα**.

Σιδηροδρομοῦ ἔχει ἡ δυτικὴ Στερεὰ Ἑλλάσ, τὸν τοῦ **Κρουνε-**

ρίου-Μεσσολλογγίου-Αργινίου. Ἡ δ' ἐκ Πειραιῶς καὶ Ἀθηνῶν μέχρι τῆς δυτικῆς ταύτης Ἑλλάδος συγκοινωνία ἐκτελεῖται ἢ δι' ἀτμοπλοίων ἢ διὰ τοῦ σιδηροδρόμου Π.Α.Π. τοῦ ἄγοντος εἰς Πάτρας. Ἐκ Πατρῶν δὲ ἀτμοπλοία ἐκτελοῦσι τὴν μετὰ τοῦ Κρουναρίου συγκοινωνίαν.

III ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

(20 χιλ. τετρ. χιλ.—1 ἑκατ. κατ.)

Θέσις.—Ἡ Πελοπόννησος (ἐπὶ τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων Μωρέας) εἶναι χερσόνησος ὁμοιοῦσα πρὸς νῆσον, καθότι μόνον διὰ στενοῦ ἰσθμοῦ (τοῦ Κορινθιακοῦ) συνδέεται μετὰ τῆς Σπυραίας Ἑλλάδος, κατὰ δὲ τὰ λοιπὰ μέρη βρέχεται ὑπὸ θαλάσσης· καὶ πρὸς Β. μὲν εἶνε ὁ Σαρωνικὸς κόλπος, ὁ Κορινθιακὸς καὶ ὁ Πατραϊκός, πρὸς Δ. καὶ Ν. τὸ Ἴόνιον πέλαγος καὶ πρὸς Α. τὸ Μυρτώον (μέρος τοῦ Αἰγαίου).

Ὅριζόντιος διαμελισμός.—Ἡ Πελοπόννησος διαμελιζομένη ὑπὸ πολλῶν κόλπων, ἔχει σχῆμα φύλλου πλατάνου. Καὶ πρὸς μὲν τὸ Ἴόνιον σχηματίζονται οἱ κόλποι **Κυπαρισσιος**, **Λακωνικός**, πρὸς δὲ τὸ Μυρτώον ὁ **Αργολικός**. Χερσόνησοι δὲ σχηματίζονται πρὸς Ν. τρεῖς· ἡ **Μεσσηνιακὴ** τελευτῶσα εἰς τὸ ἀκρωτήριον **Ἀκρίταν**, ἢ τοῦ **Ταυγέτου** (κ. Μάνη), τελευτῶσα εἰς τὸ νοτιώτατον τῆς Πελοποννήσου ἀκρωτήριον **Ταίναρον** (κ. Ματαπᾶς) καὶ ἡ τοῦ **Πάργωνος** τελευτῶσα εἰς τὴν **Μαλέαν** ἄκραν. Μεταξὺ δὲ τοῦ Ἀργολικοῦ καὶ Σαρωνικοῦ κόλπου σχηματίζεται ἡ **Αργολικὴ** χερσόνησος, τελευτῶσα εἰς τὸ ἀκρωτήριον **Σκύλλαιον** (κ. Σπαθί). Ἄλλα ἀκρωτήρια εἶνε τὸ **Δρέπανον**, τὸ βορειότατον τῆς Πελοποννήσου, παρ' ὃ καὶ τὸ **Ρίον** κατὰ τὸν ὁμόνομον πορθμόν· ὁ **Ἀραξος** (κ. Πάπας), ὁ **Χελωνάτας** (κ. Χλεμουσί) καὶ ὁ **Ἰχθύς** (κ. Κατάκωλον), ἀκρωτήρια βορειοδυτικά.

Μορφολογία τοῦ ἐδάφους.—1) **Ὅρη καὶ ὄροπέδι.** Ἡ Πελοπόννησος εἶνε ὄρεινή. Τὸ κέντρον τῶν ὄρων κεῖται ἐν τῇ μέσῳ, ἐν τῇ Ἀρκαδίᾳ (ἢ ἀκρόπολις τῆς Πελοποννήσου). Ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ὑψοῦνται πολλὰ ὑψηλά καὶ δασώδη ὄρη, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐκτείνονται καὶ πολλὰ ὄροπέδια. Τὰ βορειότερα Ἀρκαδικὰ ὄρη εἶνε ἡ **Κυλλήνη** (κ. Ζίρια) καὶ τὰ **Ἀροῦνια** (κ. Χέλμος).

Ἐκ τῶν ὄρεων τούτων ἐκτείνονται διάφοροι ὄροσειραί. Ἐκ τῆς Κυλλήνης μία μὲν ἐκτείνεται πρὸς Α. σχηματίζουσα τὰ ὄρη τῆς Ἀργολικῆς χερσονήσου, ἣς σπουδαιότερον εἶνε τὸ Ἄραχναῖον· ἑτέρα διευθύνεται πρὸς Ν., ἣτις ὀρίζει τὴν Ἀρκαδίαν ἐξ ἀνατολῶν· κατὰ ταύτην ὑψοῦνται τὰ ὄρη *Δύρκειον*, *Ἀρτεμίσιον*, *Παρθένιον*, *Πάρνων*. Ὁ Πάρνων (κ. Μαλεβός) διακλαδίζεται κατὰ τὴν ὁμώνυμον χερσόνησον καὶ τελευτᾷ εἰς τὴν Μαλέαν ἄκραν.

Ἀπὸ τῶν Ἀροαρίων ἐκτείνονται τὰ νοτιοδυτικὰ καὶ βορειοδυτικὰ ὄρη τῆς Πελοποννήσου. Ἀμέσως πρὸς Ν. σχηματίζονται τὰ *κεντρικὰ Ἀρκαδικὰ* ὄρη, ὧν σπουδαιότερον εἶνε ὁ *Μαίναλος* (κ. Χρέπα, 2000 μ.)

Ἐκ τοῦ νοτίου μέρους τῆς Ἀρκαδίας ἄρχεται ὁ *Ταῦγετος* (2400), τὸ ὑψιστον καὶ μακρότατον ὄρος τῆς Πελοποννήσου, ἐκτείνομενον καὶ κατὰ τὴν ὁμώνυμον χερσόνησον μέχρι τοῦ Ταινάρου. Βορειοδυτικὰ ὄρη εἶνε ὁ *Ἐρύμανθος*, τὸ *Παναχαϊκόν*, ἡ χαμηλὴ καὶ δασώδης *Φολὴ*, νοτιοδυτικὰ δὲ τὸ *Δύκαιον*, τὰ *Νόμια*, ἐν οἷς καὶ τὸ *Τετράγιον*, τὸ *Αἰγαλέον* (κ. Μάλη), ἡ *Ἰθώμη* (γνωστὸν φρούριον ἐκ τῶν Μεσσηνιακῶν πολέμων) καὶ τὸ *Λυκόδημον*, ἐν τῇ Μεσσηνιακῇ χερσονήσῳ.

2) **Βαθύπεδον.**—Κατὰ τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου ἐκτείνονται βαθύπεδὰ τινα εὐφορώτατα. Τοιαῦτα εἶνε ἡ *Ἠλιακὴ* πεδιάς (ΒΔ.), ἡ Μεσσηνιακὴ (κατὰ τὸν ὁμώνυμον κόλπον), ἡ τοῦ *Ἐλους* καὶ ἡ *Δεύκη* (κ. τῆς Συκιάς)· κατὰ τὸν Λακωνικὸν κόλπον, ἡ τοῦ *Ἄργους* κατὰ τὸν μυχὸν τοῦ Ἀργολικοῦ, ἡ *Κορινθιακὴ* καὶ ἡ τοῦ *Αἰγαίου* κατὰ μῆκος τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου.

3) **Ποταμοί.**—Πάντες οἱ κυριώτεροι ποταμοὶ τῆς Πελοποννήσου πηγάζουσιν ἐκ τῶν Ἀρκαδικῶν ὄρεων καὶ ἐκβάλλουσιν· 1) εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον· ὁ *Κορινθιακὸς Ἀσωπός*, ὁ *Κράθις*, ὁ *Βουραϊκός* (κ. Καλαβρυτινός) καὶ ὁ *Σελινεῦς*.

2) πρὸς τὸ Ἴόνιον· ὁ *Μηνεῖος*, ὁ *Ἀλφειός* (ὁ μέγιστος τῆς Πελοπ.), ἡ *Νέδα* (ἐκβάλλουσα εἰς τὸν Κυπαρίσσιον), ὁ *Πάμισος* ἐκβάλλων εἰς τὸν Μεσσηνιακὸν καὶ ὁ *Εὐρώτας* (εἰς τὸν Λακωνικόν).

Πρὸς δὲ τὸ Μυρτιφὸν πέλαγος οὐδεὶς σπουδαῖος ποταμὸς ῥέει· μόνον ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Ἀργους ῥέει ὁ ἀγχιίλος *Ἐρσιῖνος* καὶ ὁ χεῖμαρρος *Ἰναχος* (κ. Πάνιστα).

4) **Λίμνες.**—Τὰ ὕδατα πολλῶν ἀρκαδικῶν ὄρεισιν, ἀ-
 τυνα περικλείονται πανταχόθεν ὑπὸ ὄρεων, συνάγονται εἰς λίμνας
 ἢ εἰς ἔλη. Ἡ μεγίστη αὐτῶν εἶνε ὁ **Φενοὸς** (ὑψ. 750 μ.), ἧς
 μέρος τῶν ὑδάτων ἐκκενοῦται ὑπογείως καὶ ἀναβλύζει κατὰ τὰς
 πηγὰς τοῦ **Διάδωτος**, παραποτάμου τοῦ Ἄλφειου. Παρὰ ταύτην
 εἶνε καὶ ἡ **Στυμφαλίς** (γνωστὴ ἐκ τῶν μυθικῶν Στυμφαλίδων
 ὄρνιθων). Κατὰ δὲ τὸν Ἀργολικὸν κόλπον σχηματίζεται ἡ **Δέρνη**,
 νῦν ἔλος.

Φύσις τοῦ ἐδάφους. Προϊόντα.—Τὰ μέγιστα δάση
 ἔχει ἡ Πελοπόννησος πρὸς τὸ βόρειον καὶ τὸ δυτικὸν μέρος.—
 Τὰ Ἀρκαδικὰ καὶ τὰ δυτικὰ ὄρη ἔχουσι μεγάλα δάση πευκῶν,
 ἐλάτων καὶ δρυῶν. Ἐν τῷ Ταυγέτῳ κατὰ μὲν τὰς ὑψηλὰς κο-
 ρυφὰς ὑπάρχουσι ἐλάται, χαμηλότερον δὲ βελανιδεαί. Τὰ ἀνατο-
 λικὰ ὄρη εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον γυμνά, μόνον δ' ἐν Ἀργολίδι ὑ-
 πάρχουσι δάση τινὰ πευκῶν. Ἐν τοῖς ὄροπεδίοις τῆς Ἀρκαδίας
 καλλιεργοῦνται **δημητριακοὶ καρποί, κίναβις** (χασίς) καὶ **ἀμ-
 πελοι**, ἐν δὲ τοῖς βαθυπέδοις ἐκτείνονται **ἐλαιῶνες, ἀμπελοι** καὶ
σταφιδάμπελοι. Τὸ κατ' ἐξοχὴν προϊόν τῆς Πελοποννήσου εἶνε
 ἡ **σταφίς**, ἧς ἡ κυριωτέρα ἐξαγωγή τελεῖται ἐν Πάτραις. Πλήν
 τῶν ἀνωτέρω ἡ Πελοπόννησος παράγει καὶ **βαλάνους, καπνὸν**
 (ἐν Ἀργεῖ), **σῦκα, ἐσπεροειδῆ καὶ μέταξαν**.

Ἐν Πελοποννήσῳ τρέφονται καὶ ποίμνια.

Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων.—Οἱ κάτοικοι τῆς Πελοπον-
 νήσου ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, κτηνοτροφίαν, ὕλοτομίαν,
 ἔτι δὲ καὶ εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον.

Ἀρχαῖα δ αἰρέσεις.—Ἡ Πελοπόννησος πάλαι διηρεῖτο
 εἰς 6 χώρας, ἧτοι 1) τὴν **Ἀργολίδα** (μετὰ τῆς Κορινθίας) πρὸς
 Α., 2) τὴν **Ἀχαΐαν** πρὸς Β., 3) τὴν **Ἡλίδαν** (μετὰ τῆς Τριφυ-
 λίας) ΒΔ., 4) τὴν **Μεσσηνίαν** ΝΔ., 5) τὴν **Δακωνίαν** ἢ **Δακω-
 νικὴν** πρὸς Ν. καὶ 6) τὴν **Ἀρκαδίαν** ἐν τῷ μέσῳ.

Διοικητικὴ διαίρεσις.—Νῦν δὲ διοικητικῶς διαίρεται
 εἰς νομοὺς, οἵτινες εἶνε, α) ὁ τῆς **Ἀργολίδος** καὶ **Κορινθίας**,
 β) ὁ τῆς **Ἀχαΐας** καὶ **Ἡλίδος**, γ) ὁ τῆς **Μεσσηνίας**, δ) ὁ τῆς
Δακωνίας καὶ ε) ὁ τῆς **Ἀρκαδίας**.

α') Νομός Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας.

(160 χιλ. κατ.)

Όριζ.— Ὁ νομὸς Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας συνορεύει πρὸς Δ. μετὰ τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἡλίδος καὶ τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ΒΑ. δ' ἐπὶ μικρὸν μετὰ τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. Περιλαμβάνει δὲ καὶ τὴν Ἀργολικὴν χερσόνησον πλὴν τῆς ἐπαρχίας Τροιζηνίας καὶ τὰς παρὰ ταύτης νήσους Ὑδραν καὶ Σπέτσας. Οὕτω θρέχεται πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Σαρωνικοῦ καὶ ΝΑ. τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου.

Φυσικὰ ὄρια σχηματίζουν πρὸς Δ. μὲν τὰ Ἀροάνια, τὸ Λύρκειον, τὸ Ἀρτεμίσιον καὶ τὸ Παρθένιον, πρὸς δὲ τὴν Μεγαρίδα ἢ Γεράνεια. Τὸ ὑψιστὸν ὄρος ἐνταῦθα εἶνε ἡ Κυλλήγη.

Εἰς τὸν νομὸν τοῦτον ἀνήκουσι καὶ αἱ πρὸς Ν. τῆς Μαλέας ἄκρας νῆσοι Κύθηρα καὶ Ἀντικύθηρα.

Ἐπαρχίαι, πόλεις καὶ κῶμαι.— Ὁ νομὸς οὗτος περιλαμβάνει 6 ἐπαρχίας: 1) Ναυπλίας, 2) Ἄργους, 3) Κορινθίας, 4) Ὑδρας, 5) Σπετσῶν καὶ Ἐρμιονίδος καὶ 6) Κυθήρων.

1) Ἡ ἐπαρχία **Ναυπλίας** κατέχει τὸ βορειότερον μέρος τῆς Ἀργολικῆς χερσονήσου. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶνε τὸ **Ναύπλιον** (π. Ναυπλία, 6), ἐπὶ μιᾶς βραχῶδους χερσονήσου τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου. Τὸ Ναύπλιον ἐχρημάτισε πρωτ. τοῦ Κράτους ἀπὸ τοῦ 1829—1831. ἔχει 3 φρούρια: τὸ **Παλιμῆδιον**, ἀλωθὲν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν τῇ 30ῇ Νοεμβρίου 1922· τὴν **Ἀκροναυπλία**, τὴν ἀρχαίαν ἀκρόπολιν καὶ τὸ **Μπούριζι** ἐπὶ νησιδος. Προάστειον τοῦ Ναυπλίου εἶνε ἡ **Πρίνοια**. Πρὸς Β. τοῦ Ναυπλίου ἔκειτο ἡ ἀρχαιστάτη πόλις **Τύρις**, ἣς σώζονται κυκλώπεια τεῖχη. **Νέα Ἐπίδauρος** ἢ **Πιάδα** παρὰ τὸν Σαρωνικόν, ἐνθα συνήλθεν πρώτη ἐθνικὴ συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων (1 Ἰανουαρίου 1822) καὶ ἐκήρυξε τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος. Νοτιώτερον ἔκειτο ἡ ἀρχαία «Ἐπίδauρος». Δύο καὶ ἡμίσειαν ὥρας μακρὰν τῆς πόλεως καὶ παρὰ τὸ χωρίον Λιγουριὸν ἔκειτο ἐν ὠραία κοιλάδι τὸ «Ἰερόν», ἢ ἐστία τῆς λατρείας, τοῦ Ἀσκληπιοῦ· ἀπετελεῖτο δὲ τοῦτο ἐκ τοῦ ναοῦ, ἐκ τοῦ θεάτρου, τοῦ σταδίου, τοῦ θόλου τοῦ Πηλυκλείτου καὶ ἄλλων οἰκημάτων.

2) Ἡ ἐπαρχία **Ἄργους** κατέχει τὸ ΝΔ. τμήμα τοῦ νομοῦ. Πρωτ. εἶναι τὸ Ἄργος (9), ἡ μεγίστη πόλις τοῦ νομοῦ, ἐν τῇ ὁμωνύμῳ πεδιάδι, συγκοινωνοῦν μετὰ τε τοῦ Ναυπλίου καὶ τῆς Κορίνθου διὰ σιδηροδρόμου. Εἶναι πόλις ἀρχαιοτάτη μετ' ἀκροπόλεως (Λαρίσης) καὶ ἀρχαίου θεάτρου. Κατὰ τὴν βορείαν γωνίαν τῆς πεδιάδος (παρὰ τὸ νῦν χωρίον Χαρβάτι) ἔκειτο ἡ πλουσιωτάτη καὶ ἀρχαιοτάτη πόλις **Μυκῆναι**, ἡ ἔδρα τῶν Ἀτρεϊδῶν. Ἐνταῦθα, ἐντὸς θολωτῶν τάφων, ἀνευρέθησαν πολλὰ κοσμήματα χρυσοῦ, ἀργυροῦ καὶ χαλκοῦ, δεικνύοντα ἀρχαιοτάτον μυκηναϊκὸν πολιτισμόν. Ταῦτα σήμερον ἀπόκεινται ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολογικῷ Μουσείῳ. Ἀξιόλογος κόμη κατὰ τὴν πρὸς τὴν Ἀρκαδίαν ὁδὸν εἶνε ὁ **Ἀχλαδόκαμπος**, παρὰ μικρὰν κοιλάδα.

3) Ἡ ἐπαρχία **Κορινθίως** κατέχει τὸ βόρειον μέρος τοῦ νομοῦ. Ταύτης τὸ δυτικὸν τμήμα ἀνήκει πάλαι εἰς τὴν Ἀρκαδίαν. Πρωτ. τῆς Ἐπαρχίας εἶνε ταύτης ἡ **Νέα Κόρινθος** (6), παρὰ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον καὶ οὐ μακρὰν τοῦ Ἴσθμοῦ. Ἡ πόλις αὕτη ἐκτίσθη τῷ 1858 μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς παλαιᾶς Κορίνθου ὑπὸ σεισμοῦ. Ἡ ἀρχαία Κόρινθος ἔκειτο 1 1/2 ὥραν Ν Δ. ὑπὸ τὸν Ἀκροκόρινθον, τὴν Ἀκρόπολιν αὐτῆς. Ἦτο δὲ πολυανθρωποτάτη καὶ ἐμπορικωτάτη ἔχουσα τρεῖς λιμένας, ἐν μὲν τῷ Κορινθιακῷ τὸ **Δέχαιον**, ἐν δὲ τῷ Σαρωνικῷ τὸν **Σχοινοῦντα** (νῦν Ἴσθμία) καὶ τὰς **Κεγχρεάς**. Κατὰ τὸν Ἴσθμόν (ἐνθα νῦν ἡ διώρυξ) ἔκειτο τὸ στάδιον, ἐν ᾧ ἐτελοῦντο ἀγῶνες «Ἴσθμια». Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ρωμαίων Μομμίου (146 π. Χ.) ἀνφοδομήθη πάλιν ὑπὸ τοῦ Καίσαρος (τῷ 44 π. Χ.) καὶ διετέλεσε πρωτ. τῆς Ἀχαΐας ἐπὶ τῆς ῥωμαϊκῆς κατακτήσεως — **Δουιράκιον**, γνωστὸν διὰ τὰ ἐξαιρετα ἱαματικά ὕδατα. — **Σοφικόν**, πρὸς τὸν Σαρωνικόν. — **Κιάτον** καὶ **Ευλόκαστρον**, παρὰ τὸν Κορινθιακὸν καὶ ἐπὶ τῆς σιδηρᾶς γραμμῆς Κορίνθου — Πατρῶν — **Τρίεκκλα**, ὑπὸ τὴν Κυλλήνην. — **Γκούρα**, παρὰ τὸν Φαιεόν. — **Ἅγιος Γεώργιος**, παρὰ τὸν Ἀσωπόν, γνωστὸς διὰ τὸν μέλανα οἶνον, ὃν παράγει. Πρὸς Α. τούτου κεῖται ἡ μικρὰ κοιλάς **Νεμέα**, ἐνθα ἐτελοῦντο πάλαι τὰ «Νέμεια». Παρὰ ταύτην κεῖνται τὰ περιώνυμα στενά τῶν **Δεσβεγαίων**, καθ' ἃ ὁ Κολοκοτρώνης μετὰ τοῦ Νικήτα, Παπαφλέσσα καὶ Δημ. Ὑψηλάντη κατετρόπωσαν τὸν πολυάριθμον στρατὸν τοῦ Δράκωνος (τῷ 1822).

4) Ἡ ἐπαρχία **Ἰόδρου** ἀποτελεῖται ἐκ τῆς ὁμωνύμου νήσου ἣτις εἶνε βραχὺδης. Πρωτ. εἶνε ἡ μόνη πόλις τῆς νήσου **Ἰόδρα** (3 1/2) πατρὶς τοῦ Ἀνδρέου Μιαούλη, τοῦ Σαχτούρη καὶ τοῦ Κουντουριώτου. Ἡ ἐνδοξος αὕτη νήσος ἔχει τὸ προνόμιον νὰ ἐκλέγῃ ἰδιαιτέρως δύο βουλευτὰς διὰ τὰς ὑπηρεσίας καὶ τὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματα τοῦ ναυτικοῦ αὐτῆς κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Νῦν οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἀσχολοῦνται εἰς τὴν σπογγαλιείαν.

6) Ἡ ἐπαρχία **Σπετσῶν καὶ Ἐρμιονίδος** ἀποτελεῖται ἐκ τῆς νήσου Σπετσῶν καὶ τοῦ νοτίου τμήματος τῆς ἀργολικῆς Χερσονήσου, ἔηλ. τῆς Ἐρμιονίδος. Πρωτ. εἶνε αἱ **Σπέτσοι** (3 1/2) ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου νήσου καὶ ἡ νήσος αὕτη ἔχει τὸ προνόμιον νὰ ἐκλέγῃ ἰδιαιτέρως δύο βουλευτὰς διὰ τὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματα τοῦ ναυτικοῦ αὐτῆς κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. — Ἐπὶ τῆς Ἐρμιονίδος εἶνε ἡ ναυτικὴ πολίχνη **Κρανίδιον** (4 1/2), ἣτις ἔχει δύο ἐπίνεια, τὸ **Χέλιον** καὶ τὴν **Ἐρμιόνην**.

6) Ἡ ἐπαρχία **Κυθήρων** ἀποτελεῖται ἐκ τῆς ὁμωνύμου νήσου καὶ τῶν Ἀντικυθύρων. Πρωτ. εἶνε τὰ **Κύθηρα** ἐτέρᾳ δὲ κώμη ὁ **Ποτιμὸς**.

Τὰ δὲ Ἀντικύθηρα (π. Αἴγιλα) εἶνε ἡ νοτιωτάτη νησίς τῆς παλ. Ἑλλάδος. Πλησίον ταύτης ἐξήχθησαν, ἐκ τοῦ θυθοῦ τῆς θαλάσσης ἀρχαῖα ὀρειχάλκινα καὶ μαρμάρινα ἀγάλματα καλῆς τέχνης.

β) Νομὸς Ἀχαΐας καὶ Ἡλίδος.

280 χιλ. κατ.

Ὅρις. Ὁ νομὸς Ἀχαΐας καὶ Ἡλίδος σύνορεύει πρὸς Α. μετὰ τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας πρὸς Ν. μετὰ τῶν νομῶν Ἀρκαδίας καὶ Μεσσηνίας, ὁρέχεται δὲ πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ Κορινθιακοῦ καὶ Πατραϊκοῦ κόλπου καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Ἴονίου πελάγους.

Φυσικὰ ὄρια διαγράφονται πρὸς Α. μὲν κατὰ τὰ Ἀροάνια, πρὸς Ν. δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀλφειοῦ καὶ τοῦ παράποτάμου αὐτοῦ Ἐρμάνθου. Ἡ ὑψίστη κορυφή ἐνταῦθα εἶνε ἡ τῶν Ἀροαίων.

Ἐπικρατεῖαι, πόλεις καὶ κῶμαι. — Ὁ νομὸς οὗτος διαίρεται εἰς 4) ἐπαρχίας: 1) Πατρῶν, 2) Αἰγιαλείας, 3) Καλαβρύτων 4) Ἡλείας.

1) Ἡ ἐπαρχία **Πατρῶν** περιλαμβάνει τὸ πρὸς τὸν Πατραϊ-

κόν κόλπον μέρος τοῦ νομοῦ. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶνε αἱ **Πάτραι** (60), ἡ δευτέρα ἐμπορική πόλις τῆς παλ. Ἑλλάδος μετὰ τὸν Πειραιᾶ, ἐξ ἧς ἐξάγεται τὸ πλεῖστον τῆς σταφίδος. Ἔχει εὐρείας ὁδοὺς καὶ τεχνητὸν λιμένα κατὰ τὸν ὁμώνυμον κόλπον. Ἡ πόλις ἤχμασε κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας καὶ μετέπειτα ἐπὶ Αὐγούστου Ὁ σημαντικώτερος ναὸς τῆς πόλεως εἶναι ὁ τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου, ἐν ᾧ σώζεται καὶ ὁ τάφος αὐτοῦ.—Πάλαι, πλὴν τῶν Πατρῶν, ἔκειντο ἐνταῦθα αἱ **Φαραί** (πρὸς Ν.), ἡ **Δύμη** (παρὰ τὴν κάτω Ἀχαΐαν), καὶ ἡ **Τριταία** (ὑπὸ τὸν Ἐρύμανθον). Αἱ τέσσαρες αὗται πόλεις ἴδρυσαν τὸ πρῶτον τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν.

2) Ἡ ἐπαρχία **Αἰγιαλείας** περιλαμβάνει τὴν κατὰ μῆκος τοῦ Κορινθιακοῦ ἐκτεινομένην παρχίαν ἀπὸ τοῦ Παναχαϊκοῦ μέχρι τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας. Πρωτ. εἶνε τὸ **Αὔριον** (9), παρὰ τὸν Κορινθιακόν, ἐξάγον τὴν ἀρίστην σταφίδα. Πάλαι ἦτο πρωτ. τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας. Πρὸς Ν. τοῦ Αἰγαίου κεῖται ἡ μεγάλη μονὴ τῶν **Ταξιαρχῶν**.—**Διακοφτόν**, ἐξ οὗ ἄρχεται ὁ εἰς Καλάβρυτα ὁδοντωτὸς σιδηρόδρομος.—**Ἀκράτα** πρὸς Α.

3) Ἡ ἐπαρχία **Καλαβρύτων** περιλαμβάνει τὸ ΝΑ. μέρος τοῦ νομοῦ, ὅπερ πάλαι ἀνήκεν εἰς τὴν Ἀρχαδίαν. Πρωτ. εἶναι τὰ **Καλάβρυτα** (1 $\frac{1}{2}$), ὀνομασθέντα οὕτως ἐκ τῶν αὐτῶν ὑδάτων, ἀτινα ἀναβρῦουσιν ἐν ἀφθονίᾳ· μέχρις αὐτῶν ἀνέρχεται ὁ ἐκ Διακοφτοῦ σιδηρόδρομος, ὁδοντωτὸς ἐν μέρει. Οὐ μακρὰν τῶν Καλαβρύτων κεῖνται αἱ ἐπίσημαι μοναὶ **Ἁγία Σπήλαιον** καὶ **Ἁγία Λαύρα**. Καὶ ἡ μὲν πρώτη κεῖται ἐπὶ ἀποτόμου βράχου καὶ εἶνε πλουσιωτάτη (τῇ 1827 προσέβαλε ταύτην ὁ Ἰσραήμ πασᾶς, ἀλλ' ἀπεκρούσθη), ἡ δὲ Ἁγία Λαύρα εἶνε περίφημος διότι ἐν αὐτῇ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Πατρῶν Γερμανὸς ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως τῇ 25 Μαρτίου 1821. Ἔτεροι κῶμαι εἶνε ἡ **Κερπινή**, τὰ **Μαξέικα**, τὸ **Σοπωτόν**, τὸ **Λιβάρτζι** καὶ νοτιώτατα ἡ **Στροβόζα**.

4) Ἡ ἐπαρχία **Ἠλείας** ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ Ἀράξου μέχρι τοῦ Ἀλφειοῦ καὶ ἀπὸ τοῦ Ἴονίου πελάγους μέχρι τοῦ ὄρους Ἐρυμάνθου καὶ τοῦ ὁμώνυμου ποταμοῦ. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας εἶνε ὁ **Πύργος** (13) οὐ μακρὰν τοῦ Ἀλφειοῦ. Ἐπίκειον αὐτοῦ συνδεόμενον διὰ σιδηροδρόμου εἶνε τὸ **Κατάκωλον**, ἐξ οὗ ἐξάγεται σταφίς. Ὁ Πύργος συνδέεται μετὰ τῶν Πατρῶν διὰ σιδηροδρόμου.

Κατὰ τὴν σιδηροδρομικὴν ταύτην γραμμὴν κείνται αἱ ἐξῆς κωμοπόλεις.—¹ *Αμαλιάς* (10)—² *Γαστούνη* (3), παρὰ τὸν Πηγεῖόν—³ *Ανδαβίδα* (3) ἀκμάσασα κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐν Ἑλλάδι φραγσκρατίας. *Δεχαινὰ* (3), ἔχοντα ἐπίνειον τὴν *Κυλλήνην*, παρ' ἣν ὑπάρχουσιν ἰαματικὰ ὕδατα· *Μανωλάδι*, πρὸς Α., παρ' ἣν δάση βαλανιδεῶν.

ὑπὸ τὸν Ἐρύμανθον κείται ἡ *Δίβρη*, ἐπὶ δὲ τῆς Φολόγης ἡ *Δάλα*. Ἐν ταύτῃ κατοικοῦσι οἱ διαδόχοι Τουρκάλθανοι Λαλαῖοι, οἵτινες ἐξεδιώχθησαν τῷ 1821 ὑπὸ τοῦ Μεταξά. Νοτιώτερον ταύτης κείται τὸ *Κριεκούκιον*· παρὰ τοῦτο καὶ ἐν μικρᾷ κοιλάδι τοῦ Ἄλφειοῦ κείται ὁ χώρος «Ὀλυμπία», ἔνθα ἐτελεῖτο ἡ ἔθνικὴ ἑορτὴ «Ὀλυμπία». Ἡ Ὀλυμπία συνίστατο ἐκ τῆς ἱερᾶς περιοχῆς «Ἄλτιος», ἔνθα ὁ μεγαλοπρεπῆς ναὸς τοῦ *Ὀλυμπίου Διὸς* καὶ ἐκ τῶν πέριξ αὐτῆς οἰκοδομῶν, προωρισμένων διὰ τοὺς ἀγῶνας· ἐνταῦθα ἦτο τὸ στάδιον καὶ ὁ ἵππόδρομος, ἔνθα ἐτελοῦντο οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες. Ἀνασκαφαὶ γενόμεναι ἐνταῦθα ἀπεκάλυψαν πλείστα ἀρχαῖα μνημεῖα, ὡς καὶ πολλὰ ἀγάλματα, ὧν κάλλιστα εἶνε ὁ «Ἐρμῆς τοῦ Πραξιτέλους» καὶ ἡ «Νίκη τοῦ Παιωνίου». Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες διηρθύνοντο ὑπὸ τῶν Ἡλείων, τῶν κατοίκων δηλ. τῆς πόλεως Ἡλίδος. Ἡ *Ἥλις* ἔκειτο κατὰ τὴν ἀριστερὰν ἔχθην τοῦ Πηγεῖοῦ (2 ὥρας πρὸς Α. τῆς Γαστούνης.)

ν') Νομὸς Μεσσηνίας

(220 χιλ. κατ.)

Θέσις καὶ ὄρις.— Ὁ νομὸς οὗτος κατέχει τὸ ΝΔ. τμήμα τῆς Πελοποννήσου.

Πρὸς Β. συνορεύει μετὰ τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας καὶ πρὸς Α. μετὰ τοῦ νομοῦ Λακωνίας, βρέχεται δὲ ὑπὸ τοῦ Κυπαρισίου κόλπου, τοῦ Ἰονίου πελάγους καὶ τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου.

Φυσικὰ ὄρια σχηματίζει πρὸς Β. ὁ Ἄλφειός ποταμός, πρὸς Α. δὲ τὸ Λύκαιον, τὸ Τετράγιον καὶ τὸ βόρειον μέρος τοῦ Ταυγέτου.

Εἰς τὸν νομὸν τοῦτον ἀνήκει ἡ Μεσσηνιακὴ χερσόνησος, παρ' ἣν αἱ νησίδες *Οἰνοῦσαι* καὶ ἡ *Σφακιηρία*. Ἡ νησὸς αὕτη φράσσει μικρὸν κόλπον τῆς Πύλου καὶ εἶνε ὀνομαστὴ ἕνεκα τῆς ἡττῆς τῆς Σπαρτιατῶν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων (425 π. Χ.) καὶ τῆς ἡρωϊκῆς ἀντιστάσεως τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοῦ Ἰβραήμ πασᾶ (1825).

Ἐπαρχία, πόλεις καὶ κῶμαι.— Ὁ νομὸς Μεσσηνίας περιέχει 5 ἐπαρχίας· 1) Καλαμῶν, 2) Μεσσήνης, 3) Πυλίας, 4) Τριφυλίας καὶ 5) Ὀλυμπίας.

1) Ἡ ἐπαρχία **Καλαμῶν** περιλαμβάνει τὸ ἀνατολικώτερον μέρος τοῦ νομοῦ πρὸς τὸν Ταΰγετον. Πρωτ. τοῦ νομοῦ καὶ τῆς ἐπαρχίας εἶναι αἱ **Καλάμαι** (25), κειμένη παρὰ τὸν μυχὸν τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου καὶ κατὰ τὸν ὄρητικὸν χεῖμαρρον Νέδοντα. Εἶναι πόλις ἐμπορικὴ, ἔχουσα καὶ ἀξιόλογον βιομηχανίαν μετάξης. Αἱ Καλάμαι εἶνε ἡ πρώτη κυριευθεῖσα ἐλληνικὴ πόλις κατὰ τὴν ἐλληνικὴν ἐπανάστασιν ὑπὸ τοῦ Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη (23 Μαρτίου 1821). Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἐπὶ τῆς παραλίας κεῖται ἡ **Παραλία Καλαμῶν**, ἔνθα ὁ τεχνιτὸς λιμὴν τῆς πόλεως. — Ἐταιρῆαι κῶμαι εἶναι **Θουρία** καὶ τὸ **Ἀσλάναγα**, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. **Κ Α Λ Α**

Ἡ ἐπαρχία **Μεσσήνης** ἐκτείνεται κατὰ τὴν περιοχὴν τοῦ Παμίσσου. Πρωτ. εἶνε ἡ **Μεσσήνη** ἢ **Λησιόν** (6), παρὰ τὴν δεξιὰν ἄκτῃν τοῦ Παμίσσου, συνδεομένη μετὰ τῶν Καλαμῶν διὰ σιδηροδρόμου. Ἡ ἀρχαία «Μεσσήνη» ἔκειτο βορειότερον, παρὰ τὸ γνωστὸν φρούριον αὐτῆς, τὴν Ἰθώμην (περὶ τὸ κ. Μαυρομμάτι). Ἐτε-
ραι κῶμαι εἶνε· **Ἀνδροῦτσα** ἀκμάσασα τὸν μεσαῖωνα.—**Μελιγαλά** καὶ **Διαβολίτιον**, πρὸς Β.

3) Ἡ ἐπαρχία **Πυλίας** περιλαμβάνει τὴν Μεσσηνιακὴν χερσόνησον. Πρωτ. εἶνε ἡ **Πύλος** (2), πρότερον Ναυαρίνον ἢ Νεόκαστρον) παρὰ τὸν ὁμώνυμον κολπίσκον, ὅστις, κλειόμενος ὑπὸ τῆς Σφακτηρίας, εἶνε ἀσφαλῆς λιμὴν. Ἐντὸς τούτου συνέβη τῷ 1827 ἡ ἐν Ναυαρίνῳ λεγομένη ναυμαχία, καθ' ἣν ὁ ἠνωμένος στόλος Ρωσίας, Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας κατέστρεψε τὸν τουρκοαἰγυπτιακὸν στόλον. Ἡ ἀρχαία δὲ Πύλος, ἣτις εἶνε τὸ Ναυρίνον τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων, ἔκειτο ἀπέναντι τῆς νῦν, κατὰ τὸ στόμιον τοῦ λιμένος.—**Μεθώνη**, πρὸς Ν. τῆς Πύλου καὶ **Κορώνη** (2) κατὰ τὸν Μεσσηνιακὸν κόλπον, ἀμφότεραι ἔχουσαι ἐνετικὰ φρούρια. Πρὸς δὲ τὰ ὄρια τῆς ἐπαρχίας Τριφυλίας κεῖται τὸ **Μανιάκι**, ἔνθα τῷ 1825 ἔπεσεν ὁ Παπαφλέσσας ἡρωϊκῶς μαχόμενος κατὰ τοῦ Ἰμβραήμ.

4) Ἡ ἐπαρχία **Τριφυλίας** περιλαμβάνει τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Μεσσηνίας ἄπερ ἔπαθε πολλάκις ὑπὸ σεισμῶν. Πρωτ. εἶνε ἡ

Κυπαρσσία (4), ἀνωθεν τῆς ἀκτῆς τοῦ ὀμωνύμου κόλπου, μετὰ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ καὶ φραγκικοῦ φρουρίου. Ἐπὶ Φράγκων (ὡς καὶ νῦν κοινῶς) ἐκαλεῖτο Ἀρκαδία.—**Φιλιαρά** (8), νοτιώτερον, ἐν μέσῳ ἐλαιῶν καὶ σταφιδομπέλων.—**Γαργαλιάνοι** (1) καὶ **Διγουλίσσα** πρὸς Ν.

5) Ἡ ἐπαρχία **Ὀλυμπίας** ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς Νέδας μέχρι τοῦ Ἀλφειοῦ, περιλαμβάνει δὲ τὴν ἀρχαίαν Τριφυλίαν καὶ μέρος τῆς Δυτικῆς Ἀρκαδίας. Πρωτ. εἶνε ἡ **Ἀνδριτσείνα** (2), κατὰ τοὺς βορείους πρόποδας τοῦ Λυκαίου, ἔχουσα ἀξιόλογον βιβλιοθήκην. Πρὸς Ν. ταύτης ἔκειτο ἡ ἀρκαδικὴ πόλις **Φιγάλεια** (κατὰ τὸ χωρίον Παύλιτσα), εἰς ἣν ἀνήκεν ὁ ναὸς τοῦ «Ἐπικουρίου Ἀπόλλωνος» κείμενος ἐν ὑψηλῇ θέσει, εἰς τῶν ὠραιότερων καὶ κάλλιον διατηρουμένων ναῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. (2 1)2 ὥρας μακρὰν τῆς Ἀνδριτσείνης). Νοτιοανατολικώτερον ἔκειτο τὸ ἀρχαίον μεσσηνιακὸν φρούριον **Εἶρα** (παρὰ τὸ χ. Κακαλέτσι). Ἄλλαι κῶμαι εἶναι ἡ **Γρέστα να** 2), οὐ μακρὰν τῆς ἀρχαίας «Σκιλλοῦντος», τῆς γνωστῆς διαμονῆς τοῦ Ξενοφῶντος καὶ ἡ **Ἀγουλινίτσα** (3), παρὰ τὴν ὀμωνύμον λιμνοθάλασσαν.

δ') Νομὸς Λακωνίας.

(140 χιλ. κάτ.)

Θέαις καὶ ὄρια.—Ὁ νομὸς Λακωνίας κατέχει τὸ ΝΑ. τμήμα τῆς Πελοποννήσου καὶ συνορεύει πρὸς Β. μετὰ τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ΒΔ. δὲ μετὰ τοῦ Νομοῦ Μεσσηνίας. Περιλαμβάνει δὲ καὶ τὰς χερσονήσους τοῦ Ταυγέτου καὶ τοῦ Πάρνωνος μεταξὺ τῶν ὁποίων σχηματίζεται καὶ ὁ Λακωνικὸς κόλπος.

Φυσικὰ ὄρια σχηματίζει ΒΔ. ὁ Ταυγέτος καὶ ΒΑ. ὁ Πάρνων.

Ἐπαρχίαι, πόλεις καὶ κῶμαι.—Ὁ νομὸς Λακωνίας διαίρεται εἰς 4 ἐπαρχίας: 1) Λακεδαίμονος, 2) Γυθείου, 3) Οἰτύλου καὶ 4) Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς.

1) Ἡ ἐπαρχία **Λακεδαίμονος** περιλαμβάνει πᾶσαν σχεδὸν τὴν μεταξὺ τοῦ Ταυγέτου καὶ τοῦ Πάρνωνος χώραν, καθ' ἣν ῥεεὶ ὁ Εὐρώτας. Πρωτ. τοῦ νομοῦ καὶ τῆς ἐπαρχίας εἶνε ἡ **Σπάρτη** (5), παρὰ τὴν δεξιάν ὄχθην τοῦ Εὐρώτα καὶ ἐν τῇ περιοχῇ τῆς ἀρχαίας ἐνδόξου Σπάρτης, ἧτις ἡγεμόνευσεν ἐπὶ μακρὸν τῆς

Ἑλλάδος.—*Μυσρτάς*, κατὰ τὰς ὑπὸρείας τοῦ Ταυγέτου, ἐπίσημος πόλις τοῦ μεσαίωναο καὶ ἔδρα τῶν Παλαιολόγων, δεσποτῶν τοῦ Μωρέως. Σφίζονται ἐτι αὐτόθι ἀξιόλογοι ναοὶ τῆς βυζαντινῆς τέχνης.—*Γεωργίτσιον* ἐπὶ τοῦ Ταυγέτου.—*Βρουλιᾶ*, πρὸς Β. τῆς Σπάρτης, παρὰ τὴν ἀρχαίαν «Σελλασίαν».—*Ἀράχωβ* καὶ *Βαμβικοῦ* ὑπὸ τὸν Πάρνωννα.—*Γεράκι*, ΝΑ. τῆς Σπάρτης, μετὰ λειψάνων βυζαντινῆς τέχνης.—*Λεβέτσοβα*, πρὸς Ν.

2) Ἡ ἐπαρχία *Γύθειου* περιλαμβάνει τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς χερσονήσου τοῦ Ταυγέτου (ἀνατολικὴ Μάνη). Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας εἶνε τὸ *Γύθειον* (6), παρὰ τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως. Εἶνε ἐπίγειον τῆς Σπάρτης μεθ' ἧς συνδέεται δι' ἀμαξιτῆς ὁδοῦ.—*Πολυάραβος*, χωρίον, παρ' ὃ οἱ Λάκωνες ἀπέκρουσαν γενναίως τὸν Ἰμβραήμ (1826).

3) Ἡ ἐπαρχία *Οἰτύλου* περιλαμβάνει τὸ δυτικὸν ἀπόκλιμα τοῦ Ταυγέτου (δυτικὴ Μάνη). Πρωτ. εἶνε ἡ *Ἀρεόπολις* (κ. Τσίμοβα), ἀνωθεν τοῦ ὄρμου Λιμενίου.—*Οἰτύλος* καὶ *Καρδιμύλη*, ἀρχαῖαι κῶμαι.

4) Ἡ ἐπαρχία *Ἐπιδαύρου Λιμηροῦ* περιλαμβάνει τὴν χερσονήσον τοῦ Πάρνωνος. Πρωτ. εἶνε οἱ *Μολάοι*, ἀνωθεν τῆς πεδιάδος τῆς Λεύκης, ἔχουσα ἐπίγειον ἐν τῇ Λακωνικῇ τὴν *Ἐλαίαν*.—*Νιάπολις* (κ. Βάτικα), κώμη ναυτικῆ παράγουσα ἄφθονα κρόμμυα.—*Μονεμβασία*, ἐπὶ νησίδος τῆς ἀνατολ. ἀκτῆς, μεθ' ἧς ἐνοῦνται διὰ γεφύρας. Ἠκμασε κατὰ τοῦ μεσαιωνικοῦ χρόνου ὡς ὄχυρὰ πόλις καὶ διασφίξει σπουδαῖον βυζαντινὸν ναόν. Βορείοτερον ταύτης ἔκειτο ἡ πόλις *Ἐπίδαυρος Λιμηρά*, ἐξ ἧς τὸ νῦν ὄνομα τῆς Ἐπαρχίας.

ε) Νομὸς Ἀρκαδίας.

(155 χιλ. κατ.)

Θέσις.—Ὁ νομὸς Ἀρκαδίας κείται ἐν τῷ μέσῳ περίπου τῶν λοιπῶν νομῶν τῆς Πελοποννήσου, ὁρεχόμενος μόνον ΝΑ. ὑπὸ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου, Φυσικὰ ὄρια διαγράφονται ΒΑ. ὑπὸ τοῦ Λυρκείου, Ἀρτεμισίου καὶ Παρθενίου, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Πάρνωνος καὶ ἐν μέρει ὑπὸ τοῦ Ταυγέτου καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Τετραγίου, Λυκαίου, καὶ Ἀλφειοῦ ποταμοῦ καὶ τοῦ παράποτάμου αὐτοῦ Ἐρυμάνθου.

Ἐπαρχίαι, πόλεις καὶ κῶμαι.—Ὁ νομὸς Ἀρκαδίας διαίρεται εἰς 4 ἐπαρχίας. 1) Μαντινείας, 2) Μεγαλοπόλεως, 3) Γορτυνίας καὶ 4) Κυνουρίας.

1) Ἡ ἐπαρχία **Μαντινείας** ἐκτείνεται εἰς τὸ ανατολικὸν μέρος τοῦ νομοῦ. Πρωτ. ταύτης καὶ τοῦ νομοῦ εἶνε ἡ **Τρίπολις** (14), παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Μαινάλου καὶ ἐν ὄροπεδίῳ. Ἐπὶ τῆς τουρκοκρατίας ἦτο πρωτ. ὅλης τῆς Πελοποννήσου, ἐκυριεύθη δὲ ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρώνη κατὰ τὴν ἐλληνικὴν ἐπανάστασιν (28 Σεπτεμβρίου 1821). Καταστραφεῖσα μετὰ ταῦτα κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ἰβραήμ ἐπανεκτίσθη μετὰ τὴν ἱδρύσιν τοῦ ἐλληνικοῦ βασιλείου. Ἔχει νῦν διομηχανίαν ὑφαντουργίας καὶ σιδηρουργίας, διέρχεται δὲ διὰ ταύτης ὁ ἐκ Κορίνθου εἰς Καλάμας σιδηροδρόμος.—ΝΑ. τῆς Τριπόλεως ἔκειτο ἡ **Τεγέα**, ἐνταῦθα δὲ κατὰ τὴν ἐλληνικὴν αὐτοκρατορίαν ἡ πολίχνη **Νίκλι** (παρὰ τὸ χωρίον Πιαλί). Ἐτέρα ἀρχαία πόλις πρὸς Β. τῆς Τεγέας ἦτο ἡ ὄχυρά **Μαντινεία**, παρ' ἣν ἐφρονεύθη ὁ Ἐπαμεινώνδας (362 π. Χ.).—**Δεβίδιον**, πρὸς Β.—**Βαλιέτσι**, ΝΔ. τῆς Τριπόλεως, ὀνομαστὸν χωρίον διὰ τὴν πρώτην τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν ἐλληνικὴν ἐπανάστασιν (1821).—**Καλιεζαί**, πρὸς Ν., παρ' ἧς ἡ μονὴ τῶν Καλιεζῶν, ἐνθα συνήλθε κατὰ τὴν ἐλληνικὴν ἐπανάστασιν ἡ πρώτη γερούσια τῆς Πελοποννήσου.

2) Ἡ ἐπαρχία **Μεγαλοπόλεως** περιλαμβάνει τὸ ΝΔ. μέρος τοῦ νομοῦ. Πρωτ. εἶνε ἡ **Μεγαλόπολις** (κ. Σινάνον 2), οὐ μακρὰν τῆς ἀρχαίας Μεγάλης πόλεως. Ἡ πάλαι μεγάλη πόλις ἱδρύθη τῷ 371 π. Χ.) ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὄχθων τοῦ παραποτάμου τοῦ Ἀλφειοῦ **Ἐλισσότιος** διὰ συνοικισμοῦ πολλῶν ἀρκαδικῶν θέσεων. Ἦτο πατὴρς τοῦ Φιλοποίμενος καὶ τοῦ ἱστορικοῦ Πολυβίου, εἶχε δὲ τὸ μέγιστον πάντων τῶν θεάτρων τῆς Ἑλλάδος.—**Δεοντάριον**, πρὸς Ν.—**Ἰσαρι**, πρὸς Δ., παρὰ τὴν ἀρχαίαν **Λυκόσουραν**.

3) Ἡ ἐπαρχία **Γορτυνείας** περιλαμβάνει τὴν βορειοδυτικὴν ὄρεινὴν χώραν. Πρωτ. εἶνε ἡ **Δημησιάνα** (2), ἐπὶ βουνοῦ ἐκτισμένη, πατὴρς τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Γρηγορίου τοῦ Ε'. ὃν ἀπηγχόμισαν οἱ Τούρκοι τῷ 1821, καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Πατρῶν Γερμανοῦ, τοῦ ὑψώσαντος τὴν σημαίαν τῆς ἐλληνικῆς ἐπανάστασεως. Ἡ ἐνταῦθα κατασκευαζομένη πυρῆτις ἐχρησίμεισε πολὺ κατὰ τὸν ἱερόν ἡμῶν ἀγῶνα.—**Καρύταινα**,

πρὸς Ν. καὶ παρὰ τὸν Ἄλφειόν, σπουδαῖον φραγκικὸν φρούριον. — Ὑψιῶς (κ. Στεμνίτσα), 2) — **Δαγκάδια** (4), βορειότερον. — **Κοντοβάσινα**, πέραν τοῦ Λάδωνος. — **Βυτίνα**, πρὸς τὸ Μαίναλον, ἔχουσα δασονομικὸν σταθμὸν.

4) Ἡ ἐπαρχία **Κυνουρίας** (κ. Τσακωνιά) περιλαμβάνει τὴν ἀρχαίαν Κυνουρίαν, ἣτις ἐκτείνεται μεταξὺ τοῦ Πάρνωνος καὶ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου. Κωμοπόλεις ἐνταῦθα εἶνε τὸ **Λεωνίδιον**, (3), ἀπέχον ἡμίσειαν ὥραν τοῦ Ἀργολικοῦ. Ἐνταῦθα ὡς καὶ ἐν ἄλλοις χωρίοις τῆς ἐπαρχίας, ὁμιλεῖται ἡ τσακωνικὴ διάλεκτος, ἣτις εἶνε καθωμιλημένη ἑλληνικὴ περιέχουσα καὶ τινὰς ἀρχαίους δωρισμούς. — **Κοσμάς**, πρὸς Ν. — **Ἄστρος**, παραλία κώμη καὶ **Ἅγιος Ἰωάννης**, ἐνθα συνήλθεν ἡ ἐν Ἄστρει λεγομένη δευτέρα ἐθνικὴ συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων (τῷ 1823). — **Ἅγιος Νικόλαος** (Καστρί) καὶ **Ἅγιος Πέτρος** (1 1/2) ἐπὶ τοῦ Πάρνωνος. — **Δολιανὰ** ὀνομαστὸν χωρίον διὰ τὰς νίκας τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Τούρκων (1821).

Συγκοινωνία τῆς Πελοποννήσου. — Ἡ συγκοινωνία τῆς Πελοποννήσου εἶνε ἀρκούντως ἀνεπτυγμένη διὰ σιδηροδρόμων καὶ ὁδῶν. Μόνον διὰ τοῦ νομοῦ Λακωνίας δὲν διέρχεται σιδηροδρομικὴ τις γραμμὴ, ἐν δὲ τοῖς λοιποῖς διακρίνονται αἱ ἐξῆς: ἐκ τῆς Κορίνθου, ἐνθα φθάνει ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ τοῦ σιδηροδρόμου Πειραιῶς — Ἀθηνῶν — Πελοποννήσου. ἀρχονται δύο γραμμαί, ὧν ἡ μὲν τελευτᾷ εἰς τὰς Καλάμας καὶ τὸ Νησίον ἡ δὲ εἰς τὸν Πύργον καὶ τὴν Ὀλυμπίαν, Ἄλλὰ καὶ ὁ Πύργος ἐνοῦται μετὰ τῆς πρώτης γραμμῆς παρὰ τὸ χωρίον Μελιγαλᾶ τῆς Μεσσηνίας. Ὄστω δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν ἐν Πελοποννήσῳ τρεῖς γραμμάς, ἐνούσας τὰς κάτωθι πόλεις καὶ κυριώτατα χωρία.

1) **Κόρινθος** — **Νεμέα** — Ἄργος — **Ναύπλιον**. **Ἄργος** — **Μύλοι** — **Ἀχλαδόκαμπος** — **Τρίπολις** — **Λεοντάριον** — **Μεγαλόπολις** — **Ἰσαρι** — **Διαβολίτσιον** — **Μελιγαλᾶ** — **Ἀσλάναγα** — **Θουρία** — **Καλάμαι**, **Καλάμαι** — **Νησίον**.

2) **Κόρινθος** — **Κιάτον** — **Ξυλόκαστρον** — **Ἀκράτα** — **Διακοφτὸν** — **Αἴγιον** — **Πάτρα** — **Κάτω Ἀχαΐα** — **Μανωλάδα** — **Λεχεινὰ** — **Καβάσιλα** — **Γαστούνη** — **Ἀμαλιάς** — **Πύργος**, **Πύργος** — **Ὀλυμπία**. **Διακοφτὸν** — **Καλάβρυτα**. **Καβάσιλα** — **Βαρθολομίδον** — **Κυλλήνη**. **Πύργος** — **Κατάκωλον**.

3) Πύργος—Κυπαρισσία—Μελιγαλά.

Ἀτμόπλοια ἔτι ἐκτελοῦν ἐκ Πειραιῶς τὸν γύρον τῆς Πελοποννήσου προσεγγίζοντα εἰς πάντας τοὺς λιμένας. Οἱ ἐμπορικώτατοι λιμένες μετὰ τὰς Πάτρας εἶνε τὸ Αἴγιον, τὸ Κατάκωλον, αἱ Κάλαιαι καὶ τὸ Γύθειον.

IV. ΝΗΣΟΙ

Αἱ εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα ἀνήκουσαι ἑλληνικαὶ νῆσοι εἶνε αἱ ἑξῆς. Αἱ παράκτιοι νῆσοι τῆς Πελοποννήσου, 2) αἱ νῆσοι τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου 3) αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου Πελάγους (Κυκλάδες, Εὐβοία καὶ βόρειαι Σποράδες) καὶ 4) αἱ Ἴονιοι νῆσοι.

Αἱ σπουδαιότεραι παράκτιοι νῆσοι τῆς Πελοποννήσου εἶνε ἡ **Σφακτηρεῖα**, αἱ **Οἰνοῦσσαι**, αἱ **Σπέτσαι**, ἡ **Ὑδρα** καὶ ὁ **Πόρος**. Τούτων τὰς μὲν δύο πρῶτας εἶδομεν ἐν τῇ νομῇ Μεσσηνίας, τὰς Σπέτσας καὶ Ὑδραν ἐν τῇ νομῇ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, τὸν δὲ Πόρον ὡς καὶ τὰς νήσους τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου Αἴγιαν καὶ Σαλαμίνα εἶδομεν ἐν τῇ νομῇ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας.

Αἱ Κυκλάδες, ἡ Εὐβοία καὶ αἱ Σποράδες, αἵτινες κεῖνται ἐν τῇ Αἰγαίῳ πελάγει, ἀποτελοῦσι δύο νομοὺς, τὸν τῶν Κυκλάδων καὶ τὸν τῆς Εὐβοίας. Αἱ δὲ Ἴονιοι νῆσοι αἵτινες κεῖνται ἐν τῇ Ἰονίῳ πελάγει, ἐσχημάτιζον ἀπὸ τοῦ 1800—1863 ἴδιον κράτος ἐξαρτώμενον ἐκ τῆς Ἀγγλίας, ἐκαλεῖτο δὲ καὶ **Ἐπτανήσος** ἐκ τῶν 7 κυρίων νήσων (Κερκύρας, Παξῶν, Λευκάδας, Κεφαλληνίας, Ἰθάκης, Ζακύνθου καὶ Κυθήρων). Αὗται πλὴν τῶν Κυθήρων (ὀπαγομένων εἰς τὸν νομὸν Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας) ἀποτελοῦσι 3 νομοὺς τῆς Ἑλλάδος. α') τὸν τῆς Κερκύρας, β') τὸν τῆς Κεφαλληνίας καὶ γ') τὸν τῆς Ζακύνθου.

Νομὸς Κυκλάδων

(133 χιλ. κίτ.)

ὑπὸ τὸ ἔννομα **Κυκλάδες** καλεῖται συστάς νήσων τοῦ Αἰγαίου, αἵτινες εἶνε λείψανα χώρας καταβυθισθείσης εἰς προϊστορικοὺς χρόνους. Σπουδαιότεραι τούτων εἶνε αἱ ἑξῆς:

Ἄνδρος, Τήνος, Κέα, Κύθνος, Σέριφος, Σύρος, Μῆλος, Ρήνεια, Δῆλος, Σίθνος, Κίμωλος, Νάξος, Ἴος, Ἀμοργός.

Σίκινος, Φολέγανδρος, Πάρος, και Ἀντίπαρος, Θήρα, Θηρασία, Ἀνάφη.

Μορφολογία τοῦ ἐδάφους.— Αἱ Κυκλάδες ἔχουσιν ἔδαφος ἐν γένει ὄρεινόν και πετρώδες, μόνον δὲ αἱ μεγαλύτερα ἐξ αὐτῶν ἔχουσι κοιλάδας τινὰς και μερικὰς πεδιάδας. Τὸ ὕψιστον ὄρος εἶνε τὸ **Δρῖον** (ἰσοῦψὲς τῷ Ἰμητῷ) ἐν Νάξῳ, ἣτις εἶνε ἡ μεγίστη και εὐφορωτάτη τῶν Κυκλάδων.

Προϊόντα.— Ἐνεκα τοῦ ὄρεινοῦ ἐδάφους τρέφονται πολὺ ζῆα και κατασκευάζεται ἐξαίρετος τυρός. Φυτικά δὲ προϊόντα εἶτε ἔλαιον και οἶνος, ἐν δὲ ταῖς μεγίσταις και ἐσπεριδοειδῆ. Τινὲς ἔχουσι και διάφορα ὀρυκτὰ προϊόντα.

Ἀσχολία τῶν κατοίκων.— Οἱ κάτοικοι τῶν Κυκλάδων, ὅπως και τῶν λοιπῶν νήσων, ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν ναυτιλίαν και τὴν ἀλιείαν.

Αἱ νῆσοι κατὰ μέρος.— Ἡ Ἄνδρος, (17 χιλ. κατ.) εἶνε ἡ βορειοτέρα τῶν Κυκλάδων και ἡ δευτέρα κατὰ τὸ μέγεθος. Ἐχει ὠραίας κοιλάδας μετὰ παντοίων ὀπωροφόρων δένδρων, κύριον δὲ προϊόν αὐτῆς εἶνε τὰ λεμόνια. Ἡ νῆσος ἔχει ἐτι ἀκμαίαν ναυτιλίαν.

Ἡ **Τήνος** (12 χιλ. κατ.) χωρίζεται ἀπὸ τῆς Ἄνδρου διὰ στενοῦ πορθμοῦ πλήρους σκοπέλων· ἔχει πολλὰ λατομεῖα μαρμάρων (περὶ τὰ 20 εἶδη, ὧν ὀνομαστὸς ὁ **ὄφιτης**).

Ἡ **Μύκωνος** (4 1/2 χιλ. κατ.) κεῖται νοτιανατολικώτερον και εἶνε πετρώδης, παράγει ἐξαίρετον μιλκὸν τυρόν.

Ἡ **Σῦρος** (27 χιλ. κατ.) εἶνε μικροτέρα τῶν προηγουμένων, ἀλλ' ἐπισημοτάτη ὡς ἐκ τῆς θέσεως και τοῦ λιμένος αὐτῆς.

Ἡ **Δῆλος** και ἡ **Ρήνια** κεῖνται μετὰξὺ τῆς Μυκόνου και τῆς Σύρου, εἶνε δὲ νησίδια ἀκατοίκητα, πάλαι ἕμως σπουδαίτατα· ἡ Δῆλος ἰδίᾳ κατεῖχε τὴν πρώτην θέσιν μετὰξὺ τῶν Κυκλάδων, ἐνεκεν ἀρχαιοτάτης λατρείας τοῦ Ἀπόλλωνος και τῆς Ἀρτέμιδος· οἵτινες κατὰ τὴν παράδοσιν ἐγεννήθησαν ἐνταῦθα. Σφίζονται ἐν ταῦθα σπουδαῖαι ἀρχαιότητες τῆς ἱεράς περιοχῆς τοῦ ναοῦ.

Ἡ δὲ **Ρήνια** πάλαι ἐχρησίμευεν ὡς νεκροταφεῖον τῶν Δηλίων, διότι δὲν ἐπετρέπετο ἡ ταφὴ ἐν Δῆλῳ.

Ἡ μεγίστη και εὐφορωτάτη **Νάξος** (17 χιλ. κατ.) ἔχει σχῆμα ρομβοειδές. Παράγει οἶνον, ἔλαιον, ἐσπεριδοειδῆ (ἰδίως κίτρα) και **Σαρεῆ**—**Γεωγραφία Γ' Ἑλλ. Σχολείου.** Ἐκδ. 10η 15-6-1926 4

τυρόν. Πλούσιον προϊόν αὐτῆς εἶνε τὸ ὄρυκτόν *σμίρις* (πέτρα σκληροτάτη χρησιμεύουσα πρὸς λείανσιν τῶν μετάλλων, λίθων κλπ.).

Ἡ *Πάρος* (8 1/2 χιλ. κατ.) κείται ἀμέσως πρὸς Δ. τῆς Νάξου καὶ εἶνε ὀνομαστή διὰ τὸ Πάριον μάρμαρον (λυχνίτης).

Ἡ *Ἀντίπαρος* (π. Ὠλίαρος) (εἶναι μικρὰ νήσος ἔχουσα μέγα σπήλαιον σταλακτιτῶν, εἰς δυσκόλως εἶνε δυνατόν νὰ κατέλθῃ τις.

Ἡ *Κέα*, (π. Κέως, 4 χιλ. κατ.) ἔχει σχῆμα ῥοειδῆς καὶ κείται ΝΑ. τοῦ Σουνίου· παράγει καλὸν οἶνον καὶ βαλάνους.

Ἡ *Κύθνος* (3 χιλ. κατ.), νοτιώτερον κειμένη, ἔχει θερμὰς πηγὰς.

Ἡ *Σέριφος* (2 1/2 χιλ. κατ.) ἔχει ὄρυχεῖα σιδήρου.

Ἡ *Σίφνος* (4 χιλ. κατ.) πάλαι εἶχε χρυσωρυχεῖα· νῦν οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν Γεωργίαν καὶ ἀγγειοπλαστικὴν.

Ἡ *Μῆλος* (5 1/2 χιλ. κατ.) κατέχει τὸ ΝΔ. ἄκρον τῆς συστάδος καὶ εἶνε ἡφαιστειογενής. Ἀποτελεῖται δ' ἐκ δύο τμημάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἰσδύει εὐρὺς λιμὴν ἀσφαλέστατος. Παράγει θεῖον, στυπτηρίαν, μυλόπετρας, ἔτι δὲ καὶ οἶνον.

Ἡ *Κίμωλος* (2 χιλ. κατ.) εἶνε γνωστὴ διὰ τὴν λευκὴν κιμωλίαν γῆν.

Ἡ *Φολέγανδρος* καὶ ἡ *Σίικινος* εἶνε μικραὶ καὶ τραχεῖαι νήσοι, παράγουσαι οἶνον.

Ἡ *Θῆρα* (κ. Σαγγορίνη, 11 χιλ. κατ.) εἶνε νήσος ἡφαιστειογενής ἔχουσα σχῆμα μηνοειδές· τὸν πρὸς Δ. ἐστραμμένον κόλπον αὐτῆς κλείει ὁ νησίς *Θηρασία* μετὰ τοῦ *Ἀσπρονησίου*. Ἡ οὕτω κλεισμένη θαλασσία λεκάνη ἀποτελεῖ γιγνόντιον κρατῆρα παλαιοῦ ἡφαιστείου. Ἐν τῇ λεκάνῃ ταύτῃ ἀνέδυσαν κατὰ διαφόρους ἐπαχὰς διάφοροι νησίδες (ἡ παλαιὰ Καϋμένη, ἡ μικρὰ Καϋμένη καὶ ἡ νέα Καϋμένη)· παρὰ τὴν νέαν Καϋμένην, συνέθεσαν ἐπὶ τῆς βασιλείας Γεωργίου Α' (1886—1870) ἐκρήξεις, καθ' ἃς ἐσχηματίσθη κρατῆρ ὀνομασθεὶς «Γεώργιος». Τελευταία ἐκρήξις εἶνε ἡ τοῦ ἔτους 1925. Κατὰ ταύτην ἡ Νέα Καϋμένη καὶ Μικρὰ Καϋμένη ἠνώθησαν, οὕτως ὥστε ἀποτελέσθη μία νήσος. Κύρια προϊόντα τῆς νήσου εἶνε ἡ θηραϊκὴ γῆ (κ. πορσελάνη) καὶ οἶνος.

Ἡ *Ἴος* (2 χιλ. κατ.) κείται πρὸς Β. τῆς Θήρας καὶ ἔχει ὠραῖον λιμένα.

Ἡ Ἐπαρχία Ἰσθμίου (3 χιλ. κ.) εἶνε ἡ ἀνατολικωτάτη νήσος τῆς παλ. Ἑλλάδος παράγουσα οἶνον, ἔλαιον καὶ ὀπώρας.

Ἡ δὲ Ἐπαρχία Ἀνάφη, μικρὰ καὶ ἀσήμαντος, εἶναι ἡ νοτιανατολικωτάτη τῶν Κυκλάδων.

Ἐπαρχία, πόλεις καὶ κῶμαι.—Ὁ νομὸς Κυκλάδων περιλαμβάνει 7 ἐπαρχίας: 1) Σύρου, 2) Ἀνδρου, 3) Τήνου, 4) Νάξου, 5) Κέα, 6) Μήλου καὶ 7) Θήρας.

1) Ἡ ἐπαρχία **Σύρου** περιλαμβάνει τὰς νήσους Σύρον, Μύκονον, Δήλον, Ῥήνειαν καὶ τινὰ ἄλλα νησίδια ἀκατοίκητα. Πρωτ. αὐτῆς καὶ τοῦ νομοῦ εἶναι ἡ Ἐρμούπολις (19) (κ. Σύρος) ἐκτισμένη κατὸν εὐρὸν καὶ ὠραῖον λιμένα τῆς νήσου Σύρου. Ἔχει ἀξιόλογον ἐμπορικὸν ναυτικὸν καὶ βιομηχανίαν. Ἐνωθεν ταύτης εἶνε ἡ Ἄνω Σύρος (2 1/2) κατοικουμένη ὑπὸ Ἑλλήνων τοῦ δυτικοῦ δόγματος (κ. Φραγκοσυριανοί).

Ἡ Μύκονος κεῖται ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου νήσου.

2) Ἡ ἐπαρχία Ἀνδρου σύγκεται ἐκ τῆς ὁμωνύμου νήσου καὶ ἔχει πρωτεύουσαν τὴν Ἀνδρον, κειμένην ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας ἐνῶ ἡ ἀρχαία ὁμώνυμος ἔκειτο ἐπὶ τῆς δυτικῆς.—Ἀποικία, χωρίον παρ' ὃ ὑπάρχουσι περίφημα ἱαματικὰ ὕδατα.—Κόρδιον καὶ Γαύριον, παράλια κῶμαι.

3) Ἡ ἐπαρχία Τήνου σύγκεται ἐκ τῆς ὁμωνύμου νήσου καὶ ἔχει πρωτ. τὴν Τήνον (2 1/2), κειμένην ἐπὶ τῆς νοτίας παραλίας. Παρὰ ταύτην εἶνε ὁ περίφημος ναὸς τῆς «Εὐαγγελιστρίας», εἰς ὃν συρρέουσι κατὰ χιλιάδας προσκυνηταὶ ἕκ τε τῆς δούλης καὶ ἐλευθέρης Ἑλλάδος. Ἐν τοῖς χωρίοις τῆς νήσου κατοικοῦσι καὶ χριστιανοὶ τοῦ δυτικοῦ δόγματος, ὑπάρχει δὲ καὶ μονὴ καλογραίων μετὰ παρθεναγωγείου.

4) Ἡ ἐπαρχία Νάξου περιλαμβάνει τὰς νήσους Νάξον, Πάρον καὶ Ἀντίπαρον. Πρωτ. εἶνε ἡ Νάξος, (2), κατὰ τὴν ΒΔ. παραλίαν τῆς ὁμωνύμου νήσου. Ἐτεροι σπουδαῖαι κῶμαι τῆς νήσου εἶναι ἡ Ἀπειρανθος, τὸ Χαλκὶ καὶ ἡ Κορώνις (κ. Κωμιακῆ). Παρὰ τὴν Κορωνίδα εἶνε τὰ σμυριδωρυχεῖα Ἐν δὲ τῇ Πάρῳ κῶμαι ἄξιαι λόγου εἶνε ἡ Πάρος (2) (Παροικία) καὶ ἡ Νάουσα.

5) Ἡ ἐπαρχία Κέα ἀποτελεῖται ἐκ τῶν νήσων Κέα, Κύθνου καὶ Σεριφου. Πρωτ. εἶνε ἡ Κέα (3 1/2) (π. Ἰουλίς), ἐν τῇ μέσῳ

τῆς ὀμονύμου νήσου. Ἐν τῇ Κύθῳ εἶνε αἱ κῶμαι *Κύθνος* καὶ *Δρυσαίς*. Ἐν δὲ τῇ Σερίφῳ ἢ *Σέριφος* (1 1/2).

6) Ἡ ἐπαρχία *Μήλου* ἀποτελεῖται ἐκ τῶν νήσων Μήλου, Κιμῶλου, Σίφνου, Φολεγάνδρου, Σικίνου καὶ τινῶν ἄλλων νησίδων ἀκατοικήτων. Πρωτ. εἶνε ἡ *Μῆλος* (κ. Πλάκα), ἐπὶ τῆς ὀμονύμου νήσου. Παρὰ ταύτην ἐκ τῶν ἀνασκαφέντων τάφων τῆς ἀρχαίας Μήλου εὐρέθη τὸ περίφημον ἀγαλμα τῆς «Ἀφροδίτης τῆς Μήλου», κείμενον νῦν ἐν τῷ Λούβρῳ τῶν Παρισίων.

Ἐν τῇ Κιμῳῳ κεῖται ἡ *Κιμωλος* (2) ἐν τῇ Σίφνῳ ἢ *Ἀπολλωνία* καὶ ἡ *Ἀρτεμιὼν* καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς, ἐν Φολεγάνδρῳ καὶ Σικίνῳ ὀμώνυμα χωρία.

7) Ἡ ἐπαρχία *Θήρας* ἀποτελεῖται ἐκ τῶν νήσων Θήρας, Θηρασίας, Ἴου, Ἀμοργῶ, Ἀνάφης καὶ τινῶν ἄλλων ἀσημάντων νησίδων. Πρωτ. εἶνε ἡ *Θήρα* (κ. Φηρά) ἐπὶ τῆς ὀμονύμου νήσου. Ἔτεροι κῶμαι τῆς αὐτῆς νήσου εἶνε ἡ *Οἶα*, ὁ *Πύργος* καὶ τὸ *Ἐμπορεῖον*. Ἐν τῇ Ἴῳ εἶνε ἡ *Ἴος* (2), ἐν τῇ Ἀμοργῳ ἢ *Ἀμοργὸς* κ. (Χώρα ἢ Κάστρον) καὶ ἐν τῇ Ἀνάφῃ ὀμώνυμον χωρίον.

β) Νομὸς Εὐβοίας.

(140 χιλ. κατ.)

Ὁ Νομὸς Εὐβοίας ἀποτελεῖται ἐκ τῆς νήσου Εὐβοίας καὶ τῶν βορείων Σποράδων.

I. Ἡ νῆσος Εὐβοία.

Θέσις.—Ἡ μακρὰ νῆσος Εὐβοία (130 χιλ. κατ.) ἐκτείνεται ἀπέναντι καὶ κατὰ μῆκος τῆς βορειοανατολικῆς ἀκτῆς τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Ἡ μεταξὺ τῆς νήσου καὶ τῆς στερεᾶς στενὴ θάλασσα καλεῖται *Εὐβοϊκὸς κόλπος*, ὅστις στενοῦται πρὸς τὴν Βοιωτίαν καὶ σχηματίζεται ὁ πορθμὸς τοῦ *Εὐρίπου*, γνωστὸς ἐκ τῆς σχηματιζομένης παλιρροίας.

Θυζόντιος διαμελισμὸς.—Ἡ Εὐβοία κατὰ τὸ μέσον τοῦ μήκους αὐτῆς εἶνε εὐρυτέρα, κατὰ δὲ τὰ ἄκρα στενωτέρα. Πρὸς Β. τελευτᾷ κατὰ τὰ ἀκρωτήρια *Κήναιον* (Λιθάθα), ἐν τῇ Παλιακῳ κόλπῳ καὶ *Ἀρτεμίσιον*, τὸ βορειότατον τῆς Εὐβοίας, γνωστὸν διὰ τὴν παρὰ τοῦτο γενομένην ναυμαχίαν μεταξὺ Ἑλλή-

νων καὶ Περωῶν (480 π. Χ.). Πρὸς Ν. δὲ τελευταῖ ἀπέναντι τῆς Ἄνδρου κατὰ τὸ ἀκρωτήριο **Καφηρέα** (κ. Κάβο ντ' ὄρο).

Μεταξὺ τῆς νοτίας Εὐβοίας καὶ τῆς Ἀττικῆς σχηματίζονται αἱ νησίδες **Πεταλίας**.

Μορφολογία τοῦ ἐδάφους.—Ἡ Εὐβοία εἰς προϊστορικοὺς χρόνους ἦτο ἠνωμένη, μετὰ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, διὰ τοῦτο καὶ τὰ ὄρη τῆς νήσου εἶνε συνέχεια τῶν ὄρων ταύτης. Ἐν τῷ μέσῳ περίπου τῆς Εὐβοίας ὑψοῦται τὸ ὑψιστον **Δίρφος** (1745 μ.) κ. Δέλφι), ἐξ ἧς ἐκπέμπονται διάφοροι κλάδοι. Ἐν τῇ βορείᾳ Εὐβοίᾳ ὑψοῦται τὸ **Μάμιστον** (κ. Κανδῆλι) καὶ τὸ **Τελέθριον**, ἀποτόμως καταπίπτοντα εἰς τὸν Εὐβοϊκόν. Κατὰ δὲ τὴν νοτίαν Εὐβοίαν ἀκολουθεῖ μικρὰ ἄλυσις, ἧς τὸ νοτιώτατον ὄρος **Ὀχη** τελευταῖ κατὰ τὸν Καφηρέα.

Αἱ κυριώτεραι τῶν πεδιάδων τῆς νήσου εἶνε τὸ **Ληλάντιον** πεδῖον (κ. τῆς Χαλκίδος) πρὸς τὸν Εὐβοϊκόν καὶ ἡ τῆς **Ἰστιαίας** (κ. τοῦ Ξηροχωρίου) πρὸς Β. καὶ ἀπέναντι τῆς Φθιώτιδος.

Ποταμοί.—Ἡ Εὐβοία ἔχει μικροὺς τινὰς ποταμοὺς ἔχοντας πάντοτε ὕδωρ. Ὁ μικρότερος εἶνε ὁ χειμάρρος **Δήλαντος** (κ. τοῦ Βασιλικοῦ), διαρρέον τὸ Ληλάντιον πεδῖον.

Φύσις τοῦ ἐδάφους. Προϊόντα.—Ἡ μέση καὶ βορεία Εὐβοία εἶνε δασωδὲς καὶ εὐφορὸς, Παράγει δὲ γενικῶς **αἶνον**, **ξύλειαν** καὶ **ρητίνην**, τρέφει ζῶα ἐν οἷς καὶ **βοῦς** (ἐξ οὗ τὸ ὄνομα Εὐβοία), ἔχει δὲ καὶ πλοῦτον ὄρυκτων (μάρμαρα, λιθάνθρακες, λευκόλιθος).

II. Αἱ Βόρειοι Σποράδες καὶ νῆσοι.

Αἱ βόρειοι Σποράδες (9 γ. κ.) κείνται πρὸς Β. τῆς Εὐβοίας καὶ πρὸς Α. τῆς Θεσσαλίας. Αἱ κυριώταται τούτων εἶνε ἡ **Σκιάθος**, ἡ **Σκόπλος**, ἡ **Διαδρόμια** (π. Ἰκός¹) καὶ ἡ **Σκυῖρος**. Εἶνε ὄρειναι τραχεῖαι, ἔχουσιν ὁμῶς δάση καὶ παράγουσιν οἶνον, ἔλαιον καὶ ὀπώρας.

Ἐπαρχίαι, πόλεις, κῶμαι.—Ὁ νομὸς Εὐβοίας ἀποτελεῖται ἐκ 4 ἐπαρχιῶν: 1) Χαλκίδος, 2) Ἰστιαίας, 3) Καρυστίας καὶ 4) Σκοπέλου.

1) Ἰπὸ τῆς Κυβερνήσεως ὠνομάσθη ἐσφαλμένως ἡ νῆσος αὕτη Ἄλδων νήσος.

Ἡ ἐπαρχία **Χαλκίδος** περιλαμβάνει μέρος τῆς Εὐβοίας ἀπὸ τῆς Δίρφους μέχρι τοῦ Τελεθρίου. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας καὶ νομοῦ εἶνε ἡ **Χαλκίς** (16), ἀρχαία πόλις κατὰ τὸν πορθμὸν τοῦ Εὐδρίπου, ἐφ' οὗ σιδηρὰ κινητὴ γέφυρα. Ἡ πόλις ἔχει βιομηχανικά καταστήματα.—**Ἐρετρία** ἢ **Νέα Ψαρά**, ἀπέναντι τοῦ Ὀρωποῦ, ἐπὶ τῆς ἀρχαίας, Ἐρετρίας, συνοικισθεῖσα ὑπὸ Ψαριανῶν μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς νήσου αὐτῶν κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Ἐνεκα τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν Ψαριανῶν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ταύτην ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγῃσι (μετὰ τῆς νήσου Ψαρῶν) δύο βουλευτάς. Ἡ δ' ἀρχαιοτάτη Ἐρετρία, ἡ ὑπὸ τῶν Περσῶν καταστραφεῖσα, ἔκειτο ἀνατολικώτερον.—**Ψαχνά**, **Μαντοῦδι** καὶ **Ἁγία Ἄννα** πρὸς Β.—**Δίμνη** (3), κωμόπολις κατὰ τὸν Εὐβοϊκόν.

Ἡ ἐπαρχία **Ἰστιαίας** κατέχει τὸ πρὸς Β. τοῦ Τελεθρίου μέρος τῆς νήσου. Πρωτ. ταύτης εἶνε ἡ **Ἰστιαία** (ἄλ. Ξηροχώριον), (3), παρὰ τὸ εὐφορον πεδῖον τῆς Ἰστιαίας, ὑπερ παράγει ἐκλεκτὸν οἶνον. Ἐπίγειον αὐτοῦ εἶνε ὁ Ὄρεος (κ. Ὄρεσι), ἀρχαία πόλις ἐπὶ τῆς ἀρχαιοτάτης «Ἰστιαίας», ἣτις ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ Περικλέους (446 π. χ.).—**Αἰδηψός**, κατὰ τὸν Εὐβοϊκόν, παρ' ἣν περίφημοι λαματικά πηγαί.

Ἡ ἐπαρχία **Κάρυστις** ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ ΝΑ. μέρους τῆς Εὐβοίας καὶ τῆς νήσου Σκύρου. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας εἶνε ἡ **Κύμη** (4), μικρὸν ἀπέχουσα τοῦ Αἰγαίου παρὰ ταύτην κείνται τὰ ἀνθρακωρυχεῖα.—**Αὐλωνάριον**, πρὸς Ν.—**Ἀλιβέριον**, παρὰ τὸν Εὐβοϊκόν, ἐξ οὗ ἐξάγεται πολὺς οἶνος.—**Κάρυστος** (2), ὑπὸ τὴν Ὀχην καὶ παρὰ τὴν ἀρχαίαν Κάρυστον, καθ' ἣν κῆποι κατὰ φυτοὶ ἐκ καρποφόρων δένδρων.—**Σκύρος** (3), ἐν τῇ ὁμωνύμῳ νήσῳ.

4) Ἡ ἐπαρχία **Σκοπέλου** ἀποτελεῖται ἐκ τῶν νήσων Σκοπέλου, Σκιαθοῦ, Λιαδρόμιας καὶ τινῶν ἄλλων μικροτέρων. Πρωτ. εἶνε ἡ **Σκόπελος** (3 1/2), ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου νήσου καὶ γνωστὴ διὰ τὰ εὐχυμα ἀπίδια, ἃ παράγει. Ἄξια λόγου εἶνε ἡ **Σκιάθος** (3) ἐν τῇ ὁμωνύμῳ νήσῳ μετ' ἀσφαλτοῦς λιμένος.

γ) Νομὸς Κερκύρας.

(123 χιλ. κατ.)

Ὁ νομὸς οὗτος σύγκεται ἐκ τῶν νήσων Κερκύρας, Παξῶν, Λευκάδος καὶ μικρῶν τινῶν ἄλλων.

Ἡ μακρὰ νήσος **Κέρκυρα** κειμένη ἀπέναντι τῆς βορ. Ἡπειρου εἶνε ἡ πυκνότερον κατοικουμένη ἐλληνικὴ νήσος (92 χιλ. κ.). Προσεγγίζει τὴν Ἡπειρον διὰ πορθμοῦ εὐρους 2 1/2 μίλις χιλιομέτρων καὶ τελευτᾷ πρὸς Ν. εἰς τὰ ἀκρωτήρια **Ἀμφίπαγον** (κ. Ἀσπρο) καὶ **Λευκίμυνη**.

Τὰ ὄρη τῆς Κερκύρας εἶνε χαμηλὰ (ὑψιστον ὁ **Παντοκράτωρ**), αἱ δὲ πεδιάδες αὐτῆς κατάφυτοι καὶ θελκτικαί, παράγουσιν οἶνον, ἔλαιον καὶ ὀπώρας.

ΒΔ. τῆς Κερκύρας κεῖνται αἱ νησίδες **Ἐρίκουσα**, **Ὀθωνοὶ** καὶ **Μαρδάκη**. Ἑλληνικὴ νήσος εἶνε καὶ ἡ ἀπέναντι τῆς Αὐλώνας (Ἡπειρου) ἀκατοίκητος **Σάσων**, παραχωρηθεῖσα ἤδη εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Οἱ **Παξοὶ** (4 χ. κ.) εἶνε δύο μικραὶ νῆσοι (Παξὸς καὶ Ἀντίπαξος) κείμεναι ἀπέναντι τῆς Ἡπειρωτικῆς πολίχνης **Πάργας**. Παράγουσι κυρίως ἔλαιον.

Ἡ δὲ **Λευκὰς** (26 χ. κ.) κεῖται ἀπέναντι καὶ πλησιέστατα τῆς Ἀκαρνανίας, μεθ' ἧς σχηματίζεται ἀβαθὴς λιμνοθάλασσα. Ὅμαλός τις ἰσθμὸς συνδέει ταύτην μετὰ τῆς Ἀκαρνανίας, ὃν πρῶτοι ἔταμον πάλαι οἱ Κορίνθιοι. Ἡ νήσος εἶνε ὄρεινοτάτη, μακρὰ δὲ ὀροσειρᾷ τελευτᾷ εἰς τὸ νοτιώτατον ἀκρωτήριον **Λευκίταν** (κ. τῆς Κυρᾶς). Παράγει δὲ οἶνον, ἔλαιον καὶ σταφίδα. Εἰς τὴν Λευκάδα πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως κατέφευγον ἀρμυτωλοὶ καὶ κλέφται, ὅσάκις κατεδιώκοντο ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν τῇ Ἀκαρνανίᾳ.

ΝΔ. ταύτης ἡ νησίς **Τάφος** (κ. Μεγανῆσι) καὶ τινες ἄλλαι μικρότεραι!

Ἡπειροχίαι, πόλεις καὶ κῶμαι.—Ὁ νομὸς Κερκύρας περιέχει 3 ἐπαρχίας: 1) Κερκύρας, 2) Παξῶν καὶ 3) Λευκάδος.

1) Ἡ ἐπαρχία **Κερκύρας** συνίσταται ἐκ τῆς νήσου Κερκύρας καὶ τῶν ΒΔ. αὐτῆς κειμένων νησίδων. Πρωτ. τοῦ νομοῦ εἶνε ἡ **Κέρκυρα** (3 κ. Κορφοί), ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας καὶ παρὰ τὴν ἀρχαίαν «Κέρκυραν». Εἶνε πόλις ὡραία ἔχουσα φρούρια Ἑνετικά, ἀνάκτορον βασιλικόν, σχολίην τῶν ἐφεδρῶν ἀξιωματικῶν, τὸν τάφον καὶ ἀνδριάντα τοῦ πρώτου τῆς Ἑλλάδος κυβερνήτου Ἰωάν. Καποδιστρίου κτλ. Ὁ διασημότερος ναὸς τῆς πόλεως εἶνε ὁ τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος, ἐν ᾧ εὕρισκεται τὸ σεπτὸν λείψανον τοῦ ἁγίου. Προάστεια ἀξιόλογα εἶνε τὸ **Μαντοῦκι** καὶ ἡ

τερπνή **Γαρίσα**, παρ' ἣν ὑπάρχει ὠραία ἔπαυλις.—Πρὸς Ν. τῆς πόλεως καὶ παρὰ τὸ χ. **Γαστοῦρι** κείται τὸ «Ἀχιλλεῖον», ὠραιότατη ἔπαυλις, κτισθεῖσα ὑπὸ τῆς Αὐτοκρατείας τῆς Αὐστρίας Ἐλισσάβετ.

Ἄλλαι κῶμαι εἶνε ὁ **Ποταμός**, τὸ **Σκριπερόν**, τὸ **Κορασιάνα** καὶ ἡ **Δευκίμμη**.

2) Ἡ ἐπαρχία **Παξῶν** ἀποτελεῖται ἐκ τῆς Παξοῦ καὶ Ἀντιπάξου. Ἡ κυρία νῆσος Πάξος (κ. Παξοί) κατοικεῖται κατὰ μικρὰ χωρία καὶ ἔχει πρωτ. τὴν **Γάϊον**.

3) Ἡ ἐπαρχία **Λευκάδος** ἀποτελεῖται ἐκ τῆς νήσου Λευκάδος καὶ τῆς νησίδος Τάφου. Πρωτ. εἶνε ἡ **Δευκάς** (5), κατὰ τὴν λιμνοθάλασσαν καὶ τὸν ἰσθμὸν τῆς νήσου. Ἐπειδὴ ἡ νῆσος πάσχει ἐκ σεισμῶν, αἱ οἰκίαι αὐτῆς εἶναι ξύλιναι. Ἔτεραι κῶμαι τῆς νήσου εἶναι ἡ **Καρυά** (2) καὶ ὁ Ἅγιος Πέτρος, αὐ ἐπίγειον ἡ **Βασιλική** (κατὰ τὸν νότιον κόλπον τῆς νήσου).

δ') **Νομός Κεφαλληνίας.**

(65 χιλ. κατ.)

Ὁ νομὸς οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ τῶν νήσων Κεφαλληνίας, Ἰθάκης καὶ τῶν νησίδων Καλάμου, Καστοῦ καὶ Ἐχινάδων.

Ἡ **Κεφαλληνία** (6) χ. κ.) εἶνε ἡ μεγίστη νῆσος τῶν Ἰονίων. Ἐκ τῆς βορείας ἀκτῆς τοῦ κορμοῦ ταύτης ἐκτείνονται δύο χερσόνησοι, ἡ Ἐρισσος καὶ ἡ Παλική. Καὶ ἡ μὲν Ἐρισσος ἐκτείνεται πρὸς Β., ἡ δὲ Παλική στρέφεται πρὸς Ν. Ὁ μετὰ τῆς Παλικῆς καὶ τοῦ κορμοῦ τῆς νήσου κόλπος καλεῖται τοῦ **Διβαδίου**.

Ἡ νῆσος εἶνε ὄρεινή, ὑψιστον δὲ ὄρος εἶνε ὁ Αἶνος (1620 μ.), τὸ ὑψιστον τῶν Ἰονίων νήσων.

Ἰδιόρρυθμα φαινόμενα τῆς νήσου εἶνε: 1) χάσμα γῆς παρὰ τὴν ἀκτὴν καὶ οὐ μακρὰν τοῦ Ἀργοστολίου, εἰς ὃ βυθίζεται ρυαξ ἐρχόμενος ἐκ τῆς θαλάσσης καὶ κινῶν ὑδρομύλους, 2) βαθύταται τινες ὄρειναι λίμναι κατὰ τὴν ΝΑ. πλευρὰν (Ἄδυθος καὶ Ἀκωλη) καὶ 3) διαρκῆς κίνησις μεγάλου τινὸς λίθου ἐν τῷ νοτίῳ ἄκρῳ τῆς Παλικῆς, προερχομένη ἐκ τῶν κινήσεων τῆς θαλάσσης (Κου νόπετρα).

Κύρια προϊόντα τῆς νήσου εἶνε **οἶνος**, **ἐλαιον** καὶ **σταφίς**.

Οἱ κάτοικοι τῆς Κεφαλληνίας εἶνε ἐπιτήδευοι ναυτικοὶ καὶ ἐπιχειρηματικώτατοι ἔμποροι. Ἀποδημοῦντες εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν πλουτοῦσι καὶ ἀναδεικνύονται πολλοὶ ἐθνικοὶ εὐεργεταί.

Ἡ ἮΘ κη (5 χιλ. κατ.) ἡ πατρὶς τοῦ ἥρωος τοῦ τρωϊκοῦ παλέμου Ὀδυσσεῶς ἐκτείνεται ἀπέναντι τῆς Ἐρρίσου, μεθ' ἧς σχηματίζεται μακρὸς δίαυλος (κ. Κανάλι τῆς Ἰθάκης). Εἶναι τραχεῖα νῆσος ἔχουσα ὕψιστον ὄρος τὸ **Νήριτον** (800 κ. Ἀνωγῆ). Παράγει **οἶνον**, **ἐλαιον** καὶ **αἰὺδαλα**.

Οἱ Ἰθακήσιοι εἶναι ἐμπειρώτατοι ναυτικοὶ καὶ ἐπιτήδευοι ἔμποροι.

Αἱ δὲ λοιπαὶ νησίδες κεῖνται πλησιέστατα τῆς Ἀκαρνανίας. Τούτων κατοικοῦνται αἱ βορειότατα, ἡ **Κάλαμος** καὶ ἡ **Ἰαστός**.

Αἱ δὲ Ἐχινάδες κεῖνται παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀχελφίου. Ἡ εὐδρυνομένη ἐκ τῶν προσχώσεων τοῦ ποταμοῦ πεδιάς προσκεκώλησε πολλὰς νησίδας τούτων εἰς τὴν Στερεάν. Σπουδαιότερα τῶν Ἐχινάδων εἶναι ἡ Ὄξεϊα παρὰ ταύτην συνεκροτήθη τῇ 1571 ναυμαχίᾳ μεταξὺ τῆς Ἰσπανίας καὶ τῆς Ἑνετίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Τουρκίας ἀφ' ἑτέρου, καθ' ἣν κατετροπώθη ὁ τουρκικὸς στόλος (ἡ καλουμένη ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου).

Ἐπαρχίαι, πόλεις καὶ κῶμαι.—Ὁ νομὸς Κεφαλληνίας περιέχει 4 ἐπαρχίας, ὧν αἱ 3 κεῖνται ἐν τῇ νήσῳ Κεφαλληνία: 1) Κραναιάς, 2) Πάλης, 3) Σάμης καὶ 4) Ἰθάκης.

1) Ἡ ἐπαρχία **Ἰθωνείας**, περιλαμβάνει τὸ ΝΔ. μέρος τῆς Κεφαλληνίας. Πρωτ. εἶνε τὸ **Ἀργοστόλιον** (7 1/2) κατὰ τὸν ὁμώνυμον μικρὸν κόλπον σχηματιζόμενον κατὰ τὸν κόλπον τοῦ Λιβαδίου. Ἡ πόλις ἔχει ὥραιας οἰκοδομὰς καὶ ἀξιόλογον ἐμπορικὸν ναυτικόν. Ἡμίσειαν ὥραν πρὸς Α. ἔχειτο πάλαι ἡ πόλις **Κράνιο** (ἢ Κράνη), Ἄξια λόγου κῶμαι εἶνε **Δειλινάτα**—**Φαρακλάτα**—**Βαλσαμάτα**, παρ' ἃ κεῖται ἡ μονὴ τοῦ Ἀγ. Γερασίμου, ἔνθα τὸ σεπτὸν αὐτοῦ λείψανον.—Ἡ **Λιβαθῶ**, περιοχὴ χωρίων κατὰ τὴν νοτιάν πλευρὰν τῆς νήσου.

2) Ἡ ἐπαρχία **Πάλης** κατέχει τὴν Παλικὴν χερσόνησον. Πρωτ. αὐτῆς εἶνε τὸ **Ληξούρον** (1), ἀπέναντι τοῦ Ἀργοστολίου. Ἡμίσεια ὥραν βορειότερον ἔχειτο ἡ ἀρχαία πόλις «Πάλη».

3) Ἡ ἐπαρχία **Σάμης** περιλαμβάνει τὸ ΒΑ. μέρος τῆς νήσου μετὰ τῆς χερσονήσου Ἐρρίσου. Πρωτ. αὐτῆς εἶνε ἡ **Σάμη** (ἢ Αἰ-

γιαλός). Βορειότερον ταύτης κείται ἡ περιοχή τῶν χωρίων **Πύλαρος**, ὃν κύριον εἶνε ἡ παραλία **Ἁγία Εὐφημία**. Ἐν τῇ Ἑρρίσῳ εἶνε ἡ **Ἄσσοσ**, (μετὰ ἐνετικῶ φρουρίου) καὶ τὸ **Φισκάργον**, βορειότατα.

4) Ἡ ἐπαρχία **Ἰθάκης** σύγκειται ἐκ τῶν νήσων Ἰθάκης, Καλάμου, Καστοῦ καὶ τῶν Ἐχινάδων. Πρωτ. εἶνε ἡ **Ἰθάκη** (3) (κ. Βαθύ), κειμένη κατὰ ἀσφαλέστατον λιμένα ἀμφιθεατρικῶς. Ἡ ἀρχαία Ἰθάκη ἔκειτο κατὰ τὴν ΒΔ. ἀκτὴν τῆς νήσου.

Αἱ κατοικοῦμεναι νησίδες **Κάλαμος** καὶ **Καστός** ἔχουσιν ὁμωνύμους κώμας.

ε) Νομὸς Ζακύνθου.

(38 χιλ. κατ.)

Ὁ μικρότερος οὗτος νομὸς τῆς Ἑλλάδος ἀποτελεῖται ἐκ τῆς ὁμωνύμου νήσου καὶ τῶν νησίδων Στροφάδων.

Ἡ νήσος **Ζάκυνθος** κείται πρὸς Ν. τῆς Κεφαλληνίας καὶ πρὸς Δ. τῆς Ἠλίδος. Ἐχει σχῆμα τριγωνικὸν περίπου καὶ σχηματίζει πρὸς Ν. τὸν κόλπον τοῦ **Κερίου**. Γυμνὴ ὄροσειρὰ κατέχει τὸ δυτικὸν τῆς νήσου, ἐν ἣ ἡ ὑψίστη κορυφὴ **Βραχίονας**, ἐτέρα δὲ λοφοσειρὰ κατὰ τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν τελευτᾷ εἰς τὸ κατάφυτον ὄρος **Σκοπός**. Τὸ λοιπὸν μέρος τῆς νήσου εἶνε πεδινὸν καὶ εὐφορώτατον θάλλον ἐξ ἀμπέλλων, ἐλαιῶν, ὀπωροφόρων δένδρων καὶ ἀνθέων, δι' ὃ ἡ νήσος ἐπωνομάζεται «ἄνθος τῆς Ἀνατολῆς».

Παράγει **σταφίδα**, **οἶνον**, **ἐλαιον**, **ὀπύρις**, ἔχει δὲ καὶ πηγὰς **πισσασφάλτου** κατὰ τὸν κόλπον τοῦ Κερίου.

Ἡ νήσος πάσχει ὑπὸ σεισμῶν. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, εἰς τὴν μικρὰν βιομηχανίαν τῆς σαπινοποιίας καὶ τὸ ἐμπόριον, διακρίνονται δ' ἐπὶ φιλομουσίᾳ.

Ἠλόεις καὶ κώμα.—Ὁ νομὸς Ζακύνθου ἀποτελεῖ μίαν ἐπαρχίαν. Πρωτ. εἶνε ἡ **Ζάκυνθος** (11), ἐπὶ τῆς ἀνατ. παραλίας. Ἐνταῦθα ὑπάρχει ὁ γὰρ τοῦ Ἁγ. Διονυσίου, ἐν ᾧ φυλάσσεται τὸ σεπτὸν λείψανον τοῦ Ἁγίου. Εἶνε δὲ πατρίς τοῦ ἐθνικοῦ ποιητοῦ Σολωμοῦ. Ἡ νήσος ἔχει πολλὰς κώμας καὶ χωρία. Ἀξιολογώ-

τερα τούτων είναι τὸ **Μαχαιράδιον** τὸ **Γερακάριον** τὸ **Καταστάριον** καὶ οἱ **Βολίμες**.

Συγκοινωνία τῶν νήσων τῆς παλ. Ἑλλάδος.—Ἡ συγκοινωνία τῶν νήσων ἐκτελεῖται δι' ἀτμοπλοίων καὶ ἰστιοφόρων. Εἰδικαί ἀτμολοῖκαὶ γραμμαὶ ἐκ Πειραιῶς ἀναχωροῦσι διὰ **Σύρον** καὶ τὰς λοιπὰς Κυκλάδας. Ἐτέρα γραμμὴ πλέει εἰς **Κάρυστον Κύμην** καὶ **Σεῦρον**, διὰ δὲ τοὺς πρὸς τὸν Εὐβοϊκὸν λιμένας τῆς Εὐβοίας χρησιμοποιοῦνται αἱ διὰ Βόλον ἀτμολοῖκαὶ γραμμαὶ προσεγγίζουσαι εἰς **Ἀλιβέριον**, **Χαλκίδα**, **Λίμνην**, **Στυλίδα**, **Αἰδηψὸν**, (τὸ θέρος) καὶ **Ὠραιῶς**. Ἡ Εὐβοία ἔχει ἀμαξιτὰς ὁδοὺς, ἡ δὲ Χαλκίς συγκοινωνεῖ μετὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ διὰ σιδηροδρόμου.

Τινὰ τῶν ἀτμοπλοίων ἐκ τοῦ Βόλου πλέουσι καὶ εἰς τὰς νήσους τῶν Βορείων Σποράδων, **Σμιάθον** καὶ **Σκόπελον**.

Αἱ νῆσοι **Κύθηρα** καὶ **Ζάκυνθος** συγκοινωνοῦσι μετὰ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος διὰ τῶν ἐκτελούντων τὸ περίπλου τῆς Πελοποννήσου ἀτμοπλοίων. Αἱ δὲ λοιπαὶ Ἰόνιαι νῆσοι δι' ἀτμολοικῶν γραμμῶν, αἵτινες ἐκ Πειραιῶς διέρχονται διὰ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου καὶ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, προσεγγίζουσι δὲ εἰς τὴν **Ἰθάκην**, εἰς διαφόρους λιμένας τῆς **Κεφαλληνίας**, εἰς τὴν **Λευκάδα** εἰς τοὺς **Παξοὺς** καὶ εἰς τὴν **Κέρκυραν**.

Β'. ΝΕΑ ΕΛΛΑΣ

[66.000 τετραγ. χιλ.—3,000,000 κατ.]

Αἱ τῷ 1913 δι' ἀγώνων καὶ αἵματος ἐλευθερωθεῖσαι ἑλληνικαὶ χῶραι ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ αἱ ἐξῆς: 1) Ἡπειρος 2) Βορεία Θεσσαλία, 3) μέγα μέρος τῆς Μακεδονίας, 4) πολλὰ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ ἡ μεγαλόνησος Κρήτη. Κέρδος ἐκ τοῦ παγκοσμίου πολέμου καὶ ἡ Δυτικὴ Θράκη.

I. ΗΠΕΙΡΟΣ

(15.000 τετραγ. χιλ. 440 χιλ. κατ.)

Ἦπειρος.—Ἡ ἐλευθερωθεῖσα Ἦπειρος ὀρίζεται πρὸς Α ἀπὸ μὲν τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος διὰ τοῦ Ἀράχθου ποταμοῦ, ἀπὸ δὲ

τῆς Μακεδονίας διὰ σειρᾶς ὄρεων, ἅτινα ὑπάγονται εἰς τὴν Πίνδον. Πρὸς Β. ὀρίζεται ὑπὸ τῆς Ἑλθονίας εἰς ἣν ἔχει ὑπαχθῆ καὶ μέρος τῆς Β. Ἡπειροῦ. Βρέχεται δὲ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους καὶ πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Ἀμβρικοῦ κόλπου.

Ὁριζόντιος διαμελισμός. Ἡ Ἡπειρος σχηματίζει μικροὺς μόνον κόλπους καὶ τινὰς λιμνοθαλάσσας. Εἰς τὸν Ἀμβρικοὺν κόλπον ἔστις σχηματίζεται μεταξὺ τῆς Ἡπειροῦ καὶ τῆς Ἀκαρνανίας εἰσέρχεται τις διὰ τοῦ πορθμοῦ τῆς Πρεβέζης. Κατὰ τὸν κόλπον τοῦτον σχηματίζεται ἡ λιμνοθάλασσα **Δογαροῦ** ἐν ἣ ἁλιεύονται ἰχθύες πλήρης ὤων, ἐξ ὧν κατασκευάζεται τὸ περίφημον αὐγοτάραχον τῆς Πρεβέζης.

Τὸ δυτικώτατον ἄκρωτ. τῆς Ἡπειροῦ εἶνε τὰ θεελλώδη **Ἀκροκεραύνια** (κ. Γλώσσα), ὄριον τοῦ Ἰονίου καὶ Ἀδριατικοῦ πελάγους, εἰς τὴν Ἑλθονίαν νῦν ὑπαγόμενα.

Μορφολογία τοῦ ἐδάφους.— Ἀπασα ἡ χώρα διασχίζεται ὑπὸ ἀποτόμων καὶ δασωδῶν ὄρεων, ἅτινα ἐκτείνονται κατὰ παραλλήλους ὄροσειρᾶς πρὸς τὸ Ἰόνιον πέλαγος. Μετὰ τοῦ κεντρικοῦ ὄρους τῆς Πίνδου **Δάικμου** (κ. Περιστερί—Ζυγός) συνάπτεται ΒΔ. ἡ **Τύμφη** (κ. Παληοδοῦνι) καὶ τὸ ὑψιστον **Β. Ἴον** (κ. Σμόλικα—Γράλμος 2600) κατὰ τὰ ὄρια τῆς Ἡπειροῦ καὶ Μακεδονίας. Παραλλήλως τούτων ἐκτείνεται τὸ **Μιτσικέλι** καὶ τὰ **Νεμέστιξια**. Πρὸς τὴν ἀκτὴν τοῦ Ἰονίου ὑψοῦνται τὰ **Κεραύνια** (κ. τῆς Χιμάρρας) ἅτινα προεκτείνονται εἰς τὸ μνημονευθὲν ἄκρωτήριον Ἀκροκεραύνια. Ἐν τῇ νοτίᾳ Ἡπειρῷ ὑψοῦται ὁ **Τομάρος** (κ. Ὀλίτσικα) καὶ τὰ ἀπόκρημα ὄρη τοῦ ἡρωϊκοῦ **Σουλίου**.

Μεταξὺ τοῦ Μιτσικελίου καὶ τοῦ Τομάρου ἐκτείνεται τὸ μόνον εὐρὺ ὄροπέδιον, τὸ τῶν **Ἰωαννίνων**, παράλια δὲ πεδιάδες σχηματίζονται κατὰ τὰς ἐκβολὰς τῶν μεγάλων ποταμῶν, ὡς ἡ **Ἀμβρακική** πρὸς Ν.

Ῥοῦτα.— Οἱ κυριώτεροι ποταμοὶ τῆς Ἡπειροῦ εἶνε, ὁ **Ἄψος** καὶ ὁ **Ἄφρος**, διευθύνονται ΒΔ., κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν ὄροσειρῶν, καὶ ἐκβάλλουσιν εἰς τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος, κατὰ τὴν Ἑλθονίαν. Ὁ μικρότερος τούτων, ὁ Ἄφρος, πηγάζει ἐκ τοῦ Δάικμου καὶ τῆς Τύμφης. Πρὸς τὸ Ἰόνιον ῥέει, ὁ **Θύαμις** (κ. Καλαμάς), ἐκβάλλων ἀπέναντι τῆς Κερκύρας, καὶ ὁ **Ἀχέρων** (κ. Μαυροπόταμος), ὅστις σχηματίζει τὴν **Ἀχερουσίαν** λίμνην καὶ δέχεται

τὸν παραπόταμον **Κωιτιόν**. Ὁ Ἀχέρων κατερχόμενος τῶν ὀρέων τοῦ Σουλίου ἔχει ὄχθας ἀποτόμους καὶ σκοτεινάς, καταρράκτας δὲ θορυβώδεις· ταῦτα παρήγαγον πάλαι τὴν ἰδέαν, ὅτι ἐνταῦθα ἦτο ἡ εἴσοδος εἰς τὸν ἄδην. Εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον ἐκβάλλει ὁ **Ῥωωπὸς** (κ. Λοῦρος) καὶ ὁ **Ἀραχθός**.

Ἐν τῇ κλειστῇ ὀροπεδίῳ τῶν Ἰωαννίνων σχηματίζεται ἡ λίμνη **Παμβῶτις** (κ. Ἰωαννίνων), ἣς τὰ ὕδατα διὰ καταβοθρῶν κεννοῦνται εἰς τὸν Θύαμιν.

Κκλήμα, εὐκρατον καὶ ὑγιεινόν.

Προϊόντα.—Γενικὰ προϊόντα εἶνε οἱ **δημητριακοὶ καρποὶ** καὶ **κτηνοτροφικὰ**· ἐν δὲ ταῖς πεδιάδεσι **καὶ οἶνος ἔλαιον καὶ ἐσπεριδοειδῆ**.

Κάτοικοι.—Οἱ κάτοικοι τῆς Ἠπείρου, πάντες σχεδὸν Ἕλληνες, διακρίνονται διὰ τὴν φιλοπονίαν καὶ φιλοπατρίαν αὐτῶν. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν πλουτήσαντες εἰς ξένα μέρη εὐηργέτησαν οὐ μόνον τὴν ἰδιαιτέραν αὐτῶν πατρίδα, ἀλλὰ καὶ ἅπαν τὸ ἔθνος ἰδρύσαντες μεγαλοπρεπέστατα εὐεργετικὰ καταστήματα ἐν Ἀθήναις. Τοιοῦτοι ἔθνικα εὐεργεταὶ εἶνε ὁ Τσοῖτσας, ὁ Στουρνάρας, ὁ Σίνας, οἱ Ριζάραι, οἱ Ζάππαι, οἱ Χατζηκῶσται, ὁ Ἀβέρωφ καὶ ἄλλοι.

Ἀρχαῖαι διαιρέσεις.—Πάλαι ἡ Ἠπειρος διηγεῖτο εἰς τὰ ἐξῆς τμήματα: 1) **Μολοσσίαν** (ΝΑ.), 2) τὴν **Θεσπρωτίαν** (ΝΔ.), 3) τὴν **Χαονίαν** (πρὸς Δ.) καὶ 4) τὴν **Παραναίαν** καὶ τὴν **Τυμφαίαν** (πρὸς Β. καὶ ΒΑ.).

Ἀ' Ἡ **Νοτιὰ Ἠπειρος**, ἡ ὁποία εἶνε σήμερον Ἑλληνική, περιλαμβάνει: δύο νομοὺς· 1) τῶν Ἰωαννίνων καὶ 2) τῆς Πρεβέζης.

α) Νομὸς Ἰωαννίνων

(170 χιλ. κατ.)

Θέσις καὶ ὄρια.—Ὁ νομὸς οὗτος κατέχει τὴν κεντρικὴν περιῖπου ζώνην τῆς Ἠπείρου, καὶ συνορεύει πρὸς Β. μετὰ τῆς βορείας Ἠπείρου, πρὸς Ν. μετὰ τοῦ νομοῦ Πρεβέζης, πρὸς Δ. μετὰ

τοῦ Ἴονιου πελάγους καὶ τῆς βορείας Ἠπείρου ἐν μέρει καὶ πρὸς Α. μετὰ τῶν νομῶν Κοζάνης, Τρικκάλων, καὶ Ἄρτης.

Ἐπαρχίαι, πόλεις καὶ κῶμαι.—Ὁ νομὸς Ἰωαννίνων περιλαμβάνει ὅ ὑποδιοικήσεις (ἐπαρχίας): 1) Ἰωαννίνων, 2) Κονίτσης, 3) Μετσόβου, 4) Παραμυθίας, 5) Παγωνίου καὶ 6) Φιλιατῶν.

1) Ἡ ὑποδιοίκησις Ἰωαννίνων κατέχει τὴν κεντρικὴν περίπου ζώνην τοῦ νομοῦ. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶνε τὰ Ἰωάννινα (21) παρὰ τὴν ὁμώνυμον λίμνην, καταληφθέντα ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ δι' ἡρωϊκῆς ἐφόδου τῆς 21 Φεβρουαρίου 1913. Πρὸς Ν. κεῖται τὸ ὀχυρότατον φρούριον Μπιζάνι, περιώνυμον καταστάν διὰ τὴν ἀντίστασιν ἣν συνήνησε ἐνταῦθα ὁ ἑλληνικὸς στρατός. Κατὰ τὸ ΝΔ. ἄκρον τοῦ ὄροπεδίου τῶν Ἰωαννίνων καὶ ὑπὸ τὸν Τόμαρον ἡ ἀρχαία πόλις Δωδώνη ἐνθα ὑπῆρχε τὸ ἀρχαιότατον μαντεῖον τοῦ Διός.—Ζαγόριον, περιοχὴ χωρίων μεταξὺ τοῦ Μιτσικελίου καὶ τῆς Τύμφης (π. Πορωραία).

2) Ἡ ὑποδιοίκησις Κονίτσης κατέχει τὸ βόρειον μέρος τοῦ νομοῦ. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας εἶνε ἡ Κόνιτσα (3) παρὰ τὸν Ἄφον, ἕδρα μητροπολίτου.

3) Ἡ ὑποδιοίκησις Μετσόβου κατέχει τὸ ΒΑ. τμήμα τοῦ νομοῦ. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας εἶνε τὸ Μέτσοβον (2 $\frac{1}{2}$) κατὰ τὴν δίοδον τοῦ Λάκμου, ἣτις ἄγει ἐξ Ἠπείρου εἰς Θεσσαλονίκην. Εἶνε ἡ πατρίς τῶν ἐθνικῶν εὐεργετῶν Τσοῖτσα, Στουρνάρα καὶ Ἀβέρωφ.

4) Ἡ ὑποδιοίκησις Παραμυθίας κατέχει τὸ νότιον τμήμα τοῦ νομοῦ. Πρωτ. αὐτῆς εἶνε ἡ Παραμυθία (2 $\frac{1}{2}$), παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Κωκυτοῦ. ΝΑ. ταύτης κεῖται ἡ περιοχὴ τοῦ ὄρειου Σουλίου τῆς πατρίδος τῶν ἡρώων Σουλιωτῶν.

5) Ἡ ὑποδιοίκησις Παγωνίου κατέχει τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ νομοῦ. Πρωτ. αὐτῆς εἶνε τὸ Δελβινάκιον (3).

6) Ἡ ὑποδιοίκησις Φιλιατῶν κατέχει τὸ ΝΔ. τμήμα τοῦ νομοῦ βρεχομένη ἐν μέρει πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Ἴονιου πελάγους. Πρωτ. αὐτῆς εἶναι αἱ Φιλιᾶται (3), πέραν τῆς Θυμιάδος. Ἐπίγειον αὐτῶν εἶνε ἡ Σαριάδα, ἀπέναντι τῆς Κερκύρας.

β') Νομός Πρεβέζης.

(46.000 κατ).

Θέσεις καὶ ὄρια.—Ὁ νομὸς οὗτος κατέχει τὸ νοτιώτατον τμήμα τῆς Ἠπείρου καὶ συνήρκει πρὸς Β. μετὰ τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, πρὸς Ν. μετὰ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, πρὸς Α. μετὰ τοῦ νομοῦ Ἄρτης καὶ πρὸς Δ. θρέχεται ὑπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους.

Ἐπαρχίαι, πόλεις καὶ κῶμαι.—Ὁ νομὸς Πρεβέζης περιλαμβάνει δύο ὑποδιοικήσεις: 1) Πρεβέζης καὶ 2) Μαργαριτίου.

1) Ἡ ὑποδιοίκησις **Πρεβέζης** κατέχει τὸ Α. μέρος τοῦ νομοῦ. Πρωτ. αὐτῆς εἶνε ἡ **Πρέβεζα** (8), παρὰ τὸν ὁμώνυμον πορθμὸν καὶ ἀπέναντι τοῦ Ἀκτίου. Παρὰ ταύτην, κείνται τὰ ἐρείπια τῆς **Ἀκτίας Λικοπόλεως**, συνοικισθείσης ὑπὸ τοῦ Ὀκταβιανοῦ εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης αὐτοῦ παρὰ τοῦ Ἀντωνίου καὶ τῆς Κλεοπάτρας. Κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους διετέλεσεν αὕτη πρωτ. τῆς Ἠπείρου (ἀπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἐξῆς).—**Δοῦρος** καὶ **Νέα Φιλιππιάς**, μεσόγειοι κῶμαι.

2) Ἡ ὑποδιοίκησις **Μαργαριτίου** κατέχει τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ νομοῦ. Πρωτ. αὐτῆς εἶναι ἡ **Πάργα** (2), ἀπέναντι τῶν Παξῶν, διάσημος διὰ τὴν τραγικὴν μοῖραν τῶν κατοίκων αὐτῆς κατὰ τὸ ἔτος 1819. ὅτε ἐπωλήθη ὑπὸ τῶν Ἀγγλων εἰς τὸν Ἀλῆ πασᾶν. **Μαργαρίτιον** (2), κώμη μεσόγειος.

Β. Ἡ Βόρειος Ἠπειρος περιλαμβάνει τὴν περιοχὴν τοῦ Ἀργυροκάστρου. ὡς καὶ τὰς ἐπαρχίας τῆς **Κορυτσᾶς** καὶ τῆς **Κολονιάς**. Αὕτη εἶχεν ἀπελευθερωθῆ μετὰ τῆς Νοτίας Ἠπείρου τῇ 1913. Κατὰ τὸ διάστημα ἕως τοῦ παγκοσμίου πολέμου κατελήφθη ὑπὸ τῶν συμμάχων δυνάμεων καὶ παρεχωρήθη εἰς τὴν Ἀλβανίαν. Ἡ Ἑλλάς ἕως διεκδικεῖ ταύτην ὡς τμήμα ἑλληνικώτατον.

Ἡ περιοχὴ τοῦ Ἀργυροκάστρου κείται ἀμέσως βορειότερον τῶν Ἰωαννίνων. Ἡ κυρία ἐνταῦθα πόλις εἶναι τὸ Ἀργυροκάστρον (9), κατὰ παραπόταμον τοῦ Ἀφίου, ἕδρα τοῦ Μητροπολίτου Ἀργυροκάστρου.— **Δέλβινον** (3), νοτιώτερον.— **Ἅγιοι**

Σαράντα (π. Ὀγγησμός), λιμὴν τῆς δυτ. Ἡπείρου.— **Χιμάρρα**, περιοχή χωρίων κατὰ τὰ Κεραύνια· οἱ Χιμαρριῶται διακρίνονται ἐπ' ἀνδρεία.— **Ιελελένι ν**, ἡ πατρις τοῦ διαβοήτου Ἄλῃ πασσ.— **Πρεμετή** κατὰ τὸν Ἄφον.

Ἡ δὲ πόλις **Καρυσά** (20) κεῖται ΒΑ. τοῦ Ἀργυροκάστρου καὶ εἶναι σπουδαία ἄλλοτε ἑλληνικὴ πόλις μετὰ ἑλλην. Γυμνασίου καὶ πολλῶν ἄλλων ἐκπαιδευτηρίων. Πρὸς Ν. ταύτης εἶνε καὶ ἡ **Κολώνεια**, περιοχή χωρίων.

—Ἡπειρωτικαὶ πόλεις εἶνε καὶ τὸ **Βεράτιον** (10) κατὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἄφου ὡς καὶ ὁ παρὰ τὸν ὁμώνυμον κόλπον **Αὐλῶν** (7), αἵτινες ὅμως ὑπήχθησαν πρὸ πολλοῦ εἰς τὴν Ἀλβανίαν.

Συγκοινωνία τῆς Ἡπείρου.—Ἡ ἐν Ἡπείρῳ συγκοινωνία ἐκτελεῖται μόνον δι' ἁμαξιτῶν ἢ ἡμιονικῶν ὁδῶν, διότι οὐδεμία σιδηροδρομικὴ γραμμὴ εἶνε κατασκευασμένη. Αἱ κυριώτατοι ὁδοὶ εἶνε **Ἰωαννίνων—Ἄρτης**, **Ἰωαννίνων—Πρεβέζης**, **Ἰωαννίνων—Παραμυθίας**, **Ἰωαννίνων—Δελβίνου—Ἀγ. Σαράντα** ἐξ ἧς καὶ διακλάδωσις εἰς Ἀργυροκάστρον, **Ἰωαννίνων—Κοινείας—Κορυτσάς**.

Ἀτμόπλοια δὲ προσεγγίζουσιν εἰς λιμένας τῆς Ἡπείρου, ὡς εἰς Πρέβεζαν, Σκιάδαν, Ἄγιους Σαράντα καὶ Αὐλῶνα.

II. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

[τὸ ἡμῖσι τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος]

31.000 τετρ. χιλ.—1.3000.000 κατ.)

Ἔκτασις καὶ ὄρια.—Ἡ ἑλληνικὴ Μακεδονία, ἐκτεινομένη πρὸς Β. τῆς Θεσσαλίας καὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους, εἶνε μεγίστη καὶ πλουσιωτάτη ἑλληνικὴ χώρα. Ὅριζεται ἀπὸ τῆς Θεσσαλίας διὰ τῶν Βαμβουνίων ὀρέων, τοῦ Τιταρίου καὶ τοῦ Ὀλύμπου, πρὸς Δ. ἀπὸ τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Ἀλβανίας δι' ὄροσειρῶν τῆς Πίνδου, πρὸς Α. ἀπὸ τῆς Θράκης διὰ τοῦ ὄρους Ῥοδόπης καὶ τοῦ ποταμοῦ Νέστου καὶ πρὸς Β. ἀπὸ τῆς σερβικῆς καὶ τῆς βουλγαρικῆς Μακεδονίας.

Ὅριζόντιος διαμελισμός.—Ἡ Μακεδονία βρέχεται ΝΑ. ὑπὸ τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ὑφ' οὗ διαμελίζεται πολυτρόπως Ὁ *Θερμαϊκὸς* καὶ ὁ *Στρυμονικὸς* κόλπος ἀποχωρίζουσι τὴν *Χαλκιδικὴν* χερσόνησον, αὕτη δὲ πάλιν διὰ τῶν κόλπων *Τορωναίου* καὶ *Σιγγιτικοῦ* διαμελίζεται εἰς τρεῖς μικροτέρας, τὴν *Παλλήνην* (κ. τῆς Κασσάνδρας), *Σιδωνίαν* (κ. τοῦ Λόγγου) καὶ τὴν *Ἀκίην* (κ. τοῦ Ἁγίου ὄρους).

Ἀνατολικώτερον δὲ εἶνε ὁ κόλπος τῆς *Καβάλλας*.

Μορφολογία τοῦ ἐδάφους.—Πολλὰ ὄροσειρα! διασχίζουσι τὴν χώραν κατὰ διαφόρους διευθύνσεις περικλείουσαι ὀροπέδια ὑπὸ πολυῶν ποταμῶν διαρρεόμενα ἢ ὑπὸ πολυῶν λίμνῶν πληρούμενα. Κατὰ τὰ δυτικὰ ὄρια ὑψοῦται τὸ *Βόϊον*. Κατὰ τὰ νότια ὄρια τὰ *Χάσια* τὰ *Καμβούνα*, τὸ *Τιτάριον*, μεθ' οὗ συνέχεται ὁ *Πίερος* καὶ τὸ ὕψιστον τῶν ἑλληνικῶν ὀρέων, ὁ *Ὀλυμπος* (3000 μ. ὕψ.) ἢ κατοικία τῶν ἀρχαίων θεῶν.

Κατὰ τὸ μέσον περίπου ὑψοῦται τὸ *Βρέμιον*.—Κατὰ τὰ βόρεια ὄρια εἶνε ὁ *Βαροῦς* (κ. Περιστερί), ὁ *Βόρας* (κ. Νίτσε), ἢ *Κερκίνη* (κ. Μπέλες) καὶ ΒΑ. ἢ *Ῥοδόπη*. Πρὸς τὸ Αἶγαίον δὲ ὑψοῦται καὶ τὸ *Παγγαῖον*, ἐνθα ἐγένοντο αἱ πρῶται προσβολαὶ τῶν Βουλγάρων κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ τῆ 1913.

Ἐν τῇ Χαλκιδικῇ εἶνε ὁ *Χολομών* (π. Ἰμψίφωος) καὶ ὁ πυρραμοειδῆς *Ἄθως* (κ. Ἁγίον ὄρος), ἐν τῇ ἄκρῳ τῆς ὁμωνύμου χερσονήσου.

Ὁροπέδια ἀξιολογώτερα εἶνε τὸ τῆς *Φλωρίνης*, τὸ τῶν *Καϊ-Σαρεῆ*—*Γεωγραφία Γ' Ἑλλ. Σχολείου*. Ἐκδ. 10η 15-6-1926 5

λαρίων και τὸ τῆς **Καστορίας**· βαθύπεδα δὲ τὸ τῆς **Θεσσαλονί-
κης** (κατὰ τὸν **Θερμαϊκόν**), τὸ τῶν **Σερρών** και τῆς **Δράμας**.

Ῥοδατα.—Οἱ ποταμοὶ τῆς Μακεδονίας ἐκβάλλουσιν εἰς τὸ Αἰγαῖον. Καὶ εἰς μὲν τὸν **Θερμαϊκόν** ἐκβάλλουσιν οἱ ἐξῆς 4 ποταμοί, οἵτινες και διαρρέουσι τὴν πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης:

1) Ὁ **Ἀλιάκμων** (κ. Βιστρίτσα), πηγάζων ἐκ τοῦ Βοῦου.

2) Ὁ **Δουδίας** (κ. Καρά—ἀσμάκ), ἐκρῶν ἐκ τῆς λίμνης **Βορβόρου** (κ. Γενιτσῶν).

3) Ὁ **Ἀξιός** (κ. Βαρδάρης), ὁ μέγιστος τῆς Μακεδονίας, πηγάζων ἐκ τοῦ Σκάρδου (τῆς Σερβικῆς Μακεδονίας).

4) Ὁ **Ἐχέδωρος** (κ. Γαλλικός), ἐκβάλλων οὐ μακρὰν τῆς Θεσσαλονίκης.

Εἰς τὸν Στρυμωνικὸν κόλπον ἐκβάλλει ὁ **Στρυμών** (κ. Καρά—σοῦ) πηγάζων ἐκ τοῦ Σκομίου (ἐν τῇ Βουλγαρίᾳ) και σχηματίζων πρὸ τῶν ἐκβολῶν τὴν **Κερκινίτιδα** λίμνην. Εἰς τὴν λίμνην αὐτὴν ἐκβάλλει και ὁ ποταμὸς **Ἀγγίτης**. Ὁ δὲ ἀνατολικώτατος **Νέστος** ἐκβάλλει εἰς τὸ **Θράκιον** πέλαγος.

Αἱ πλείσται λίμναι τῆς Μακεδονίας ἔχουσιν ἔκρουν και εἶνε πολυῦχθες. Κατὰ τὰ ΒΑ. ὄρια εἶνε ἡ **Πρέσπα** (ἡ μεγίστη τῶν ἑλληνικῶν λιμνῶν), ἔχουσα ὑπόγειον ἔκρουν. Ἔτεραι λίμναι ἡ τῆς **Καστορίας** ἔχουσα ἔκρουν εἰς τὸν **Ἀλιάκμονα**, ἡ **Βεγγοροῦτις** (κ. τοῦ Ὀστροῦδου), ἡ τῆς **Δοϊράνης** (π. Πρασιάς), πρὸς Β., ἡ **Βόλβη**, πρὸς τὴν Χαλκιδικὴν και αἱ μνημονευθεῖσαι **Βόρβορος** (κ. Γενιτσῶν) και **Κερκινίτις** (κ. τοῦ Ἀχινού).

Κλίμα και προῖόντα.—Ἡ Μακεδονία ἔχει κλίμα εὐκραές. Τὰ ὄρη αὐτῆς εἶνε δασώδη ἐν τοῖς σπλάχνοις αὐτῶν ἐγκλείουσι πλοῦτον μετᾶλλων. Αἱ πεδιάδες παράγουσι ἀφθόνους **δημητριακοὺς καρπούς**, **ὄσπρια**, **οἶνον**, **ἐλαιον**, **βάμβακα**, **καπνόν**, τρέφονται δὲ και πολλαὶ ἀγέλαι κτηνῶν.

Ἱστορικὴ ἀποψις.—Οἱ ἀρχαιότατοι Μακεδόνες, συγγενεῖς ὄντες τῶν Δωριέων, κατῆλθον ἐκ τῆς ἀρχικῆς χώρας **Ὀρεσιδος** (περὶ τὴν νῦν **Καστορίαν**) εἰς τὴν παρὰ τὸν **Θερμαϊκόν** **Ἡμαθίαν**. Ὑπὸ τὸ κράτος τῶν **Τημενιδῶν** ἤνωσαν πᾶσαν τὴν Μακεδονίαν και τέλος ἠμψισθέτησαν τὴν ἡγεμονίαν ἐπὶ ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων. Καταρθοθέντος τούτου ὁ μέγας Ἀλέξανδρος κατέκτησε τὸ περσικὸν κράτος και διέδωκε τὸν Ἑλληνισμὸν εἰς τὴν Ἀσίαν και

τὴν Ἀφρικὴν. Τὸ Μακεδονικὸν βασίλειον κατελύθη τῷ 168 ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων.

Κάτοικοι καὶ ἀσχολίαι αὐτῶν.—Οἱ κατοικοῦντες ἐν Μακεδονίᾳ Ἕλληγες (περὶ τὸ 1 ἑκατομ.) διαφυλάττουσι καθαρὰν τὴν καταγωγὴν αὐτῶν καὶ τὴν γλῶσσαν. Ἀνακτῆσαντες νῦν τὴν πρὸ αἰώνων ἀπολεσθεῖσαν ἐλευθερίαν αὐτῶν καὶ ἀπαλλαγέντες τῶν βουλγαρικῶν κακουργημάτων μέλλουσι νὰ προσδεύσωσιν ἐν τῇ πλουσίᾳ αὐτῶν χώρα. Τινὲς ὀμιλοῦν ἔτι σλαβικὸν ἰδίωμα. Ἀντὶ τῶν Τούρκων, οἱ ὅποιοι κατόικουν ἄλλοτε ἐνταῦθα, κατοικοῦσι νῦν πρόσφυγες ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς Θράκης.

Οἱ κάτοικοι τῆς Μακεδονίας ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν ὑλοτομίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν

Πολιτικὴ διαίρεσις.—Ἡ Μακεδονία περιέχει 8 νομοὺς, οἵτινες εἶνε :

α') Θεσσαλονίκης, β') Χαλκιδικῆς, γ') Πέλλης, δ') Κοζάνης, ε') Φλωρίνης, στ') Σερρών, ζ') Δράμας καὶ η') Καβάλλας.

α) Νομὸς Θεσσαλονίκης.

(400 χιλ. κατ.)

Ὅροι.—Ὁ νομὸς Θεσσαλονίκης κατέχει τὸ κεντρικὸν μέρος τῆς Μακεδονίας.

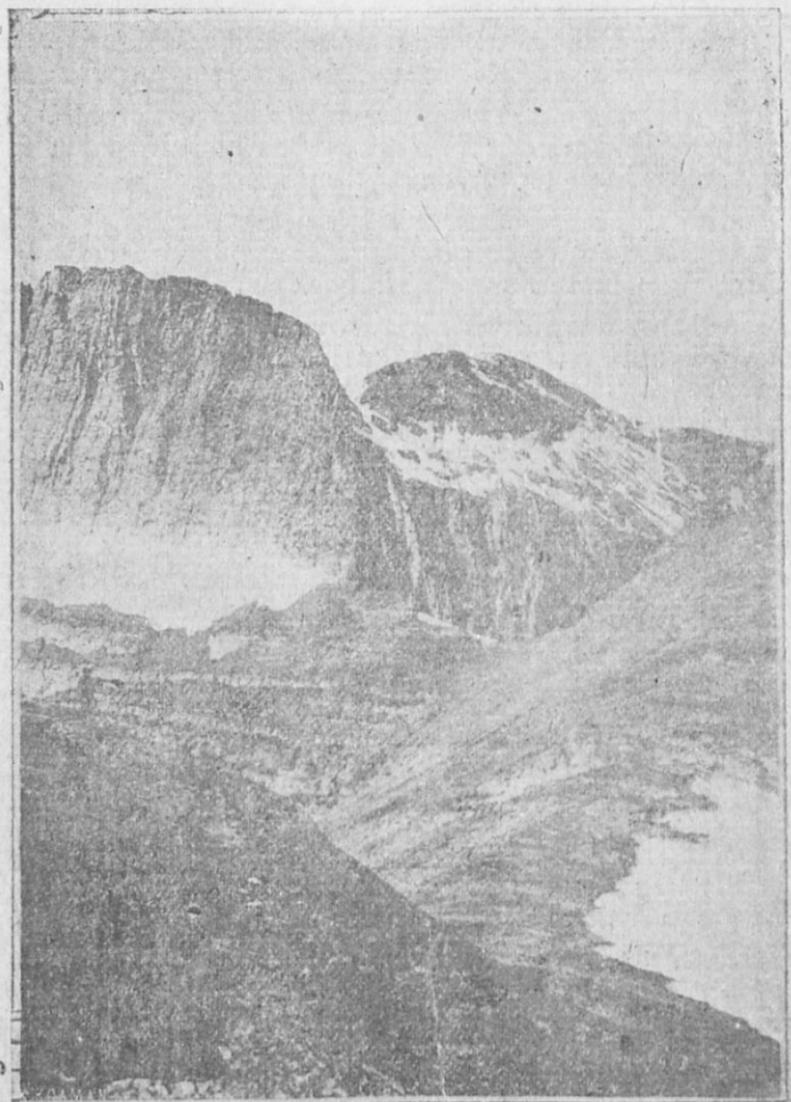
Φυσικὰ ὄρια σχηματίζουσι ΝΔ. τὰ ὄρη Ὀλυμπος, Πίερος Βέροιον καὶ πρὸς Β. ἡ Κερκίνη.

Διαιρέσις καὶ πόλεις.—Ὁ νομὸς οὗτος περιέχει πέντε ὑποδιοικήσεις. 1) Θεσσαλονίκης. 2) Κατερίνης. 3) Βεροίας. 4) Κιλκίς καὶ 5) Λαγκαδᾶ.

Ἡ ὑποδιοίκησις Θεσσαλονίκης ἐκτείνεται πρὸς τὴν ὁρειάν παραλίαν τοῦ Θερμαϊκοῦ. Πρωτὸ τοῦ νομοῦ καὶ ὅλης τῆς Μακεδονίας εἶνε ἡ Θεσσαλονίκη (250), ἐκτισμένη ἀμφιθεατρικῶς κατὰ τὸν μυχὸν τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου καὶ ὀνομασθεῖσα οὕτω πρὸς τιμὴν τῆς συζύγου τοῦ βασιλέως Κασσάνδρου Θεσσαλονίκης. Χρησιμεῖε ὡς ἐπίγειον τῆς Μακεδονίας ἔχουσα λιμένα καὶ μέγα ἐμπόριον· ἐνταῦθα καταλήγουσιν οἱ σιδηρόδρομοι τῆς Εὐρώπης. Πολλοὶ κάτοικοι αὐτῆς εἶνε Ἑβραῖοι, οἱ Ἕλληγες ὅμως σήμερον ἔχουσι τὴν πλειονότητα. Ἡ Θεσσαλονίκη ἀνεκτίθη ὑπὸ τῶν Ἑλ-

λήγων τῆ 26^η Οκτωβρίου 1912, ἡμέραν τῆς ἐορτῆς τοῦ πολιούχου τῆς πόλεως ἁγίου Δημητρίου.

Ἡ ὑποδιοίκησις **Κατερίνης** ἐκτείνεται μεταξύ τῶν ὀρέων

Αἱ ὑψηλαὶ κορυφαὶ τοῦ Ὀλύμπου, ὅπου πάλαι κατοικοῦν οἱ θεοὶ τῶν Ἑλλήνων.

Πιέρου, Τιταρίου, Ὀλύμπου καὶ τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου (κ. Πιέ-

ρου, Τιταρίου, Ὀλύμπου καὶ τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου(κ. Πιερία Πόλεις αὐτῆς εἶνε ἡ *Κατερίνη* (7), οὐ μόνον μακρὰν τῆς θαλάσσης.— *Διτόχωρον* (4) καὶ *Δεπτοκαρυνά*, νοτιώτερον.— *Κίτρος*, πρὸς Β. παρὰ τὴν ἀρχαίαν *Πίδναν*, καθ' ἣν ὁ στρατηγὸς τῶν Ρωμαίων Αἰμίλιος Παῦλος ἐνίκησε τὸν βασιλεῖα τῆς Μακεδονίας Περσέα (168 π. Χ.).

3) Ἡ ὑποδιοίκησις *Βερροίας* καίται δυτικώτερον. Πρωτ. εἶνε ἡ *Βέρροια* (14) οὐ μακρὰν τοῦ Ἀλιάκμονος ἀρχαιστάτη πόλις καὶ ὠραία.— *Νιάουσα* (8 1)2), ΒΔ. τῆς Βερροίας.

4) Ἡ ὑποδιοίκησις *Κιλίκης* καίται πρὸς Β. τῆς Θεσσαλονίκης. Πρωτ. τῆς ὑποδιοικήσεως εἶνε τὸ *Κιλίκης* (2 1)2) περιώνυμον διὰ τὴν ἡρωϊκὴν ἐπίθεσιν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Βουλγάρων οὓς ἐξεδίωξαν ἐκ τῶν ὄχθρῶν χαρακωμάτων διὰ τῆς λόγχης (Ἰούλιος 1913).

5) Ἡ ὑποδιοίκησις *Λαγκαδῶν* καίται ΒΑ. τῆς ὑποδιοικήσεως Θεσσαλονίκης. Πρωτ. εἶνε ὁ *Λαγκαδῶν* (3 1)2) παρὰ τὴν ὁμώνυμον λίμνην.— *Λαχανῶν*, ὀνομαστὸν χωρίον διὰ τὴν αὐτόθι λαμπρὰν νίκην τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Βουλγάρων.

β) Νομὸς Χαλκιδικῆς.

(65 χιλ. κατ.)

Ἐξέσις.— Ὁ νομὸς οὗτος περιλαμβάνει τὴν Χαλκιδικὴν χερσονήσον καὶ δὲν διαιρεῖται εἰς ὑποδιοικήσεις. Πρωτ. τοῦ νομοῦ εἶνε ἡ *Πολύγυρος* (3) ἐν τῇ κορμῇ τῆς χερσονήσου. Κατὰ τοῦτον ἕτεροι ἀξία: λόγου κῶμαι *Γαλάτιστα*, ἡ *Διαγεινὸβη* (2 1)2) καὶ ἡ *Ἰερισσὸς* (π. Ἀκανθος), ἔδρα τοῦ ἐπισκόπου Ἰερεσσοῦ καὶ Ἀγίου Ὄρους. Ἐνταῦθα πάλαι ἦσαν σημαντικαὶ πόλεις, ὡς ἡ Ὀλυνθός, πρὸς τὸν Ὀρωγαῖον κόλπον, ἡ *Ποτίδαια*, κατὰ τὸν ἰσθμὸν τῆς Παλλήνης καὶ τὰ *Σταγίρα* πρὸς τὸν Στρυμονικὸν (ἡ πατρὶς τοῦ Ἀριστοτέλους).— Ἐν τῇ δυτικωτέρᾳ τῶν μικρῶν χερσονήσων εἰς ἃς ἀπολύγει ἡ Χαλκιδική, ἀξιολογωτέρα κώμη εἶνε ἡ *Κασάνδρα*, ἣς πάντες οἱ κάτοικοι ἐσφάγησαν κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Ἐν τῇ Σιθωνίᾳ (κ. τοῦ Λόγγου) μεγίστη εἶνε ἡ *Συκιὰ*

(2).—'Εν δὲ τῇ Ἀκτῇ (τοῦ Ἁγίου ὄρους), ἣτις εἶνε τερπνοτάτη, κεῖνται 20 μοναὶ καὶ 14 σκῆται, ἐν αἷς κατοικοῦσι περὶ τοὺς 5 χιλ. μοναχοὶ Ἑλληγες καὶ Σλαῦοι (ιδίως Ρῶσσοι). Διοικοῦνται δὲ αὐταὶ ὑπὸ τῆς «ἐραῆς συνάξεως», ἐδρευούσης ἐν τῇ μοναδικῇ χωρίῳ τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ταῖς Καρυαῖς.

γ') Νομὸς Πέλλης.

(100 χιλ. κατ.)

Ὅρια.—Ὁ νομὸς οὗτος κεῖται ΒΔ. τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης καὶ ἐκτείνεται μέχρι τοῦ Βόρα. Ὁ νομὸς Πέλλης ἔχει τέσσαρας ὑποδιοικήσεις.

1) Ἡ ὑποδιοίκησις **Ἐδέσσης**. Πρωτ. τοῦ νομοῦ εἶνε ἡ **Ἐδεσσα** (10) (κ. Βοδενά), ἡ ἀρχαιστάτη πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας. Περιφημοὶ εἶνε οἱ καταρράκται αὐτῆς, δι' ὧν κινουῦνται διάφορα ἐργαστάσια.—**Ἄρμισσα** (κ. Ὄστροβον), παρὰ τὴν λίμνην Βεγορρίτιδα.

2) Ἡ ὑποδιοίκησις **Ἐνωτίας** κατέχει τὸ Β. τμήμα τοῦ νομοῦ. Πρωτ. εἶνε ἡ **Ἐνωτία** (κ. Νώτια).

3) Ἡ ὑποδιοίκησις **Γιαννιτσῶν** κεῖται ἀνατολικιώτερον τῆς Ἐδέσσης. Ἡ Πρωτ. **Γιαννιτσά** (8) κεῖται παρὰ τὴν ὁμώνυμον λίμνην καὶ εἶνε ὀνομαστή διὰ τὴν μεγάλην μάχην τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Τούρκων, δι' ἧς ἐξησφαλίσθη ἡ προέλασις τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην (20 Ὀκτωβρίου 1912).— Παρὰ ταύτην κεῖνται τὰ ἐρείπεια τῆς ἀρχαίας «Πέλλης».

4) Ἡ ὑποδιοίκησις **Γουρμενέτσας** κεῖται βορειότερον καὶ ἔχει πρωτ. ὁμώνυμον (3).

δ') Νομὸς Κοζάνης.

(180 χιλ. κατ.)

Θέσις καὶ ὄρια.—Ὁ Νομὸς Κοζάνης κατέχει τὸ ΝΔ. τμήμα τῆς Μακεδονίας. Φυσικὰ ὄρια σχηματίζουν πρὸς Α. τὰ ὄρη Βέρμιον, Πέρος καὶ Καμβούνια, πρὸς Ν. τὰ Χάσια καὶ πρὸς Δ. τὸ Βόϊον.

Διαίρεσις καὶ πόλεις.—Ὁ νομὸς Κοζάνης διαιρεῖται εἰς τέσσαρας ὑποδιοικήσεις: 1) Κοζάνης, 2) Γρεβενῶν, 3) Ἀνασελίτσης καὶ 4) Καϊλαριῶν.

1) Ἡ ὑποδιοίκησις **Κοζάνης** ἐκτείνεται παρὰ τὸν Ἀλιάκμονα. Πρωτ. ταύτης τοῦ νομοῦ καὶ γενικῆς διοικήσεως εἶνε ἡ Κοζάνη (14), πόλις ἐμπορική. Ἐντεῦθεν τοῦ Ἀλιάκμονος εἶνε τὰ Σέρβια (3) οὐ μακρὰν τῆς ὀχυρᾶς διόδου τῆς Πόρτας, ἡ ὁποία ἄγει εἰς τὸ Σαραντάπορον τῆς ἐπαρχίας Ἐλασσῶνος.—**Βελβενδὸς** (3), κωμόπολις ὑπὸ τὸν Πίερον.

2) Ἡ ὑποδιοίκησις **Γρεβενῶν** κατέχει τὸ νότιον μῆμα τοῦ τοῦ νομοῦ. Πρωτ. εἶνε τὰ Γρεβενά (3 1)2), κωμόπολις, ἔδρα τοῦ μητροπολίτου Γρεβενῶν.

3) Ἡ ὑποδιοίκησις **Ἀνασελίτσης** κεῖται πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ νομοῦ. Πόλις εἶνε ἡ Σιάμισια (5), οὐ μακρὰν τοῦ Ἀλιάκμονος.—**Δειψίστα** (Ἀνασελίτσα), δυτικώτερον.—**Τσοῦλιον**, χωρίον ἔχον ἑλλην. γυμνάσιον.

4) Ἡ ὑποδιοίκησις **Καϊλαριῶν** κεῖται πρὸς Β. καὶ ἀμέσως πρὸς Δ. τοῦ Βερμίου. Πρωτ. εἶνε τὰ Καϊλάρια (7), ἐν τῇ ὁμώνυμῃ πεδιάδι. Παρὰ ταῦτα κεῖνται καὶ τὰ χωρία **Κομανὸν** καὶ **Ναλμπάνκιοι**, παρ' ἃ οἱ Ἕλληνας ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους τῷ 1912.

ε') Νομὸς Φλωρίνης.

[140 χιλ. κάρ.]

Θέσις.—Ὁ νομὸς οὗτος κατέχει τὸ ΒΔ. μῆμα τῆς ἑλλην. Μακεδονίας, ἔπερ ὀρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τῆς Σερβικῆς Μακεδονίας, πρὸς Δ. ὑπὸ τῶν νομῶν Θεσσαλονίκης καὶ Πέλλης πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Κοζάνης καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Ἡπείρου.

Διαίρεσις καὶ πόλεις.—Ὁ νομὸς οὗτος περιέχει δύο ὑποδιοικήσεις, τὴν τῆς Φλωρίνης καὶ τὴν τῆς Καστορίας.

1) Ἡ ὑποδιοίκησις **Φλωρίνης** εἶνε βορειοτέρα. Πρωτ. ταύτης καὶ τοῦ νομοῦ εἶνε ἡ Φλώρινα (15), παρὰ τὴν ὁμώνυμον πεδιάδα, ἔδρα τοῦ μητροπολίτου Μογλενῶν καὶ Φλωρίνης. **Λιπάνιτα**, **Σωιτῆρ** καὶ **Σόροβιτς**, γνωστὰ χωρία ἐκ τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου.

2) Ἡ ὑποδιοίκησις **Καστορείας** ἐκτείνεται ΝΔ. Πρωτ. τῆς εἶνε ἡ **Καστορεία** (8) (π. Κέλετρον), ἔδρα τοῦ μητροπολίτου Καστορίας, παρὰ τὴν ὁμώνυμον λίμνην, πεφημισμένην διὰ τοὺς ἰχθύς Ἡ πόλις ἐξάγει καὶ γουναρικά.—**Κλεισούρα** (3 1|2), ἀνατολικώτερον.—**Ἄργος ὀρεστικόν** (4) καὶ **Βογάντσικον** (2), μετὰ ἄλλα χωρία.

στ') Νομὸς Σερρῶν.

(140 χιλ. κατ.)

Θέσις.—Ὁ νομὸς Σερρῶν κατέχει μέρος τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, ἣτις εἶνε εὐφωρωτάτη. Διατέμνεται δὲ κατὰ μῆκος ὑπὸ τοῦ Στρυμόνος ποταμοῦ.

Διαιρέσεις καὶ πόλεις.—Διαίρεται εἰς τέσσαρας ὑποδιοικήσεις, ἧτοι: 1) τῶν **Σερρῶν**, 2) τῆς **Ζίχνης**, 3) τῆς **Νιγρίτης** καὶ 4) τοῦ **Σιδηροκάστρου**.

1) Ἡ ὑποδιοίκησις **Σερρῶν** κατέχει τὸ πρὸς Β. τῆς Κερκινίτιδος λίμνης μέρος τοῦ νομοῦ. Πρωτ. εἶνε αἱ **Σέρραι** (35), ἐλληνικωτάτη πόλις, βιομηχανοῦ καὶ ἐμπορικῆς. Κατὰ τὸν Βαλκανικὸν πόλεμον εἶχε καταληφθῆ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, κατὰ δὲ τὸν ἐλληνοβουλγαρικὸν αὐταὶ πρὶν φύγῃ, κατέστρεψαν αὐτήν.

1) Ἡ ὑποδιοίκησις **Ζίχνης** κατέχει τὸ πρὸς Α. τῆς Κερκινίτιδος μέρος, Πρωτ. εἶνε ἡ **Ζιλιάχοβα**, ἢ **Ζίχνα** (2) — **Ἀλισιράτη** (3) κωμόπολις ΒΑ.

4) Ἡ ὑποδ. **Νιγρίτης** κατέχει τὸ πρὸς Ν. τῆς Κερκινίτιδος μέρος. Πρωτ. εἶνε ἡ κωμόπολις **Νιγρίτα** (3), γνωστὴ διὰ τὰς σφαγὰς τῶν ἀθῶων κατοίκων αὐτῆς ὑπὸ τῶν θηριωδῶν Βουλγάρων.

Κατὰ τὸν μεταξὺ τῆς λίμνης καὶ τῶν ἐκβολῶν ροῦν τοῦ Στρυμόνος ἔκειτο πάλαι ἡ πόλις «Ἀμφίπολις», ἐν στρατηγικῇ θέσει.

4) Ἡ ὑποδ. **Σιδηροκάστρου** κατέχει τὸ βόρειον μέρος τοῦ νομοῦ. Πρωτ. εἶνε τὸ **Σιδηρόκαστρον** (7 τουρ. Δεμίρ Ἰσά), παρ' ἣν ἐγένετο νικηφόρος μάχη τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Βουλγάρων). **Κάτω Τζουμαγιά** (2), ἄλλοτε σπουδαία πόλις.

ξ') Νομός Δράμας.

(130 χιλ. κατ.)

Θέσις.—Ὁ νομὸς οὗτος μετὰ τοῦ νομοῦ Καβάλλας κατέχει τὸ ἀνατολικώτατον μέρος τῆς Μακεδονίας.

Διαιρέσεις καὶ πόλεις.—Διαιρεῖται εἰς 2 ὑποδιοικήσεις
1) **Δράμας** καὶ 2) **Ζυρνόβου**.

1) Ἡ ὑποδιοίκησις **Δράμας** κατέχει τὸ μέσον καὶ βόρειον μέρος τοῦ νομοῦ, ἔπερ ἐκτείνεται καὶ πέραν τοῦ Νέστου μέχρι τῆς Ροδόπης. Πρωτ. ταύτης καὶ τοῦ νομοῦ, εἶνὲ ἡ Δράμα. (45), ἐν μέσῳ μεγάλων καπνοφυτειῶν.—**Δοξᾶτον** (3), μέγα χωρίον, οὗ οἱ κάτοικοι ἐσφάριζαν ἀγρίως ὑπὸ τῶν Βουλγάρων.

2) Ἡ ὑποδιοίκησις **Ζυρνόβου** κατέχει τὸ βόρειον μέρος τοῦ νομοῦ κατὰ τὸν Ὀρθηλόν· πρωτ. ἔχει ὁμώνυμον (2).

η') Νομός Καβάλλας.

100 χιλ. κατ.

Οὗτος κεῖται πρὸς Ν. τοῦ προηγούμενου καὶ περιέχει 4 ὑποδιοικήσεις: 1) **Καβάλλας**, 2) **Χρυσοπόλεως**, 3) **Πραβίου** καὶ 4) **Θάσου**.

1) Ἡ ὑποδιοίκησις **Καβάλλας** κεῖται πρὸς τὸν ὁμώνυμον κόλπον. Πρωτ. εἶνε ἡ **Καβάλλα** (50), σπουδαιότατος λιμὴν τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας, ἐξάγων πολὺν καὶ ἐξάριετον καπνόν. Κατὰ τὴν μεταξὺ Καβάλλας καὶ Δράμας ὁδὸν ἔκειτο ἡ ὑπὸ τοῦ Φιλίππου κτισθεῖσα πόλις **Φίλιπποι**, ἐνθα ὁ Βροῦτος καὶ ὁ Κάσιος ἐνίκηθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου, (42 π. X.).

2) Ἡ ὑποδιοίκησις **Χρυσοπόλεως** εἶνε ἀνατολικιώτατη. Πρωτ. εἶναι ἡ **Χρυσόπολις** (κ. Σαρησαμπάν), οὗ μακρὰν τοῦ Νέστου.

3) Ἡ ὑποδιοίκησις **Πραβίου** ἐκτείνεται πρὸς τὸ Παγγαῖον Πρωτ. εἶνε τὸ **Πράβιον** (2 | 2), ἔδρα τοῦ μητροπολίτου Ἐλευθερουπόλεως.—**Ἐλευθεραί**, χωρίον καὶ λιμὴν πρὸς Ν.

4) Ἡ ὑποδιοίκησις **Θάσου** περιλαμβάνει τὴν Θάσον. Ἡ νῆ-

σος αὕτη εἶνε εὐφωρωτάτη (13) καὶ διασώζει πολλὰ ἀρχαῖα μνημεῖα. Πρωτ. εἶνε ὁ *Διμήν* (1 1/2).

Συγκοινωνία τῆς Μακεδονίας.—Ἡ Μακεδονία διασχίζεται ὑπὸ τριῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν 1) *Θεσσαλονίκης—Μοναστηρίου*,—2) *Θεσσαλονίκης—Σερβίας*, 3) *Θεσνίκης Κωνσταντινουπόλεως*. Διὰ τῆς πρώτης γραμμῆς συνδέονται αἱ ἐξῆς πόλεις: *Θεσσαλονίκη—Βέροια—Νιάουσα—Ἐδεσσα—Σόροβιτς—Ἄρνισσα—Φλώρινα*.

Διὰ τῆς τρίτης γραμμῆς συνδέονται αἱ ἐξῆς: *Θεσσαλονίκη—Κιλκίς—Δοηράνη—Σιδηρόκαστρον—Σέρραι—Ζηλιάχοβα—Δράμα*.

III ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΘΡΑΚΗ

[10 χιλ. τετρ. χιλίωμ.—220 χιλ. κατ.]

Θέσις.—Ἐπὶ τὸ ὄνομα Δυτικῆ Θράκη ἀνήκει εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τοῦ 1920 τὸ νοτιοδυτικὸν τμήμα τῆς μεγάλης χώρας Θράκης. Ἡ Ἑλληνικὴ ἀρχαία χώρα Θράκη ἔχει σήμερον διανεμηθῆ ὑπὸ τῆς Τουρκίας, τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Ἑλλάδος.

Ὅρις.—Ἡ Δυτικὴ Θράκη ὀρίζεται πρὸς Δ. ἀπὸ τῆς Μακεδονίας διὰ τοῦ Νέστου ποταμοῦ καὶ κλάδου τῆς Ῥοδόπης πρὸς Β. ὑπὸ τῶν νοσίων προδούνων τῆς Ῥοδόπης, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Αἰγαίου (Θρακικοῦ) πελάγους καὶ πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἐβρου. Ὁ ποταμὸς οὗτος εἶνε ὁ κύριος ποταμὸς τῆς Θράκης ἔχων τὰς πηγὰς του ἀπὸ τοῦ ὄρους Ῥίλου (Βουλγαρικῆς Θράκης).

Κλίμα καὶ προϊόντα.—Τὸ κλίμα αὐτῆς πρὸς τὰ παράλια εἶνε εὐκρατον, εἰς δὲ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἐβρου ἠπειρωτικόν. Παράγει *δημητριακοὺς καρπούς*, ἄριστον *καπνόν*, παρά δὲ τὸν Ἐβρὸν εὐδοκίμει *ὄρυζα καὶ βάμβαξ*.

Κάτοικοι.—Κύριοι κάτοικοι εἶνε οἱ Ἕλληγες, κατοικοῦν ἔμωσ καὶ ὀλίγοι Ἰσραηλίται, Ἀρμένιοι καὶ Τοῦρκοι.

Πολιτικὴ διαίρεσις.—Ἡ Δυτ. Θράκη ἔχει τοὺς ἐξῆς δύο νομοὺς. 1) τῆς *Ῥοδόπης* καὶ 2) τοῦ *Ἐβρου*.

Ἐν τῷ νομῷ *Ῥοδόπης* πόλεις εἶνε ἡ *Ξάνθη* (35), πρὸς Δ., ὀνομαστὴ διὲ τὰ καπνά της. *Κομοινὴ* (*Γιουμουλτζίνα* 40),

πρωτ. ανατολικώτερον. Αἱ δύο αὐταὶ πόλεις μεσόγειοι οὖσαι ἔχουσιν ἐπίγειον τὸ **Πόρτο—Δάγο**, **Ἄβδηρα** (κ. Βολούστρα), παράλιον νῦν χωρίον, πάλαι δὲ πόλις ἐπίσημος.

Νομὸς Ἐβρου.—Ἡ ἐκ τῆς Μακεδονίας σιδηρ. γραμμή, ἣτις βαίνει πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν, διέρχεται μετὰ τὴν **Ἐάνθη** καὶ τὴν Κομοτινὴν τὰς κυρίας πόλεις τοῦ νομοῦ τούτου.

Εἶνε δ' αὐταί: **Ἀλεξανδρούπολις (Λεδεαγάτς)** (15), ἐπίγειον τῶν κατὰ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἐβρου πόλεων.—**Σουφλίον** (7), οὐ μακρὰν τοῦ Ἐβρου.—**Διδυμότοιχον** (8), ἐπισημοτάτη κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους.—**Νέα Ὁρεσιὰς** (10), νέα πόλις πρὸς Β. καὶ οὐχὶ μακρὰν τῆς Ἀδριανουπόλεως.

Συγκοινωνία.—Κατὰ μῆκος τῆς Δυτ. Θράκης, διέρχεται σιδηροδρομικὴ γραμμὴ μέχρι τῆς Ἀδριανουπόλεως.

IV. Αἱ ἐλευθερωθεῖσαι νῆσοι τοῦ Αἰγαίου πελάγους

(πλὴν τῆς Κρήτης 4.400 τετραγ. χιλ.—340 χιλ. κ.)

Θέσις καὶ μορφολογία τοῦ ἐδάφους.—Αἱ ἐλευθερωθεῖσαι τῇ 1913 νῆσοι τοῦ Αἰγαίου πελάγους κείνται αἱ μὲν βορειότεραι κατὰ τὸ Θρακικὸν πέλαγος, αἱ δὲ λοιπαὶ πρὸς τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Εἶνε ὄρειναί, ἔχουσιν ὅμως ἔδαφος γενικῶς εὐφρον.

Κάτοικοι.—Αἱ νῆσοι αὐταὶ κατοικοῦνται ὑπὸ καθάρου Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, ὅστις μετέσχε τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως τῇ 1821, ἐξεπληρώθη δ' ἐσχάτως ὁ διακαὴς πόθος αὐτῶν, ὥπως ἐλευθερωθῶσι.

Διοικητικὴ διαίρεσις.—Αἱ νῆσοι πλὴν τῆς Θάσου, ἀποτελοῦσι τρεῖς νομοὺς.

1) **Δέσβου**, εἰς ὃν ὑπάγονται αἱ νῆσοι Λέσθος, Σαμοθράκη, Λήμνος καὶ Ἅγιος Εὐστράτιος, 2) **Χίου**, εἰς ὃν ὑπάγονται αἱ νῆσοι Χίος Ψαρὰ καὶ Οἰνούσαι καὶ 3) **Σάμου**, εἰς ὃν ὑπάγονται αἱ νῆσοι Σάμος, Ἰκαρία καὶ Φοῦρνοι.

α) Νομὸς Δέσβου.

Λέσθος, ἡ μεγίστη πασῶν, τὸ 1½ τῆς Εὐβοίας, ἀλλὰ πολυπληθεστέρα αὐτῆς (140 χιλ. κατ.). Διαμελίζεται ἐκ νότου ὑπὸ

δύο κόλπων, εἶνε δὲ εὐφορος καὶ κατάφυτος παράγουσα σίτον, οἶνον, ἔλαιον, τυρὸν κτλ. Ἡ Λέσβος εἶναι πατρίς φιλοσόφων καὶ ποιητῶν (Πιπτακός, Ἄλκαϊος, Σαπφώ καὶ ἄ.). Πρωτ. τῆς νήσου καὶ τοῦ νομοῦ εἶνε ἡ **Μυτιλήνη** (20), πόλις εὐλίμενος καὶ ἐμπορικὴ. Ἑτεραι πόλεις εἶνε τὸ **Πλωμάριον** (7 1|2), **Μήθυμνα** (2) καὶ **Ἐρεσσός** (2 1|2), παρ' ἣν ὁ Παπανικολῆς ἔκασε τουρκικὴν φρεγάταν (Μάϊος 1821).

Σαμοθράκη (3 χιλ. κ.) ὀρεινστάτη νήσος. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἀνθρακοποιεῖαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν.

Ἀἴμνος (μεγαλυτέρα τῆς Νάξου, 30 χιλ. κατ.) χαμηλὴ καὶ φαλακρὰ νήσος μετ' εὐρέος καὶ ἀσφαλτοῦς λιμένος, τοῦ **Μούδρου**.

Ἐν τῇ λιμένι τούτῃ διέμενον ἓ ἑλληνικὸς στόλος κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου ὅπως φυλάττη τὸν τουρκικὸν ἐντὸς τοῦ Ἑλλησπόντου. Πρωτ. τῆς νήσου εἶνε τὸ **Κάστρον** πρὸς Δ.

Ἅγιος Εὐσταθίου, νήσος μικρὰ καὶ ἄγονος (900 κ.) Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν ἀλιείαν.

Ἰμβρός (ἴση τοῖς Κυθήραις, 8 χιλ. κατ.) οὐ μακρὰν τοῦ πορθμοῦ Ἑλλησπόντου. Παρὰ τὴν νήσον ταύτην πρὸ τοῦ στομίου τοῦ πορθμοῦ συνεκροτήθησαν δύο ναυμαχίαι κατὰ τὸν ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον (3 Δεκεμβρίου 1912 καὶ 5 Ἰανουαρίου 1913), καθ' ἃς ὁ ἑλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὸν ναύαρχον Η. Κουντουριώτην ἀνενέωσε τὰ ναυτικὰ τρόπαια τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῶν ἀρχαίων Σαλαμινομάχων. Πρωτ. τῆς νήσου εἶνε τὸ **Κάστρον**.

Τένεδος (3 χιλ. κατ.) μικρὰ νήσος εὐφορος πρὸ τῆς Τριφάδος καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου. Αἱ νῆσοι Ἰμβρός καὶ Τένεδος παρεχωρήθησαν ἐσχάτως εἰς τὴν Τουρκίαν.

β) Νομὸς Χίου.

(72 χιλ. κατ.)

Χίος, (διπλασία τῆς Ἀνδρου, 70 χιλ. κατ.), ἀπέναντι τῆς Ἐρυθραίας χερσονήσου. Εἶνε ἐκ τῶν εὐφορωτάτων, παράγουσα πλὴν τῶν ἄλλων καὶ μαστίχην, ἐξαγομένην ἐκ μιστιχοφόρων δένδρων. Ἄλλοτε ἤχημαζε διὰ τὸ μέγα αὐτῆς ἐμπόριον, ἀλλὰ τῷ 1822 κατεστράφη δι' ἀνηλεοῦς σφαγῆς τῶν Χίων ὑπὸ τῶν Τούρ-

κων. Τῷ δὲ 1881 φοβερός σεισμός συνεπλήρωσε τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων γενομένην καταστροφὴν. Εἶνε πατρίς τοῦ αἰοιδίμου Ἀδαμαντίου Κοραῆ καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ εὐεργέτου Ἀνδρέου Συγγρού. Πρωτ. τῆς νήσου καὶ τοῦ νομοῦ εἶνε ἡ **Χίος** (14, κ. Κάστρον) κειμένη ἀντικρὺ τῆς Κρήνης, ἔχουσα γυμνάσιον καὶ ἄλλα ἐκπαιδευτήρια.—**Βροιάδος**, πολίχνη πρωτ. δήμου (6).

Ψαρά. (τὸ 1|2 τῆς Σαλαμῖνος), ΒΔ. τῆς Χίου, μικρὰ καὶ πετρώδης νήσος, ἀλλ' ἔνδοξος ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ διὰ τὸ ναυτικὸν καὶ τοὺς κατὰ θάλασσαν ἡρωϊκοὺς ἀγῶνας τῶν Ψαριανῶν κατὰ τῶν Τούρκων ὡς καὶ τὴν σφαγὴν καὶ τὸν ἐξανδραποδισμόν τῶν κατοίκων ὑπὸ τῶν Τούρκων (1824). Ἐκ τῶν 20 χιλ. σχεδὸν πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως κατοίκων αὐτῆς σήμερον ἀριθμοῦνται μόλις περὶ τοὺς 700. Τὰ Ψαρά εἶνε πατρίς τοῦ ἥρωος Κωνσταντίνου Κανάρη.

Θινοῦσαι (1900 κατ.), συστάς μικρῶν νήσων ἐπὶ τοῦ πορθμοῦ τῆς Χίου.

γ. Νομὸς Σάμου

(63 χιλ. κατ.) .

Σάμος πενταπλασία τῆς Αἰγίνης, (50 χιλ. κατ.). Ἡ νήσος αὕτη κεῖται ἀπέναντι τῆς Ἀσιατικῆς χερσονήσου Μυκάλης. Κατὰ τὸν πορθμὸν τοῦτον αἱ Ἕλληνες μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν (1824) συνάψαντες ναυμαχίας πρὸς τὸν τουρκικὸν στόλον ἠνάγκασαν τοῦτον νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ οὕτως ἐσώθη ἡ Σάμος ἐκ τῆς τουρκικῆς ἐπιδρομῆς.

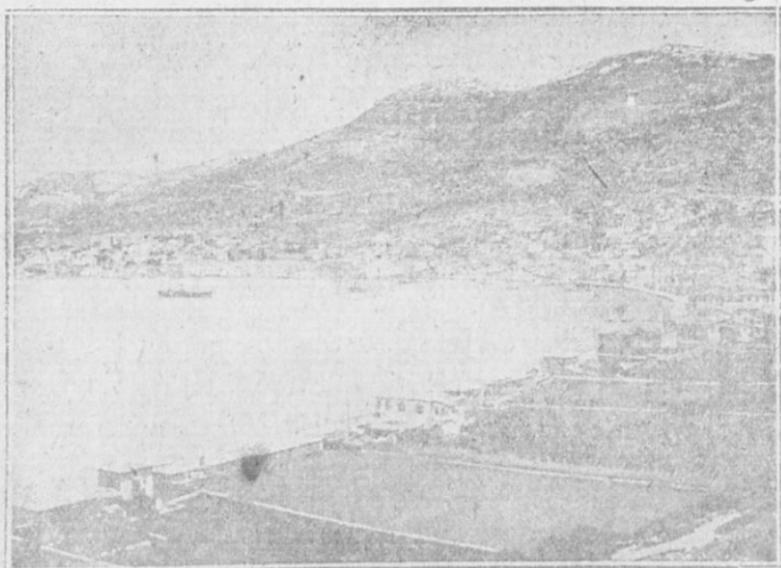
Ἡ νήσος εἶνε ὄρεινῆ, ἔχει ὁμῶς εὐφοριώτατα παιδιάδας. Παράγει σταφίδα, οἶνον, ἔλαιον, καπνόν, ὀπώρας κλπ. ἔχει δὲ ἀκμαίοτατον ἐμπόριον.

Ἡ Σάμος ἦτο ἡ πατρίς τοῦ τυράννου Πολυκρίτους καὶ τοῦ φιλοσόφου Πυθαγόρα. Ἔνεκα τῶν ἀγῶνων αὐτῆς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, ἀπετέλει ἀπὸ τοῦ 1833 ἡγεμονίαν ὑποτελεῖ εἰς τὴν Τουρκίαν μέχρις οὗ τῷ 1912 κατελήφθη μετὰ τῶν λοιπῶν νήσων ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Πρωτ. τῆς νήσου καὶ τοῦ νομοῦ εἶνε ὁ **Λιμὴν Βαθέος** (7), κατὰ τὸν μυχὸν μεγάλου καὶ ἀσφαλούς λιμένος. Ἔχει ἑλληνικόν

γυμνάσιον καὶ λοιπὰ ἐκπα. δευτέρια. Παρὰ ταύτην εἶνε τὸ **Βαθὺ** (5) **Σάμος**, ἀπέναντι τῆς Μυκάλης, ἀρχαία πρωτ. τῆς νήσου.

Νέον ἀρλόβασι (4), **Μιτυληνοί** (5), **Μαραθόκαμπος** (4), πρὸς τὰ δυτικὰ τῆς νήσου.

Ὁ λιμὴν Βαθέος τῆς Σάμου

Ίκαρία (12 χιλ. κατ.) πρὸς Α. τῆς Κυκλαδικῆς Μυκόνου. Εἶνε τραχεῖα καὶ κατάδρυμος νήσος, ἐξάγουσα ξυλείαν καὶ ἄνθρακα. Κάτοικεῖται κατὰ σποραδικὰ χωριά, οἱ δὲ κάτοικοι μεταχειρίζονται εἰς τὴν γλώσσαν αὐτῶν καὶ πολλοὺς ἀρχαῖσμούς. Ἡ νήσος αὕτη εἶχε κηρύξει τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς πρὸ τοῦ ἐλληνοτουρκικοῦ πολέμου.

Φοῦνοι (770 κάτ.) (π. Κορσεά), μικρὰ νήσοι μεταξὺ Ἰκαρίας καὶ Σάμου.

V. ΚΡΗΤΗ

(2 1/2 φορές μεγαλειτέρα τῆς Εὐβοίας — 353 χιλ. κατ.)

Θέσις.— Ἡ πολυπαθὴς νήσος **Κρήτη**, ἔχουσα σχῆμα ἐπίμηχας, ἐκτείνεται μεταξὺ τοῦ Κρητικοῦ καὶ τοῦ Λιβυκοῦ πελάγους,

Θαλάσσιος διαμελισμός.—Οἱ πλεῖστοι κόλποι τῆς νήσου σχηματίζονται κατὰ τὸ Κρητικὸν πέλαγος. Δύο κόλποι ἐνταῦθα ὁ τοῦ *Μυραμπέλου* καὶ ὁ *Ἀμφιμαλῆς* (κ. τοῦ Ἄλμυροῦ) διαμορφοῦσι τρία τμήματα τῆς νήσου, ὧν τὸ μέσον εἶνε ὁ εὐρὺς κορμὸς τῆς νήσου. Δυτικώτεροι κόλποι εἶνε ὁ τῆς *Σούδας*, ἀσφαλῆστατος λιμὴν, ὁ τῶν *Χανίων* (π. Κυθωνίας) καὶ ὁ τοῦ *Κισάμου* (π. Μυρτίλης).

Ἐσχατὰ ἀκρωτήρια εἶνε ΒΔ. μὲν ὁ *Κίμαρος* (κ. Τρουπητῆ) καὶ τὸ *Ψάκον* (κ. Σπάθα). Πρὸς τὴν Σούδαν σχηματίζεται τὸ χερσονοειδὲς *Κύαμον* (κ. Ἀκρωτήρι). Ἀνατολικώτατον εἶνε τὸ *Σαμώνειον* (κ. Σίδερος) καὶ νοτιώτατον ὁ *Δισσὴν* (Λίθινον).

Μορφολογία τοῦ ἐδάφους.—Ἡ νήσος εἶνε ὄρεινή, ἔχει ὅμως παραλίαις πεδιάδας εὐφόρους. Τὸ δυτικὸν τμήμα καταλαμβάνουσι τὰ *Δευκὰ ὄρη* (Ἄσπρα βουνὰ ἢ Μαδάρες), ὕψηλά καὶ δασώδη. Κατὰ τὸ μέσον ὑψοῦται ἡ *Ἰδη* (2500) κ. Ψηλορείτης) καὶ ἡ *Δίκτη* (κ. Λασηθι), ἐν ἣ ἐμυθολογεῖτο ὅτι ἐγεννήθη ὁ Ζεὺς. Πλὴν τῶν ὄρων τούτων ἐκτείνονται καὶ ἕτερα τινὰ παράκτια ὡς ὁ *Κέδρος* ΝΑ. τῆς Ἰδης, καὶ ἡ ὄροσειρὰ τῆς *Ἀστερουσίας* (κ. τῆς Μεσαρᾶς), πρὸς Ν.

Αἱ πλεῖστα πεδιάδες ἀνοίγονται πρὸς τὴν βορείαν πλευρὰν τῆς νήσου. Ἡ εὐφορωτάτη ὅμως καὶ μεγίστη ἡ τῆς *Γόργυνος* (κ. Μεσαρᾶ) ἀνοίγεται πρὸς τὸ Λιθικὸν πέλαγος.

Ποταμοί.—Ἐν τῇ νήσῳ ῥέουσι πολλοὶ βραχεῖς καὶ ὄρητικοὶ ποταμοί. Πρὸς βορρᾶν ἐκβάλλουσιν ὁ *Ἰάροδανος* (κ. Πλατανιάς), *Μυλοπόταμον* καὶ ἄλλοι πρὸς Ν. δὲ ὁ *Ληθαῖος* (κ. Ἴεροπόταμος), διαρρέων τὴν Μεσαρᾶν, καὶ ὁ *Καταρράκτης* (κ. Ἀναποδιάρης).

Κλίμα καὶ προϊόντα.—Τὸ κλίμα εἶνε γλυκύτατον, προϊόντα δὲ παράγει ἔλαιον, σάπωνα, τυρὸν βαλανίδια, κάστονα καὶ ἄλλας δρώσας.

Κάτοικοι.—Οἱ κάτοικοι (353 χιλ.) εἶνε Ἕλληνες ὀρθόδοξοι. Κατοικοῦσιν ἔτι καὶ τινες μωαμεθανοὶ (34 χιλ.) εἰς τὰς πόλεις Χανιά, Ρέθυμνον καὶ Ἡράκλειον. Οἱ Κρήτες εἶνε γενναῖοι καὶ φιλελεύθεροι μὴ ἀνεχόμενοι ξένους κατακτητὰς, δι' ὃ πολλάκις ἐπανεστάτησαν κατὰ τῶν Τούρκων μέχρις οὗ τῇ 1896 ἐκηρύχθη ἡ νήσος αὐτῶν αὐτόνομος ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν δυνάμεων.

Πολιτική διαίρεσις καὶ πόλεις.— Ἡ νήσος νῦν διαιρεῖται εἰς τέσσαρας νομούς· 1) Χανίων, 2) Ρεθύμνης, 3) Ἡρακλείου καὶ 4) Λασηθίου.

1) Ὁ **Νομὸς Χανίων** (100 χιλ.) κατέχει τὸ δυτικὸν τμήμα τῆς νήσου. Πρωτ. εἶνε τὰ **Χανιά** (27, π. Κυδωνία), κατὰ τὸν ὁμώνυμον κόλπον. Προάστειον αὐτῶν εἶνε ἡ **Χαλέπα**.—**Καστέλι** (1) πρὸς Δ., πρωτ. τῆς ἐπαρχίας Κισιάμου.—**Κάνδανος**, μέγιστον ὄχυρόν χωρίον.—**Βάμος**, ὄχυρά κωμόπολις.—**Γεωργιούπολις**, (πρότερον Ἀλμυρός), κατὰ τὸν Ἀμφικαλῆ, ὀνομασθεῖσα οὕτω πρὸς τιμὴν τοῦ πρίγκηπος Γεωργίου, τοῦ πρώτου ἄρμοστοῦ τῆς νήσου.

2) Ὁ **νομὸς Ρεθύμνης** (70 χιλ.), ἀνατολικώτερον τοῦ προγουμένου. Πρωτ. εἶνε ἡ **Ρέθυμνα** (9, π. Ρίθυμνα) κατὰ τὴν βορείαν παραλίαν. ΝΑ. ταύτης κείται ἡ **μονὴ τοῦ Ἀρκαδίου**, διάσημος διὰ τὴν ἐν ἔτει 1866 ἐκουσίαν ἐλοκαύτωσιν τῶν ἐνταῦθα πολιορκηθέντων χριστιανῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὅπως μὴ παραδοθῶσιν εἰς τούτους. Ἔτεροι κῶμαι εἶνε τὰ **Ἀνώγεια** (2 1|2), τὸ **Καστέλι** καὶ τὸ **Μελιδόνι**. Εἰς τὸν νομὸν τοῦτον ὑπάγεται καὶ ἡ ἐπαρχία Σφακίων. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς, οἱ ἄνδρες οἱ Σφακιανοί, δὲν εἶχον ἐπιτρέψει εἰς Τούρκον ἢ ἄλλον κατακτιτῆν νὰ πατήσῃ τὴν ἐκυτῶν χώραν. Πρωτ. εἶνε ἡ **Χώρα Σφακίων**.

3) Ὁ **Νομὸς Ἡρακλείου** (120 χιλ.) κατέχει τὸ μέσον τῆς νήσου. Πρωτ. εἶνε τὸ **Ἡράκλειον** (28) κατὰ τὴν βορείαν παραλίαν, πόλις ἐμπορικὴ καὶ ὄχυρά, ἔδρα τοῦ Μητροπολίτου Κρήτης. Πάλαι ἦτο ἐπίνειον τῆς ἀρχαιοτάτης πόλεως «Κνωσσοῦ», ἐνθα ἀνεσκάφησαν ἐσχάτως τὰ μεγαλοπρεπῆ ἀνάκτορα τοῦ Μίνως.—**Ἄγιοι Δέκα**, κατὰ τὴν πεδιάδα τῆς Μεσσαράς καὶ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας «Γόρτυνος» καὶ ἐνταῦθα ἀνευρέθησαν πολῦτιμοι ἀρχαιότητες.

4) Ὁ **Νομὸς Λασηθίου** (63 χιλ.) περιλαμβάνει τὸ ἀνατολικὸν τμήμα τῆς νήσου. Πρωτ. εἶνε ὁ **Ἅγιος Νικόλαος** (1 2|2) λιμὴν κατὰ τὸν κόλπον τοῦ Μεραμπέλου.—**Νεάπολις** (2 1|2), μεσογειότερον.—**Τεράπειτρα** (π. Τεράπτυνα) (3), πρὸς τὸ Λυρικὸν πέλαγος.—**Σητεία** (1 1|2), πρωτ. ὁμώνυμου ἐπαρχίας, τῆς ἀνατολικωτάτης τῆς νήσου.

Β. ΑΙ ΛΟΙΠΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΧΩΡΑΙ

Ι. ΝΟΤΙΟΙ ΣΠΟΡΑΔΕΣ ἢ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ

(2.500 τετρ. χιλόμε.—153 χιλ. κατ.)

Θέσις.—Αἱ νῆσοι αὗται ἄρχονται νοτιώτερον τῆς Σάμου καὶ τελευτῶσιν εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν παρὰ τὴν Κρήτην. Ἐἴνε καὶ αὗται ὄρειναι, αἱ πλεῖστα ἕως εὐφοροί.

Πολιτ. κατίστασις.—Κατὰ τὸν μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Τουρκίας πόλεμον, ὀλίγον προηγηθέντα τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ, αἱ νῆσοι αὗται εἶχον καταληφθῆ ὑπὸ τῆς Ἰταλίας, οὗτω δὲ εἶχον τὴν ἀτυχίαν νὰ μὴ ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερίαν. Οἱ φιλοπάτριδες ἕως κάτοικοι αὐτῶν διεμαρτυρήθησαν ἐντόνως πρὸς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις καὶ ἐπέτυχον διὰ τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιών νὰ ἀποφασισθῆ ἡ ἔνωσις μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος. Μόνον αἱ νῆσοι Ρόδος καὶ Καστελλόριζον διαμένουσιν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Ἰταλίας, ἀλλ' ὑπὸ πλήρη αὐτονομίαν. Μέχρι τοῦδε ἕως ἡ ἔνωσις τῶν λοιπῶν δὲν ἐξεπληρώθη.

ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΚΑΤΑ ΜΕΡΟΣ

Ἠλίτιμος (3.700 κατ.), μικρὰ καὶ πετρώδης, ὀνομαστὴ ἕως διότι ἐνταῦθα ὁ εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης ὁ θεολόγος, ἐν ἐξορίᾳ ὧν, ἔγραψε τὴν θεῖαν Ἀποκάλυψιν. Ἐπίσημος εἶνε ἡ μνημὴ τοῦ ἁγίου μετὰ βιβλιοθήκης πλουσίας εἰς χειρόγραφα.

Λέρος (7 χιλ. κατ.), μικρὰ νῆσος ἔχουσα ἀσφαλὴ λιμένα καὶ γῆν εὐφορον.

Κάλυμνος (ἴση τῇ Σαλαμῖνι). Οἱ κάτοικοι αὐτῆς (20 χιλ.) ἀσχολοῦνται εἰς τὴν σπογγαλιείαν.

Κῶς (ἴση τοῖς Κυθήροις, 28 χιλ. κατ.), ἐν μέρει ἠφαιστειογενῆς, εὐφορος δέ. Εἶνε ἡ πατρίς τοῦ μεγίστου ἱατροῦ Ἱπποκράτους. Ἔχει πρωτ. ἑμῶνυμον.

Ἀστυπάλαια (ἴση τῇ Σαλαμῖνι), πλησίον τῶν Κυκλάδων, ἔχουσα εὐρύχωρον λιμένα.

Νίσυρος (ὁ 1|2 χιλ. κατ.), παρὰ τὴν Κνιδίαν χερσόνησον. Εἶνε ἠφαιστειογενῆς μετὰ θερμῶν πηγῶν.

Σαρρῆ—Γεωγραφία Γ. Ἑλλ. Ἔκδ. 10 15-6-1926

6

Τῦλος καὶ **Σύμη**, ὡσαύτως παρὰ τὴν Κνιδίαν χερσόνησον. Οἱ κάτοικοι τῆς Σύμης (περὶ τὰς 18 χιλ.) ἀσχολοῦνται εἰς τὴν σπογγαλιείαν.

Χιλικη, πρὸ τῆς Ρόδου. Τραχεῖα νησίς.

Ρόδος, μεγάλη καὶ εὐφορος νῆσος (διπλασία τῆς Κεφαλ-
ληνίκης, 47 χιλ. κ.). Ὑπῆρξε σπουδαία κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Ἡ
ὀμώνυμος πρωτ. **Ρόδος** (12) καίτιαι ΒΑ., ἀρχαία πόλις, ἔδρα μη-
τροπ. Πάλαι, κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος, ἵστατο ὁ «Κολοσ-
σός», χαλκοῦν ἄγαλμα τοῦ Ἥλιου (45 μ. ὕψος.), ἐν ἓκ τῶν 7
θαυμάτων τοῦ ἀρχαίου κόσμου. — **Δίνδος** (ῥ), ἑτέρα πολίχνη κατὰ
τὴν ΝΑ. παραλίαν.

Κάρπηθος (ἴση τῇ Λευκάδι) καὶ **Κάσος** (ἴση τῇ Σαλα-
μῖνι), μεταξὺ τῆς Ρόδου καὶ τῆς Κρήτης. Εἶναι τραχεῖαι νῆσοι,
οἱ δὲ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ναυτιλίαν. Ἡ Κάσος κατε-
στράφη τῷ 1824 ὑπὸ τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου.

Καστελλόριζον (π. Μεγίστη), 12 χιλ. κ. ἀνατολικώτα
τα πρὸς τὰς ἀκτὰς τῆς Λυκίας.

Ἡ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΘΡΑΚΗ

(25.000 τετρ. χιλ.—2 ἑκατ. κατ.)

Θέσις καὶ ὄρις.—Ἡ Τουρκικὴ Θράκη κατέχει τὸ ἀνατο-
κώτατον μέρος τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου.

Θοιζόντιος διαιμελισμὸς.—Ἡ Τουρκικὴ Θράκη βρέ-
χεται ὑπὸ 4 θαλασσῶν. ΝΔ. ὑπὸ τοῦ **Αἰγαίου** πελάγους, ὅπερ
ἐνταῦθα λέγεται Θράκιον· Παραλλήλως πρὸς τὴν ἀκτὴν τῆς Μι-
κρᾶς Ἀσίας ἐκτείνεται ἡ **Θρακικὴ** χερσόνησος, δι' ἧς σχηματί-
ζεται ὁ **Ἑλλησπόντος** (κ. Δαρδανέλλια). Τρίτη θάλασσα εἶνε
ἡ **Προποντις** (κ. θάλασσα τοῦ Μαριμαρά) καὶ τετάρτη ὁ μέγας
Εὐξείνιος πόντος (Μαύρη θάλασσα). Αἱ δύο τελευταῖαι θάλασσαί
συνδέονται διὰ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Βοσπόρου.

Σπουδαῖος κόλπος εἶνε τὸ Θρακικὸν πέλαγος ὁ τοῦ τοῦ **Λάγο**
καὶ ὁ **Μέλας** (κ. τοῦ Ξηροῦ). Ἀκρωτήρια δὲ ἡ **Μαστιουσία** ἢ
Ἑλλη, παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Ἑλλησπόντου, καὶ ἡ **Θυριάς**, εἰς
τὸν Εὐξείνιον.

Μορφολογία τοῦ ἐδάφους.—Ἡ Τουρκικὴ Θράκη ἔχει χαμηλὰ ὄρη· ἄξιον λόγου εἶνε τὸ πρὸς τὴν Προποντίδα παράκτιον Ἰερὸν ὄρος (κ. Τεκίρ δάγ). ΒΑ. δὲ τὰ χαμηλὰ ὄρη τῆς Σιράντισ. Σπουδαιότερον μέρος τῆς Θράκης εἶνε τὸ βαθύπεδον τοῦ ποταμοῦ Ἐβρου (κ. Μαρίτσα), ὅστις δέχεται σχεδὸν ἅπαντα τὰ ὕδατα τῆς χώρας.

Ποταμοί. Ὁ Ἐβρος ὅστις ῥέει κατ' ἄρχὰς παραλλήλως τοῦ Αἴμου ἐν τῇ Βουλγαρίᾳ, εἶτα διευθύνεται πρὸς Ν. καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸ Θρακικὸν πέλαγος. Δέχεται πολλοὺς παραποτάμους, ὧν μέγιστοι εἶνε ὁ Τόντζος (πηγάζων ἐκ τοῦ Αἴμου), ὁ Ἄρδας (ἐκ τῆς Ροδόπης) καὶ ὁ Ἐργίνης (ἐκ τῆς Ἀνατολικῆς ὄρεινῆς Θράκης).

Κλίμα.—Τὸ κλίμα εἶνε εὐκρατον καὶ ὑγιεινὸν, εἰς τὰ ὄρεινά δμως μέρη εἶνε ψυχρόν.

Προϊόντα.—Δημητριακοὶ κισποί, οἶνος, βάμβαξ, καπνός, ἔτι δὲ τρέφονται ποίμνια αἰγοπροβάτων καὶ ἀγέλαι βοῶν καὶ βουβάλων.

Ἱστορικὴ ἄποψις.—Οἱ ἀρχαῖοι Θράκες ἦσαν ἐλληνικῆς φυλῆς, ἣ δὲ δύναμις αὐτῶν ὑπεχώρησε κατὰ μικρὸν εἰς τὴν τῶν Μακεδόνων. Εἰς τὰ παράλια αὐτῆς πλείστοι ἀποικίαι εἶχον ἰδρυθῆ ἐκ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος. Ἐπὶ δὲ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἡ Θράκη ἔλαβεν ἰδιαιτέραν θέσιν μεταξὺ τῶν ἄλλων χωρῶν ἕνεκα τῆς ἐν αὐτῇ μεγάλης πρωτεύουσας τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πλείστους δὲ βασιλεῖς γενναίους παρέσχεν εἰς τὸν θρόνον.

Κάτοικοι.—Ἐν τῇ Θράκῃ, πλὴν τῶν Ἑλλήνων κατοικοῦν καὶ Τοῦρκοι, ἔτι δὲ ὀλίγοι Ἰσραηλῖται, Ἀρμένιοι καὶ ἄλλοι Εὐρωπαῖοι.

Πολιτ. διαίρεσις καὶ πόλεις.—Ἡ τουρκ. Θράκη διαιρεῖται εἰς δύο νομοὺς, τὸν τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

α) Ὁ νομὸς Ἀδριανουπόλεως κατέχει τὸ μέγιστον τῆς Τουρκικῆς Θράκης καὶ περιέχει 4 διοικήσεις. 1) Ἡ **διοίκησις Ἀδριανουπόλεως**. Πρωτ. εἶνε ἡ Ἀδριανούπολις (55), κατὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Τόντζου καὶ Ἄρδα μετὰ τοῦ Ἐβρου. Ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ καὶ ἐχρημάτισε πρωτεύουσα τοῦ τουρκικοῦ κράτους πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

λεως. Ἐχει διομηχανίαν βαρδακίνων καὶ μεταξίνων ὄφασμάτων. Κατὰ τὸν βουλγαροτουρκικὸν πόλεμον ἡ πόλις ἐπολιορκεῖτο ἐπὶ 5 μῆνας ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ἐνθ' ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατελήφθη τῇ 1920 εἰς 4 ἡμέρας.

2) Ἡ **διοίκησης Σαράντι** Ἐκκλησιῶν κατέχει τὸ ΒΑ. μέρος τοῦ νομοῦ. Πρωτ. εἶνε αἱ **Σαράντι Ἐκκλησίαι** (17). Ἄλλαι κῶμαι εἶνε: Ἄρκαδιούπολις (6) (κ. Λουλὲ Βουργάζ), παρὰ τὸν Ἐργίνην. Ἐνταῦθα οἱ Βούλγαροι ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους (Ὀκτώβριος τοῦ 1912). **Βιζύη**, μετὰ πολλῶν ἀρχαίων ἐρείπιων, ἐν οἷς καὶ κυκλωπέων τειχῶν.—**Μήδεια** (1 1/2) (π. Σαλμυδησός), παρὰ τὸν Εὐξείνου.

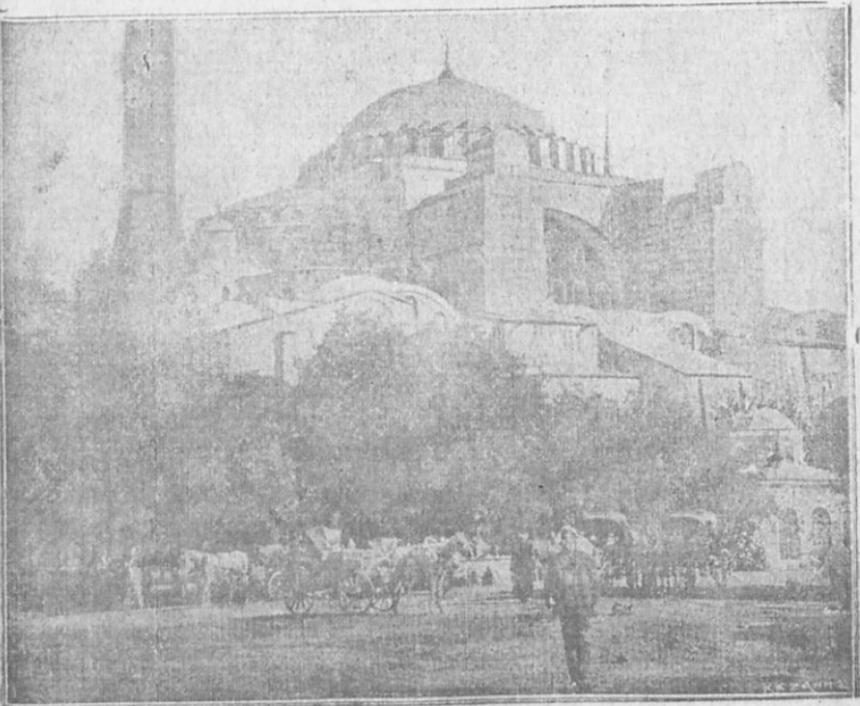
3) Ἡ **διοίκησης Ραιδεστοῦ** ἐκτείνεται παρὰ τὴν Προποντίδα. Πρωτεύουσα ταύτης εἶνε ἡ **Ραιδεστός** (12) (κ. Ροδοστός), παραλία καὶ ἐμπορικὴ πόλις.—**Ἡρέλεια** (1 1/2), π. Πέρινθος, ἀνατολικώτερον.—**Ισουριοῦ ἢ Τυρολόγ** (10) παρὰ τὸν ὁμώνυμον παραπόταμον τοῦ Ἐργίνου.—**Σηλυβρία** (4) παράλιος ἀρχαία πόλις.—**Μυριόφυτον** (3) πρὸς Δ. καὶ **Μάλαρα** (4 1/2) πρὸς Δ.

4) Ἡ **διοίκησης Καλλιπόλεως** κατέχει τὸ νοτιώτατον μέρος μετὰ τῆς θρακικῆς χερσονήτου. Πρωτ. εἶνε ἡ ἐν τῇ χερσονήσου **Καλλιπολις** (8) πρὸς τὸ θόρειον σιόμιον τοῦ Ἑλλησπόντου. Νοτιώτερον ταύτης ἔκειτο ἡ «**Σηστός**, ἀπέναντι τῆς Ἀδύδου, καθ' ἣς ὁ Ξέρξης ἐγεφύρωσε τὸν Ἑλλησπόντον.—**Μάδνις**, ἑλληνικὴ πολίχνη νοτιώτερον. **Δίνος**, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἑβρου.

5) Ὁ νομὸς **Κωνσταντινουπόλεως** κατέχει τὸ πρὸς τὸν Βόσπορον μέρος τῆς Θράκης, ὡς καὶ τὸ ἀπέναντι μέρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Πόλεις.—**Κωνσταντινούπολις** ἡ βασιλεῖς καὶ ἡ μεγίστη τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, κειμένη κατὰ τὸν Βόσπορον καὶ τὸν Κεράτιον κόλπον, ἐν μαγευτικωτάτῃ τοποθεσίᾳ. Ἡ κυρία πόλις (τουρκ. Σταμπούλ), κεῖται ἐπὶ μικρᾶς τριγωνικῆς χερσονήσου σχηματιζομένης ὑπὸ τοῦ Κερατίου κόλπου, τοῦ Βοσπόρου καὶ τῆς Προποντίδος. Τὸ ἔδαφος ταύτης εἶνε ἀνώμαλον· διακρίνονται δ' ἐπὶ τὰ ὑψώματα ἢ λόφοι ἕξ οὗ καὶ ἐπτάλοφος ἐκλήθη. Ἐπὶ τοῦ ἀνατολικωτάτου λόφου ἐκτίσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Μεγαρέων τὸ **Βυζάντιον** (667 π. Χ.) ἡ δὲ Κωνσταντινούπολις ἐκτίσθη

ἀπὸ τοῦ 324 μ. Χ. ὑπὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ ἐχρημά-
τισεν ἐπὶ χίλια καὶ ἐπέκεινα ἔτη πρωτ. τῆς ἐλληνικῆς αὐτοκρα-
τορίας. Τὸ κέντρον τοῦτο τοῦ σύμπαντος ἐλληνισμοῦ καὶ ὁ προ-
μαχὼν κατὰ πλείστων ἐπιδρομῶν ἀπὸ τοῦ 1453 διατελεῖ ἔτι πρωτ.
τοῦ τουρκικοῦ κράτους, πλείστοι γὰρ ἄλλοτε χριστιανικοὶ ναοὶ εἶνε
μεταβεβλημένοι εἰς τζαμιά. Μεταξὺ τούτων διακρίνεται ὁ περίφη-

Ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας.

μος καὶ μεγαλοπρεπέστατος ναὸς τῆς τοῦ «Θεοῦ σοφίας» οὗ ἡ
βεβήλωσις εἶνε συνδεδεμένη στενωῶς μετὰ τῆς ἀποφράδος ἡμέρας
τῆς ἀλώσεως τῆς πόλεως (29 Μαΐου 1453), καθ' ἣν ἔπεσεν ἡρωϊ-
κῶς μαχόμενος ὁ τελευταῖος τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων **Κων-
σταντῖνος Παλαιολόγος**. Παρὰ τὴν ἁγίαν Σοφίαν κεῖται ὁ ἀρ-
χαῖος Ἱππόδρομος, ὅστις ἐκοσμεῖτο διὰ πολλῶν καλλιτεχνημάτων.
Πρὸς τὸ ἄκρον τῆς χερσονήσου κεῖνται τὰ εἰρεπία τῶν παλαιῶν

ἀνακτόρων τῶν Σουλτάνων (Σεράι Μπουρνού) καὶ ἡ «Ύψηλὴ Πύλη» δηλ. τὰ ὑπουργεῖα. Παρὰ δὲ τὸν Κερατίον εἶνε ἡ συνοικία **Φανάριον** ἐνθα κατῴκουν πρὸ τῆς ἑλλην. ἐπαναστάσεως οἱ εὐγενεῖς καὶ πεπαθευμένοι Φαναριῶται. Ἐνταῦθα εἶνε τὸ **Πατριαρχεῖον** εἰς οὗ τὴν μεγάλην πύλην ἀπηγγονίσθη ὁ ἀείμνηστος Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε΄ (1821) καὶ ἡ **μεγάλη σχολὴ τοῦ Γένους**, τὸ διασημότερον τῶν ἐν Τουρκίᾳ ἑλληνικῶν ἐκπαιδευτηρίων.

Ἡ Κων)πολις περιλαμβάνει καὶ τὰ πέραν τοῦ Κερατίου ὡς προάστεια κείμενα **Γαλατᾶ** καὶ **Πέραν** συνδεόμενα μετὰ τῆς κυρίας πόλεως διὰ δύο γεφυρῶν. Ἐνταῦθα κατοικοῦσιν οἱ πλεῖστοι τῶν Ἑλλήνων καὶ Εὐρωπαίων. Β.Α. τοῦ Γαλατᾶ καὶ πρὸς τὸν Βόσπορον κεῖται ὁ **Δολμᾶ Μπαξές**, ἄνωθεν δὲ τούτου τὸ **Γαλδιζ Κιόσκ**, ἐν ᾧ κεῖνται τὰ περικαλλῆ ἀνάκτορα τοῦ πρώην σουλτάνου Ἀβδούλ Χαμίτ τοῦ Β΄.

Προάστειον τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶνε καὶ τὸ **Σκούταρι**, ἡ πάλαι Χρυσόπολις, ἐν τῇ ἰασητικῇ παραλίᾳ. Μετὰ τῶν προαστείων ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως ἀνέρχεται ὑπὲρ τὸ ἑκατομμύριον ὡν 400 χιλ. Ἑλληνες.

Ἡ Κωνσταντινούπολις εἶνε ἐκ τῶν σπουδαιωτάτων πόλεων τοῦ κόσμου ἕνεκα τῆς θέσεως αὐτῆς, δεσπόζουσα ἔνθεν μὲν τοῦ πορθμοῦ τοῦ συνδέοντος τὸν Εὐξείνιον μετὰ τῆς Μεσογείου, ἐκεῖθεν δὲ τῆς συγκοινωνίας τῶν δύο ἡπείρων. Εἰς τούτῳ Ἑλληνας δὲ εἶνε σπουδαιωτάτη, διότι ἐδρεύει ἐνταῦθα τὸ κέντρον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ μεγάλη τοῦ ἔθνους ἐκκλησία. Ὁ διακαὴς πόθος καὶ ἡ ἐλπίς σύμπαντος τοῦ ἔθνους ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἀλώσεως τῆς πόλεως ἐκφράζεται διὰ τῶν λέξεων «θὰ πάρωμε τὴν Πόλιν καὶ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν».

Αἱ ὄχθαι τοῦ Βοσπόρου (ἐλάχ. πλάτος 500 μ.) εἶνε χαριέσταται, στολιζόμεναι δι' ὠραίων προαστείων τῆς πόλεως (Ὁρτάκιοϊ, Θεραπειά, Βαθυρράξ καὶ ἄλλα). Προάστειον ἔτι θεωρεῖται καὶ ὁ **Ἅγιος Στέφανος**, πρὸς τὴν Προποντίδα. Ἐνταῦθα τῷ 1878 συνωμολογήθη ἡ συνθήκη μεταξὺ Ρώσων καὶ Τούρκων.

Δυτικώτερον εἶνε αἱ **Μίτραι** (κ. Τσαλτάτζα, 5), κατὰ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν Κων)πόλεως — Ἀνδριανουπόλεως.

II. ΒΟΡΕΙΑ ΘΡΑΚΗ ἢ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΡΩΜΥΛΙΑ

[Ἰση τῆ λοιπῇ Θρακίᾳ—1 500. 000 κάτ.]

Ἡ χώρα αὕτη, ἣτις ἀρδεύεται ὑπὸ τοῦ Ἑβρου καὶ τοῦ Τόντζου κατοικεῖται νῦν τὸ πλεῖστον ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. Κατοικοῦσιν ἔτι καὶ ὀλίγοι Ἕλληνες (περὶ τὰς 70 χιλ.), Τούρκοι καὶ Ἑβραῖοι.

Πολιτικὴ κατάστασις — Ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία διὰ τῆς Βερολινείου συνθήκης εἶχε κηρυχθῆ αὐτόνομος. Ἀλλὰ τῷ 1885 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, κατὰ δὲ τῷ 1908 ἠνώθη ὀριστικῶς μετὰ τῆς Βουλγαρίας.

Πόλεις.—1) Πρὸς Ἑβρον.

Φιλιππούπολις (48), πρωτ., κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Φιλίππου τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας. Ἡ πόλις πρὸ τινων ἐτῶν ἦτο τελειῶς ἑλληνικὴ, κατοικοῦσι δὲ τινες Ἕλληνες διατηροῦντες ἑλληνικὰ ἐκπαιδευτήρια. **Στενήμαχος** (13) ΝΑ., πόλις ἑλληνικὴ. — **Τατὰρ Παζαρτζικ** (12) πρὸς Δ. — **Στιάρα Ζαγορά** (22) (δηλ. παλαιὰ Ζάγορά) καὶ **Νόβα Ζαγορά** (δηλ. Νέα Ζαγορά) βουλγαρικαὶ πόλεις.

2) Πρὸς τὸν Τόντζον. **Καξανλίε** (11), ὑπὸ τὸν Αἴμον, παράγον περίφημον ροδέλκιον. — **Σλίβνον** (52) (κ. Σήλυμνος). **Υάμπολις** (16) κατὰ τὴν ὁμώνυμον πεδιάδα.

3) Παρὰ τὸν Εὐξείνον. Πᾶσαι αἱ παραθαλάσσιαι πόλεις τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας εἶναι ἀρχαῖαι ἑλληνικαὶ ἀποικίαι, αἵτινες κατοικοῦντο μέχρι ἐσχάτων μόνον ὑφ' Ἑλλήνων. Βορειότερα εἶναι ἡ **Μεσημβρία**, παρ' ἣν τῷ 814 π. Χ. ὁ Ἕλληνας αὐτοκράτωρ Λέων ὁ Ε' κατήγαγε περιφανῆ νίκην κατὰ τῶν Βουλγάρων. — **Αγχιάλος**, ἡ φρικωδῶς καταστραφεῖσα ὑπὸ τῶν Βουλγάρων (1906). — **Πύργος** (15). — **Σωζόπολις** (π. Ἀπολλωνία). — **Αγαθόπολις**, νοτιώτερον.

Συγκοινωνία. Θρακίης. — Ἐν τῇ Θρακίᾳ ὑπάρχει σιδηροδρομικὴ γραμμὴ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, διακλαδιζομένη κατὰ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἑβρου (ἐν τῷ σταθμῷ Κουλελί Βουργάζ). Καὶ ὁ μὲν βορειότερος κλάδος διευθύνεται πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν, Φιλιππούπολιν, Σόφιαν καὶ λοιπὴν Εὐρώπην, ὁ δὲ νοτιώτερος πρὸς τὴν Μακεδονίαν, μέχρι Θεσσαλονίκης.

Αἱ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διὰ τοῦ βορειότερου κλάδου συνδε-

όμεναι πόλεις εἶνε· Κωνσταντινούπολις—Τσαλτάτζα—Τσορλοῦ—
ΛουλέΒουργάς—Κολελί Βουργάς—Ἀδριανούπολις—Φιλιππούπολις
Τατάρ Παζαρτζίκ. Διὰ διακλαδώσεως ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ
συνδέονται καὶ αἱ πόλεις Στάρα Ζαγορά—Νόδα Ζαγορά—Υάμπο-
λις καὶ Πύργος.

Υπάρχουσι δὲ καὶ ἄλλαι ἀμαξιταὶ ὁδοί. Συγκοινωνία ἐκτελεῖ-
ται ἐτι καὶ διὰ θαλάσσης, διότι ἀτμόπλοια προσεγγίζουσιν τοὺς κυ-
ριωτέρους λιμένας.

III. ΣΕΡΒΙΚΗ ΚΑΙ ΒΟΥΓΓΑΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ἢ ΒΟΡΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

[37,000 τετρ. χιλ.—1.300.000 κάτ.]

Διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου (1918) ἡ μὲν βορειοδυτι-
κὴ Μακεδονία παρεχωρήθη εἰς τὴν Σερβίαν, ἡ δὲ βορειοανατολικὴ
εἰς τὴν Βουλγαρίαν.

Διαμόρφωσις τοῦ ἐδάφους.—Τὸ ὄρειον καὶ μεσόγειον
τοῦτο τμήμα τῆς Μακεδονίας εἶνε ὄρεινόν, ἔχει ὁμως εὐφορα ὄρο-
πέδια καὶ δὴ ἐν τῇ Σερβικῇ Μακεδονίᾳ, ὡς τὸ τοῦ *Μοναστηρίου*
καὶ τὸ τῶν *Σκοπίων*. Ἐχει δὲ ὄρη ὑψηλὰ ὡς τὸ *Σκάρδον* κατὰ
τὰ ΒΔ. μακεδονικὰ ὄρια τὸ *Ρίλον* καὶ τὴν *Ροδόπη* κατὰ τὰ νό-
τια· μεταξὺ τοῦ Στρυμόνος καὶ τοῦ Νέστου ὑψοῦται ὁ *Ὄρβηλος*
(κ. Περὶν), δυτικώτερον τοῦ Στρυμόνος τὰ *Παιονικὰ ὄρη*.

Ῥοδατ.—Τὰ ὄρη ταῦτα διαμορφοῦσι τὰς ἄνω ἐπικρατείας
τῶν ποταμῶν Ἀξιοῦ, Στρυμόνος καὶ Νέστου. Τὰ Παιονικὰ ὄρη
σχηματίζουν τὸν διαχωρισμὸν τῶν ὑδάτων Ἀξιοῦ (πρὸς Δ.) καὶ
Στρυμόνος (πρὸς Α.), ὁ δὲ Ὄβηλος τὸν διαχωρισμὸν τῶν ὑδάτων
τοῦ Στρυμόνος καὶ Νέστου.

Ἐκτασις καὶ πόλεις τῆς σερβικῆς Μακεδονίας.—

Ἡ Σερβικὴ Μακεδονία, τριπλασία τῆς Βουλγαρικῆς, περιέχει
τὴν ἄνω εὐρεΐαν ἐπικράτειαν τοῦ Ἀξιοῦ ὅστις πηγάζει ἐκ τοῦ Σκάρ-
δου. Μέγας παραπόταμος αὐτοῦ εἶνε ὁ *Ἐρίγων* (κ. Τσέρνα),
ὅστις διαρρέει τὸ ὄροπέδιον τοῦ Μοναστηρίου. Κατὰ τὰ ΝΔ. ὄρια
εἶνε αἱ λίμναι τῆς *Πρέσπας* καὶ ἡ *Λιχνίτις* (κ. τῆς Ὀχρίδας,

ιση τῆ Λευκάδι). Ἡ Λυχνίτις ἔχει ἔκρουον τὸν Μέλανα Δρίλιωνα, ὅστις διευθυνόμενος πρὸς Β κατέρχεται πρὸς τὴν Ἀλθανίαν.

Πόλεις ἐνταῦθα εἶνε τὸ **Μοναστήριον** (60) (κ. Βιτώλια) ἐν τῷ ὁμόνυμῳ ὄροπεδίῳ, συνδεόμενον μετὰ τῆς Θεσσαλονίκης διὰ σιδηροδρόμου. Ἐπῆρξεν ἕδρα τοῦ Μητροπολίτου Πελαγονίας καὶ εἶχε πλεῖστα ἑλληνικὰ ἐκπαιδευτήρια.—**Τύρνοβον** (3) καὶ **Μεγάροβον** (3), πρὸς Δ. κῶμαι κατοικούμεναι ὑπὸ Ἑλλήνων βλαχοφώνων.—**Πρέσπα**, περιοχὴ χωρίων παρὰ τὴν ὁμόνυμον λίμνην. Ἀχρις (18) (κοινῶς Ὀχρίδα), παρὰ τὴν Λιχνίτιδα. **Κρούσοβον** (11) καὶ **Περπελὲς** (22) θορειότερον.—**Μορίχοβον**, περιοχὴ χωρίων παρὰ τὴν Ἐρίωνα.—**Γευγελῆ** (6), παρὰ τὰ ἑλληνικὰ σύνορα, ἐμπορικὴ πόλις. Διὰ ταύτης διέρχεται ἐκ Θεσσαλονίκης σιδηροδρομικὴ γραμμὴ, ἣτις μετὰ ταύτην διέρχεται τὰ **Βελεσσά** (ἢ Κιουπρουλοῦ, 16) τὰ **Σκόπια** (46) (Σκοῦποι) καὶ τὸ **Κουμάνοβον** (9). Ἄλλαι πόλεις εἶνε ἡ **αράτοβα** (3) καὶ τὸ **Ἰστιπ** (8), παρ' ὃ ἐγένοντο αἰματηραὶ μάχαι μετὰ τῶν Σέρβων καὶ τῶν Βουλγάρων κατὰ τὸν συμμαχικὸν πόλεμον (1913).—**Δοϊράνη**, παρὰ τὴν ὁμόνυμον λίμνην καὶ τὰ ὄρια τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ **Στωμνίσα** (10), ΝΑ.

Ἑκτασις καὶ πόλεις τῆς Βουλγαρικῆς Μικεδονίας. Αὕτη κατέχει τὰς ἄνω στενάς ἐπικρατείας τοῦ Στρυμόνος καὶ τοῦ Νέστον. Ἄπαν τὸ τμήμα τοῦτο κατὰ τὸν Ἑλληνβουλγαρικὸν πόλεμον εἶχε καταλάβει ὁ ἀνδρείος ἑλληνικὸς στρατὸς διώξας τοὺς Βουλγάρους μέχρι τῶν παλαιῶν βουλγαρικῶν συνόρων (Ἄνω Τζουμαγιάς). Πόλεις ἐνταῦθα ἄξια λόγου εἶνε τὸ **Πετριτσι** (8) καὶ τὸ **Μελένικον** (5), ὑπὸ τὸν Ὀρβηλον. Οἱ φιλοπάτριδες κάτοικοι τῶν πόλεων τούτων, ὡς καὶ ἄλλων χωρίων, μὴ ἀνεχόμενοι νὰ μὲνωσιν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Βουλγάρων, ἔθεσαν πῦρ εἰς τὰς οἰκίας αὐτῶν καὶ ἦλθον εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος τῆς Μακεδονίας. Ἐτέρα πόλις εἶνε καὶ τὸ **Νευροκόπιον** (6), παρὰ τὸν Νέστον.

IV ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ

(Μεγαλειτέρα τῆς χειρ. τοῦ Αἴμου.—91)2 ἑκατ. κατ.)

Θέσις, σχῆμα καὶ ἑκτασις.—Ἡ μικρὰ Ἀσία (κ. Ἀνατολή), ἡ δυτικωτάτη χερσόνησος τῆς Ἀσίας, προσεγγίζει τὴν Θρά-

κην κατά τὸν Βόσπορον καὶ τὸν Ἑλλήσποντον ἔχει περίπου σχῆμα ὀρθογωνίου τετραπλεύρου. Βρέχεται πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τῆς Προποντίδος, πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Πρὸς Α. δὲ ὀρίζεται ἀπὸ τῆς λοιπῆς Ἀσίας διὰ τῆς Ἀρμενίας τῆς Μεσοποταμίας καὶ τοῦ ὄρους Ἄμανου.

Θαλάσσιος διαμελισμός.—Μέγας θαλάσσιος διαμελισμός διακρίνεται κατὰ τὸ Αἶγαλον πέλαγος καὶ τὴν Προποντίδα. Ἡ πρὸς τὸν Βόσπορον χερσόνησος καλεῖται **Χαλκηδονία** ἢ δὲ πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον **Ἰδαία**. Ταύτης τὸ ἀκρωτήριο **Λεκτὸν** (κ. Μπαμπά), εἶνε τὸ δυτικώτατον τῆς Ἀσίας. Ἔτεροι χερσόνησοι εἶνε ἡ **Ἐρυθραία**, ἡ **Ἀλικαρνασσία** καὶ ἡ **Κνιδία**. Κόλποι δὲ ἀξιοσημείωτοι εἶνε ἐν μὲν τῇ Προποντίδι ὁ **Ἀσιακηνὸς** (κ. τῆς Νικομηδείας) καὶ ὁ **Κιανός** (κ. τοῦ Γεμλίχ), ἐν δὲ τῇ Αἰγαίῳ ὁ **Ἄδραμυτηνός**, ὁ **Ἐρμαῖος** (κ. τῆς Σμύρνης), ὁ **Καῦστριος** (κ. Κουσάντασι), ὁ **Ἰασικός** (κ. τῆς Μεντέλιας) καὶ ὁ **Κεραμεικός** (κ. τῆς Κω). Ἔτεροι κόλποι ἐν τῇ Μεσογείῳ εἶνε ὁ **Παμφύλιος** (κ. τῆς Ἀττάλειας) καὶ ὁ **Ἰσσιικός** (κ. τῆς Ἀλεξανδρέτας).

Μορφολογία τοῦ ἐδάφους.—Τὸ μέσον τῆς χερσονήσου εἶνε ὑψηλὸν ὄροπέδιον ἔχον μέσον ὕψος 1000 μ. καὶ περιτοιχιζόμενον πανταχόθεν ὑπὸ ὄρεων. Τὸ ὄροπέδιον φέρει καὶ ἐσθεσμένα τινὰ ἠψαίστεια, ὡς τὸ **Ἀργαῖον** (κ. Ἐρτζιζιάς δάγ) σχεδὸν 4000 μ. τὸ ὑψιστον ὄρος τῆς χερσονήσου. Ὅρη περὶ τὸ ὄροπέδιον εἶνε πρὸς Β. τὰ **Ποντικά ὄρη**, ὧν συνέχεια εἶνε ὁ **Ὀλυγασσός** (κ. Ἰλκὰς δάγ) καὶ τὸ **Ὀρμίνιον** (κ. Ἀλά δάγ, 2315). Πρὸς Ν. ἐκτείνεται ἡ ὄροσειρὰ τοῦ **Ταύρου** (3.500) πρὸς Α. δὲ τοῦ **Ἀνιταύρου** (3.340).

Πρὸς Δ. τὸ ὄροπέδιον καταπίπτει ἠρέμα καὶ σχηματίζονται πρὸς τὸ Αἶγαλον εὐφορώταται πεδιάδες. Μεταξὺ τούτων ἐκτείνονται καὶ ὄρη τινὰ, ὡς ὁ **Μυσιικός Ὀλυμπος**, ἡ **Ἰδη**, ὁ **Τμῶλος**, ὁ **Σίπυλος**, **μυκάλῃ** καὶ ὁ **Κάδμος**.

Ἰὸντι.—Εἰς μέρη τινὰ τοῦ ὄροπέδιου τὰ ὕδατα μὴ εὐρίσκοντα διέξοδον, διαμένουσιν ὡς λίμναι. Χαμηλὸν μέρος τούτου (ὕψ. 940 μ.) κατέχει ἡ ἀλμυρὰ λίμνη **Τάττα**. Ὁ κυριώτατος ποταμὸς τῆς Μ. Ἀσίας εἶνε ὁ **Ἄλυσ** (κ. Κιζιλ ἰρμάκ, δηλ. ἐρυθρὸς ποταμὸς), ὅστις διαγράφων μακρὸν τόξον κατὰ τὸ ἐσωτερικὸν ὄροπέδιον διαρρηγνύει τὰ πρὸς Β. ὄρη καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν Εὐξείνου.

Δυτικώτερον ἐκβάλλει ὁ **Σαγγάριος**, περίφημος διὰ τὰς τελευταίας ἡρωϊκὰς μάχας τοῦ ἑλλην. στρατοῦ. Εἰς τὴν Προποντίδα ἐκβάλλει ὁ μικρὸς **Γρανικός**, ὀνομαστὸς διὰ τὴν παρ' αὐτὸν νικηγὴν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου (334 π. Χ.) καὶ εἰς τὸν Ἑλλησποντον ἐκβάλλει ὁ **Σκάμανδρος**, ποταμὸς τῆς Ἰδαίας χερσονήσου. Πρὸς τὸ Αἰγαῖον ἐκβάλλει ὁ **Ἔρμος** (εἰς τὸν ὀμώνυμον κόλπον) καὶ ὁ **Μαίανδρος** (κ. Μπουγούκ). Πρὸς δὲ τὴν Μεσόγειον ὁ **Εὐρυνέδων**, παρ' ὃν ὁ Κίμων ἐνίκησε δις τοῦ Πέρσας (465 π. Χ.) ὁ μικρὸς **Κύνδος**, ἐν ᾧ λουσθεῖς ὁ μέγας Ἀλέξανδρος ἠσθίηθησεν. ὁ **Σάρος** καὶ ὁ **Πύραμος** (κ. Τζιχούν).

Κλίμα.—Τὸ εὐκρατέστερον κλίμα τῆς χερσονήσου εἶνε τὸ πρὸς τὸ Αἰγαῖον, ὅμοιον πρὸς τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος. Πρὸς Β. εἶνε μᾶλλον ψυχρόν, ἐν τῇ μέσῳ ξηρόν, πρὸς Ν. δὲ πολυλαχοῦ ὑγρὸν καὶ νοσηρόν.

Φύσις τοῦ εὐδαίφους, προϊόντα.—Τὸ εὐφορώτατον ἔδαφος τῆς χώρας εἶνε κατὰ τὰς πρὸς τὸ Αἰγαῖον κοιλάδας· ἐν τῇ κεντρικῇ ὄροπέδιῳ μέρη τινὰ εἶνε στεππώδη, ἐν δὲ τοῖς ὄρεσιν ἰδίως ἐν ταῖς βορείοις, εἶνε πολλὰ δάση.

Τὰ προϊόντα τῆς Μ. Ἀσίας εἶνε ὅμοια πρὸς τὰ τῆς Ἑλλάδος. Κατὰ τὰς παραλίας πεδιάδας παράγονται δημητριακοὶ κίρποι, οἶνος, ἔλαιον καὶ ὀπώραι (ἐν οἷς καὶ σῦκα), σταφίς, σήσαμον καὶ μέταξα. Ἐν τῇ κεντρικῇ ὄροπέδιῳ καλλιιεργεῖται ὄπιον ἐν δὲ τοῖς ὄρεσιν παρέχεται ἀφθονος ξυλεία. Τρέφονται ἔτι: καὶ πρόβατα, αἰγες, κάμηλοι ὄνοι, ἡμίονοι κλπ.

Ἱστορικὴ ἔποψις, κάτοικοι.—Ἡ Μ. Ἀσία εἶναι ἀρχαιοστάτη ἑλληνικὴ χώρα κατοικηθεῖσα ὑπὸ φυλῶν ἑλληνικῶν πρὶν ἔτι αὐταὶ ἐπεκταθῶσιν εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἐκ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑλλάδος ἔδρυσαν ἐνταῦθα ἀργότερον οἱ Ἕλληγες πολλὰς ἀποικίας, αἵτινες ἤχημασαν εἰς τὰ γράμματα (Ὀμηρος, Θαλής, Ἡρόδοτος καὶ ἄλλοι), τὰς τέχνας, τὸ ἐμπόριον καὶ ἐν γένει τὸν πολιτισμὸν. Κατὰ τὴν ἀκμὴν τῶν Περσῶν διετέλεσαν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν αὐτῶν ἀλλ' ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἤχημασεν ὡς ἑλληνικωτάτη χώρα Ἀντεπεξήλθεν ἐπὶ μακρὸν κατὰ τῶν ἐπιδραμόντων εἰς αὐτὴν Τούρκων, μέχρι οὗ κατὰ τὴν 14ην ἑκατονταετηρίδα ὑπέκυψεν εἰς αὐτοὺς, πολλοὶ δὲ μωαμεθανοὶ κατόκησαν ἐν αὐτῇ. Διὰ τοῦτο πολλοὶ τῶν

Ἑλλήνων εἶχον ἀπολέσει τὴν πάτριον αὐτῶν γλῶσσαν καὶ ὠμίλου τὴν τουρκικὴν διὰ τῆς συστάσεως ἑμως πολλῶν ἑλληνικῶν σχολείων ἀνέκτησαν ἐν μέρει τὴν γλῶσσαν αὐτῶν.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς χερσονήσου ἀνερχόμενος ἐν ἔλφ. εἰς $9\frac{1}{2}$ σχεδὸν ἑκατομμύρια, ἀποτελεῖται σήμερον ἐκ Τούρκων. Οἱ ἐνταῦθα Ἕλληνες πρὸ τοῦ τελευταίου πολέμου κατόικουν εἰς τὰς παραλίους χώρας κυρίως καὶ εἶχον ἅπαν τὸ ἐμπόριον εἰς τὰς χεῖρας των. Κατὰ τὸν τελευταῖον ἑμωσὶ πόλεμον, ὅποτε ἐπῆλθεν τὸ ἐθνικὸν ἀτύχημα, ὑπέσῃσαν φρικῶδεις σφαγὰς καὶ καταστροφὰς ὑπὸ τῶν Τούρκων διὰ τοῦτο ἠναγκάσθησαν νὰ καταφύγωσιν εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα ὡς πρόσφυγες.

Ἀρχαῖα διαίσεις. — Ἡ Μ. Ἀσία πάλαι διηρεῖτο εἰς 16 χώρας, αἵτινες εἶναι αἰ. ἑξῆς. Πρὸς Β. ὁ Πόντος, ἢ ἀφλαγονία καὶ ἡ Βιθυνία. Πρὸς Δ. ἡ Τρωὰς, ἡ Μυσία, ἡ Ἀρδία καὶ ἡ Καρία. Πρὸς Ν. ἡ Λυκία, ἡ Λαμυλία καὶ ἡ Κιλικία. Μεσόγειοι δὲ ἡ Φρυγία, ἡ Πισιδία, ἡ Λυκονία, ἡ Γαλατία καὶ ἡ Καππαδοκία.

Διοικητικὴ διαίρεσις. — Διοικητικῶς διαίρεται εἰς 8 τουρκικοὺς νομοὺς καὶ 2 ἀμέσους διοικήσεις περιέχει δὲ καὶ τμηματοῦ νομοῦ Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ νομοὶ εἶναι 1) Ἀϊδινίου, 2) Ἰουρούσης (Χουδαβεντακιάρ), 3) Κασταμοῦνης, 4) Τραπεζοῦντος, 5) Σεβαστείας, 6) Ἀγύρης, 7) Ἰκονίου καὶ 8) Ἀδάνων. Αἱ δὲ δύο διοικήσεις εἶνε ἡ τοῦ Ἑλλησπόντου (Βίγας) καὶ ἡ τῆς Νικομηδείας, αἵτινες διοικοῦνται ἀμέσως ὑπὸ τοῦ Ἰπουργεῖου τῶν Ἐσωτερικῶν.

1) Νομὸς Ἀϊδινίου.

(1.700 χιλ. κάρ.)

Θέσις. — Ὁ νομὸς οὗτος κατέχει τὸ ΝΔ. καὶ κάλλιστον μέρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἦτοι τὰς χώρας Λυδίας καὶ Καρίας. Τὰ παράλια εἶχον καταληφθῆ ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν ἀποικίων καὶ ὠνομάσθησαν ἐκ τῶν ἀποικησασῶν ἐνταῦθα φυλῶν Ἰωνία καὶ Δωρίς.

Πόλεις. — Κέντρον τῆς Δυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἶνε ἡ μεγά-

λη πόλις **Σμύρνη** (200), κατὰ τὸν μυχὸν τοῦ Ἑρμαίου κόλπου ἀμφιθεατρικῶς ἐκτισμένη. Εἶνε τῶν ἐμπορικωτέρων πόλεων τῆς Μεσογείου καὶ ἐχρημάτισε σπουδαῖον κέντρον τοῦ Ἑλληνισμοῦ πρὸ τοῦ τελευταίου πολέμου. Σπαρακτική εἶνε ἡ καταστροφὴ τῆς ἑλληνικῆς συνοικίας ὑπὸ τῶν Τούρκων, μετὰ τὸ ἀτύχημα τῆς τελευταίας ἐκστρατείας τῶν Ἑλλήνων (1922). Ἐν ταύτης ἄρχονται σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ πρὸς τὰ μεσόγεια. Εἰς τὴν νοτιωτέραν κοιλάδα τοῦ Καῦστρου σιδηροδρομικὴ γραμμὴ φθάνει εἰς τὰς πόλεις **Θείρα** (10) καὶ **Ὀδεμήσιαν** (12). Κατὰ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἑρμου καὶ ὑπὸ τὸ Σίπυλον ἡ **Μαγνησία** (κ. Μάνησα, 80), ἔδρα τοῦ μητροπολίτου Ἐφέσου. Ἐκ ταύτης γραμμῆ, ἣτις φθάνει μέχρι Χρυσουπόλεως, προαστείου τῆς Κων. πόλεως, διέρχεται τὸν **Κασαμπᾶν** (18) καὶ τὴν **Φιλαδέλφειαν** (κ. Ἄλὰ Σεχίρ, 20), ἐτέρα δὲ, ἣτις φέρει εἰς τὴν **Πάνορμον** (κατὰ τὴν Προποντίδα), διέρχεται τὸ **Ἀξίριο** (Ἀρχισάρ). Πρὸς Ἀ. τοῦ Κασαμπᾶ καὶ ὑπὸ τὸν Τρωῶλον ἐκείντο αἱ «Σάρδεις», πλουσιωτάτη ἄλλοτε πρωτ. τῶν Λυδῶν βασιλείων, νῦν δὲ χωρίον. Πρὸς τὴν Ἐρυθραίαν εἶνε τὰ **Βρούλα ἢ Βουρλά** (25), ἐν τῇ χερσονήσῳ δὲ ταύτῃ ἡ **Κρήνη** (κ. Τσεσμές, 15) καὶ ἡ **Ἀλατσάτα** (10). Ἐν τῷ λιμένι τῆς Κρήνης, ἀπέναντι τῆς Χίου, τῷ 1770 ἐκίκη ὁ Τουρκικὸς στόλος ὑπὸ τῶν Ῥώσων, βοηθημένῳ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, μάλιστα τῶν Ἑσφιανῶν.

Εἰς τὴν εἰσοδὸν τοῦ Ἑρμίου κεῖται ἡ **Παλιὰ Φώκαια**, ἡ μητρόπολις τῆς Μασσαλίας, καὶ ἡ **Νέα Φώκαια** (7), κτίσμα τῶν Βυζαντινῶν.—**Αἰὲ Συλοῦς** (δηλ. Ἅγιος Θεολόγος), χωρίον παρὰ τὴν ἀρχαίαν Ἐφeson, περίφημον πάλαι διὰ τὸν ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος, ἐν ἑκ τῶν ἐπτὰ θαυμάτων τοῦ ἀρχαίου κόσμου. **Νέα Ἐφεσος** (10, κ. Κουσάντασι), νοτιώτερον.—**Παίλια**, χωρίον παρὰ τὸν Μαϊανδρὸν, ἐν τῇ θέσει τῆς ἀρχαίας Μιλήτου, τῆς ἐπισημοτάτης τῶν πάλαι πόλεων τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῆς μητροπόλεως πολυαριθμῶν ἀποικιῶν.—**Γέροντας**, λιμὴν πρὸς Ν. τῆς Μιλήτου.—**Ἀλικαρνασσὸς** (6, κ. Βουδροῦμι), πατρίς τοῦ Ἡροδότου.—**Μάκρη καὶ Δεβίσιον**, νοτιοανατολικώτατα.

Ἄλλαι μεσόγειαὶ πόλεις εἶνε: **Ἀϊδίλιον** (π. Τράλλεις), παρὰ τὸν Μαϊανδρὸν, ἀρχαία ἄλλοτε πόλις Ἀπαισίας ἢ το ἡ καταστροφῇ τῆς πόλεως ταύτης ὑπὸ τῶν ἀγρίων Τούρκων τῷ 1919.—**Δαοδικεῖα** (κ. Δεμιζλή 20), ὑπὸ τὸν Κάδμον.—**Πέργαμος** (6), πλησίον

τοῦ Καῦστρου πρωτ. ἄλλοτε ὁμωνύμου βασιλείου, ὀνομαστή, διὰ τὴν ἐφεύρεσιν τοῦ Περγαμηνοῦ χάρτου.

2) Νομὸς Προύσης.

Διπλάσιος τῆς Πελοποννήσου.—1 1/2 ἑκατ. κάτ.

Θέσις. Ὁ νομὸς οὗτος κεῖται κατὰ τὸ βορειοδυτικὸν τμήμα τῆς Μ. Ἀσίας, ὁραχόμενος ἀπὸ τῆς Προποντίδος καὶ ὀλίγον ὑπὸ τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Κατέχει δὲ τὴν ἀρχαίαν Μυσίαν καὶ μέρη τῆς ἀρχαίας Βιθυνίας καὶ Φρυγίας.

Πόλεις. *Προῦσα* (90), παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Μυσηκοῦ Ὀλύμπου καὶ ἐν εὐφορωτάτῃ πεδιάδι. Διετέλεσε πάλαι ἔδρα τῶν Βυθυνῶν βασιλέων καὶ κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα πρωτεύουσα τοῦ τουρκοῦ κράτους. Νῦν εἶνε πρωτ. τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ καὶ ἔχει βιομηχανίαν ταπήτων καὶ μεταξίνων ὑφασμάτων. Ἐπίγειον ταύτης εἶνε ἡ *Μουδανία* (6), κατὰ τὴν Προποντίδα, συνδεομένη διὰ σιδηροδρόμου.—*Νίκαια* (5) ΒΔ. παρὰ τὴν λίμνην Ἀσκανίαν. Ἐνταῦθα συνήλθε τῷ 325 ἢ Α' οἰκουμένη συνόδος καὶ τῷ 787 ἢ Ζ', διετέλεσε δὲ καὶ πρωτεύουσα Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων (1204—1261).

Μεσογειότεραι πόλεις (ἐν τῇ Φρυγίᾳ ἀρχαίᾳ) εἶνε τὸ *Δορύλαιον* (κ. Ἐσκί Σεχίρ (30), τὸ *Κοτύαιον* (25 κ. Κιουτάχεια) καὶ τὸ *Ἀφιὸν Καρὰ Χισάρ* (50), περίφημοι διὰ τὰς τελευταίας μεγάλας νίκας τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, συνδεδεμένοι πᾶσαι διὰ σιδηροδρόμου μετὰ τῆς Χρυσοπόλεως καὶ τῆς Σμύρνης.—*Οὐσάκιον* (20), κατὰ τὴν γραμμὴν Σμύρνης-Ἀφιὸν Καρὰ Χισάρ. Πρὸς δὲ τὰ ἀνατολικά ὄρια τοῦ νομοῦ ἔκειτο πάλαι ἡ «Ἰψός», περίφημος διὰ τὴν αὐτόθε μάχην τῶν διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου (301 π.Χ.).

Πρὸς τὰ ΒΔ. ὁ ποταμὸς *Μάκεστος* ἀρδεύει εὐφορωτάτας πεδιάδας. Ἐνταῦθα πόλις εἶνε ἡ *Βαλὴ Κεσέρ* (25) μεσόγειος βιομηχανικὴ καὶ ἐμπορικὴ. Ἐκ τῆς Σμύρνης διέρχεται σιδηροδρόμος ὅστις τελευτᾷ εἰς τὸ ἐπίγειον αὐτῆς τὴν *Πάνορμον* (18) ἐν τῇ Προποντίδι.—*Ἀργάκη* (12), δυτικώτερον τῆς Πανόρμου, παρὰ τὴν ἀρχαίαν Κύζικον.—*Ἀδραμύτιον* (17), παρὰ τὸν ὁμώνυμον

κόλπον τοῦ Αἰγαίου.—**Κυδωνίαι** (κ. Ἀΐβαλῆ, 20) ναυτική πόλις, κ. ιθαρώς ἑλληνική, ἀπέναντι τῆς Λέσβου.

Εἰς τὸν νομὸν τοῦτον ἀνήκει καὶ ἡ νῆσος τῆς Προποντίδος **Προκόνησος**, ἔχουσα ἄφθονα μάρμαρα, ἐξ οὗ καλεῖται κοινῶς **Μαρμαράς**, ἡ δὲ Προποντὶς «θάλασσα τοῦ Μαρμαρά».

3) Διοίξεις Ἑλλησπόντου (Βίγας)

(Ἔση τῶ νομῶ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας—170 χιλ. κατ.).

Ἡ ἄμεσος αὕτη διοίξεις κείνη κατὰ τὴν ἰδίαν χερσόνησον ἐν ἡ πάλαι ἡ χώρα Τρωάς, ἡ ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως ἀείμνηστος καταστᾶσα.

Πρωτεύουσα ταύτης εἶνε τὰ **Δαρδανέλλια** (8) (κ. Τσανάκ Καλεσί), κατὰ τὸν ὁμώνυμον πορθμὸν (Ἑλλησποντον). Ὀλίγον βορειότερον ἔκειτο ἡ «Ἀβυδος» ἀπέναντι τῆς ἐν τῇ χερσονήσῳ Σηστοῦ, καθ' ἣν ὁ Ξέρξης ἐγεφύρωσε τὸν Ἑλλησποντον, εὐδαίμων πάλαι πόλις.—**Βίγα** (6 1)2), παρὰ τὸν Γρανικόν. Παρὰ δὲ τὸν ποταμὸν Σκάμανδρον ἔκειτο ἡ ἀρχαία «Τροία» ἢ τὸ «Ἴλιον», ἧς ἐρείπια ἀνευρέθησαν κατὰ τὸ χωρίον Ἰσαρλίκ.

4) Τὸ ἀσιατικὸν τμήμα τοῦ νομοῦ Κων)πόλεως

(130 χιλ. κατ.).

Ὁ νομὸς Κωνσταντινουπόλεως περιλαμβάνει τὸ θρακικὸν μέρος· ἔνθα ἡ Κων)πολις καὶ ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας τὴν Χαλκηδονίαν χερσόνησον.

Ἐνταῦθα πόλεις εἶνε ἡ **Χρυσόπολις** (80, κ. Σκούταρι), κατὰ τὸν Βόσπορον, θεωρουμένη ὡς προάστειον τῆς Κωνσταντινουπόλεως.—Ὀλίγον νοτιώτερον κείται ἡ σπουδαιότατη πάλαι **Χαλκηδών** (15, κ. Καδῆχοῖ). Ἐνταῦθα συνῆλθε ἡ Δ' οἰκουμένη ἡ σύνοδος (451 μ. Χ.) νῦν εἶνε ἔδρα μητροπολίτου. Νοτιώτερον ταύτης κείνται αἱ μικραὶ νῆσοι **Πριγκηπόνησοι**, ὧν τέσσαρες κατοικοῦνται ὑπὸ Ἑλλήνων, (Πρώτη, Ἀντιγόνη, Χάλλη καὶ Πρίγκηπος). Ἡ Χάλλη εἶνε ἐπίσημος διὰ τὴν ἐνταῦθα θεολογικὴν σχολὴν ὡς καὶ τὴν ἐμπορικὴν, ἡ δὲ Πρίγκηπος εἶνε ἡ μεγίστη καὶ καλλίστη.

5) Διοικήσεις Νικομηδείας (Ίσμιδ).

(ὀλίγον μικροτέρα τῆς Κρήτης.—300 χιλ. κατ.).

Ἡ διοικήσις αὕτη (τμήμα τῆς ἀρχαίας Βιθυνίας) κείται ΒΑ. τοῦ νομοῦ Κωνσταντινουπόλεως. Βρέχεται δὲ ὑπὸ τε τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Εὐξείνου πόντου.

Πρωτεύουσα εἶνε ἡ *Νικομήδεια* (22) τ. Ίσμιδ), κατὰ τὸν μυχὸν τοῦ ὀμωνύμου κόλπου (π. Ἀστακηνοῦ). Ἐνταῦθα ἐβαπτίσθη καὶ ἀπέθανεν ὁ Μ. Κωνσταντῖνος.—Παρὰ ταύτην ἔκειτο ἡ «Ἀστακος», ἐξ ἧς τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τοῦ κόλπου.—*Ἀδὲ Παζὰρ* (17), ἀνατολικώτερον. Ἀμφότεραι αἱ πόλεις συνδέονται μετὰ τῆς Χρυσόπολεως διὰ σιδηροδρόμου.

6) Νομὸς Κασταμονῆς.

(1 ἑκατ. κατ.).

Ἐπίσις.—Ὁ νομὸς οὗτος κατέχει τὸ βορειότερον τμήμα τῆς Μ. Ἀσίας. Περιέχει τὴν ἀρχαίαν χώραν Παφλαγονίαν καὶ τμήμα τῆς Βιθυνίας. Διαιρεῖται δὲ εἰς 4 διοικήσεις.

Πρωτεύουσα.—Πρωτεύουσα εἶνε ἡ *Κασταμονή* (28), οὐ μακρὰν τοῦ Ὀλύσσου. Ἐπίνειον αὐτῆς εἶνε ἡ *Ἰνέπολις* (8) κατὰ τὸν Εὐξείνου.—*Γάγγραι* (20 τ. Κιάγκρι), πρὸς νότον τῆς Κασταμονῆς.—*Ἡράκλεια ἡ ποντικὴ* (13, τ. Ἐρεγλί), ἀρχαία ἀποικία τῶν Μεγαρέων. Παρὰ ταύτην ὑπάρχουσι πλούσια ἀνθρακωρυχεῖα.—*Σινώπη* (18), ἐπὶ μακρᾶς χερσονήσου, ἀποικία τῶν Μιλησίων. Ἐχρημάτισε πάλαι ἔδρα τοῦ βασιλείου τοῦ Πόντου, νῦν δ' ἔχει ἀξιόλογον ἐμπόριον.

7) Νομὸς Τραπεζοῦντος

(τὸ 1/2 τῆς παλ. Ἑλλάδος,—1 1/2 ἑκατ. κατ.)

Ἐπίσις.—Ὁ νομὸς οὗτος κατέχει τὴν ΒΑ. παραθαλασσίαν χώραν τῆς Μ. Ἀσίας (π. τμήμα τοῦ Πόντου). Ἐνταῦθα εἶνε αἱ ἐκβολαὶ τοῦ Ἄλυος.

Διαιρείται εἰς 4 διοικήσεις.

Πόλεις.—**Τραπεζοῦς** (60), παραλία καὶ σπουδαιότατη πόλις ἀποικία τῶν Σινοπέων. Ἐχρημάτισεν ἔδρα ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας (1201—1462) καταλυθείσης ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ τοῦ Β' τοῦ πορθητοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Μέχρις ἐσχάτων κατοκεῖτο τὸ πλεῖστον ὑφ' Ἑλλήνων, ἔχει δ' ἀκμαῖον ἐμπόριον μεταξὺ Περσίας καὶ Εὐρώπης—**Ἀργυρόπολις** (τ. Γκιουμους Χανέ) (8), μεσόγειος πόλις. **Κερασσοῦς** (12), παραλία πόλις. **Ἀμισός** (30) (κ. Σαμφοῦς), παραλία, ἔδρα τοῦ Μητροπολίτου Ἀμισείας. **Πάφρα** (18), παρὰ τὸν Ἄλυν, παράγουσα ἐξαιρετον καπνόν.

8] Νομὸς Σεβαστείας

1.200.000 κατ.

Θέσις.—Ὁ νομὸς οὗτος (π. μέρος τοῦ Πόντου) μεσόγειος ὢν, κατέχει τὸ ὑψιστον τμήμα τῆς Μ. Ἀσίας, διασχίζόμενον ὑπὸ πολλῶν ὄροσειρῶν. Ἐνταῦθα πηγάζει ὁ ποταμὸς Ἄλυς.

Διαιρείται εἰς 4 διοικήσεις.

Πόλεις. **Σεβάστεια** (78), πρωτ. τοῦ νομοῦ, κατὰ τὴν δεξιάν ἔχθην τοῦ Ἄλυος (εἰς ὕψος 1220 μ.).—**Ἀμάσεια** (30) ἐν εὐφώρῳ ὄροπέδιῳ.—**Τουάτι** (30), ἐν ὠραία κοιλάδι.—**Ἡλιούπολις** (20) τ. Μερζεφούν). **Νεοκαισάρεια** (6) καὶ **Νικόπολις** (25, τ. Σεμπίν Καραχισσάρ), πρὸς τὰ βόρεια ὄρια. Ἐν ταύταις ταῖς πόλεσι ἐκαλλιεργοῦντο, μετὰ ζήλου τὰ ἐλληνικὰ γράμματα.

9) Νομὸς Ἀγνύρας.

(Ἴσος τῇ Παλαιᾷ Ἑλλάδι 1 ἑκατ. κατ.).

Θέσις.—Καὶ οὗτος ὁ νομὸς εἶναι μεσόγειος, οὐδαμῶς ἐρεχόμενος ὑπὸ θαλάσσης. Περιλαμβάνει τὴν ἀρχαίαν **Γαλατίαν** (χώραν τῶν Γαλατῶν) καὶ μέρη τῆς Φρυγίας καὶ Καππαδοκίας.

Ὁ νομὸς διασχίζεται ὑπὸ τοῦ Ἄλυος καὶ διαιρείται εἰς 5 διοικήσεις.

Πόλεις.—Πρωτ. τοῦ νομοῦ καὶ προσωρινῇ πρωτ. τοῦ Τούρκικου κράτους εἶναι ἡ **Ἀγνυρα** (49) (ἐν τῇ ἀρχαίᾳ **Γαλασαρῆ**—**Γεωγραφία Γ. Ἑλλ. Ἔκδ. 10 15-6-1926** 7

τεία) ὀνομαστῆ διὰ τὰς μαλακὰς καὶ μεταξοειδεῖς τρίχας τῶν γαλῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν αἰγῶν αὐτῆς, ἐξ ὧν κατασκευάζονται λεπτὰ ἔρια καὶ τὰ περίφημα ἀγκυριανὰ ὑφάσματα. Παρὰ ταύτην ὁ Ταμερλάνος ἐνίκησε τὸν σουλτάνον Βαγιαζήτη (1402 μ. Χ.). Πρὸς Δ. ἔκειτο τὸ «Γόρδιον» πρωτ. τῶν ἀρχαίων βασιλέων τῆς Φρυγίας γνωστὸν ἐκ τοῦ δεσμοῦ τῆς ἀμάξης, ὃν ἔκοψεν ὁ Μ. Ἀλέξανδρος διὰ τοῦ ξίφους. Ἐν δὲ τῇ Καππαδοκίᾳ (ΝΑ.) ἡ **Καισάρια** (55), παρὰ τὰς ὑπερβαίας τοῦ Ἀρχαίου, ἡ πατρίς τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, χρηματίσαστος ἐπισκόπου αὐτῆς.

10) Νομὸς Ἰκονίου.

(Ὁ μέγιστος τῆς Μ. Ἀσίας, 1.200.000 κατ.)

Θέσις.—Ὁ νομὸς οὗτος κατέχει μέγα τμήμα τοῦ ἐσωτερικοῦ ὄροπεδίου, ἔτι δὲ καὶ παράλιον τμήμα πρὸς τὴν Μεσόγειον. Καὶ ἐκ μὲν τῶν μεσογειῶν χωρῶν περιέχονται: ἐνταῦθα ἡ Λυκαονία, ἡ Πισιδία, τμήμα τῆς Φρυγίας (πρὸς Δ.) καὶ τμήμα τῆς Καππαδοκίας (πρὸς Α.). Ἐκ δὲ τῶν παραλίων ἡ Λυκία καὶ ἡ Παμφυλία.

Διαιρεῖται εἰς 5 διοικήσεις.

Πόλεις.—Πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ εἶναι τὸ Ἰκόνιον (45), ἐν τῇ Λυκαονίᾳ. Ἐχρημάτισε πρωτεύουσα τῶν Σουλτάνων τῶν Σελδσοῦκων Τούρκων.—**Νεάπολις** (25) (τ. Νεὸ Σελίρ), ἐν τῇ Καππαδοκίᾳ (περὶ τὰς 10 χιλ. Ἑλληνας.—**Νίγη** (22) ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ, ἐν μέσῳ πολυαριθμῶν ἄλλοτε ἐλληνικῶν χωρίων. **Ναζιανζὸς** (κ. Νένεξ), ἡ πατρίς τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.—**Σπάρτη** (20), ἐν τῇ Πισιδίᾳ ἧς πολλοὶ κάτοικοι ἦσαν Ἑλληνες.—**Ἀττάλεια** (25), κατὰ τὸν ὁμώνυμον κόλπον, κτίσμα Ἀττάλου τοῦ «Φιλαδέλφου». Εἶναι ὄχυρά, εὐλίμενος καὶ ἐμπορικῆ.

11) Νομὸς Ἀδάνων.

(Διπλάσιος τῆς Πελοποννήσου.—500 χιλ. κατ.)

Θέσις.—Ὁ νομὸς οὗτος κατέχει τὴν παράλιαν χώραν Κιλικίαν.

Ὄριζεται ἀπὸ τῶν νομῶν Ἰκονίου καὶ Ἀγκύρας διὰ τοῦ ὄρους Ταύρου. Διαιρεῖται δὲ εἰς 5 διοικήσεις.

Πόλεις.—**Ἄδανα** (40), πρωτ. παρὰ τὸν ποταμὸν Σάρον, ἀρχαιστάτη καὶ ὄχυρά πόλις (ἔδρα μητροπόλεως). **Ταρσός** (16), παρὰ τὸν Κύνδον, ἐστὶν πάλαι ἀκμαιοτάτης ἑλληνικῆς παιδείας καὶ ἡ πρώτη ἐμπορικὴ πόλις τῆς Κιλικίας (πατρίς τοῦ ἀποστόλου Παύλου).—**Μερσίνα** (22), ἐμπορικὴ πόλις συνδεδεμένη μετὰ τῆς Ταρσοῦ καὶ τῶν Ἀδάνων διὰ σιδηροδρόμου.—**Σελεύκιο** (9) ΝΑ, ἔδρα μητροπόλεως.—**Μαράς** (78), ΝΑ., πέραν τοῦ Πυράμου.

Συγκοινωνία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.—Ἡ συγκοινωνία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κατὰ μὲν τὰ παράλια εἶνε ἀρκούντως ἀνεπτυγμένη, κατὰ δὲ τὰ μεσόγεια μετρίως. Σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ συνδέουσι τὰ πρὸς Δ. κυριώτερα ἐμπορικὰ κέντρα, ἐνῶ οἱ νομοὶ Κασταμονῆς, Τραπεζοῦντος καὶ Σεβάστειας στεροῦνται παντελῶς σιδηροδρόμου.

Κυρία σιδηροδρομικὴ γραμμὴ εἶνε ἡ **Σμύρνης—Χρυσόπολεως**, ἣτις διέρχεται διὰ τῶν ἐξῆς πόλεων ἐκ **Σμύρνης, Μαγνησίας, Κασαμπᾶ, Φιλαδελφείας, Οὐσαιίου, Ἀφιὸν Καραχισάρ, Δορυλαίου, Νικομηδείας καὶ Χαλκηδόνος**. Ἐκ τῆς πόλεως Ἀφιὸν-Καρα-Χισάρ ἄρχεται σπουδαιοτάτη γραμμὴ δι' Ἰκονίου μέχρι τοῦ ὄρους Ταύρου καὶ τῶν Ἀδάνων. Ἔτεροι γραμμαὶ εἶνε ἡ **Δορυλαίου—Ἀγκύρας**, ἡ ἐκ **Σμύρνης εἰς Ἀϊδίνιον** καὶ ἡ **Σμύρνης-Πανόρμου**.

Υ. Σ Γ Ρ Ι Α

(Μικροτέρα ὀλίγον τῆς Ἑλλάδος. 2 1/2 ἑκατ. κατ.).

Θέσις καὶ ὄρια.—Ἡ Συρία ὀρίζεται πρὸς Β. ἀπὸ τῆς Μ. Ἀσίας διὰ τοῦ ὄρους Ἀμάνου, πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ καὶ τῆς Ἀραβικῆς ἐρήμου, πρὸς Ν. ἀπὸ τῆς Παλαιστίνης καὶ πρὸς Δ. βρέχεται ὑπὸ τῆς Μεσογείου θαλάσσης.

Μορφολογία τοῦ ἐδάφους.—Ἡ Συρία εἶνε μέγα ὄροπέδιον συνιστάμενον ἐξ ἀσβεστολιθικῶν πετρωμάτων πρὸς τὴν Μεσόγειον ὑψοῦνται ὑψηλαὶ ὄροσειραὶ, ὧν κύρια ὄρη εἶνε ὁ **Λίβα-**

νος καὶ ὁ Ἄντιλίβανος. Ὁ Λίβανος (δηλ. λευκὸν ὄρος) καταπίπτει πρὸς τὴν Μεσόγειον· ἐκ τῶν ἀρχαίων αὐτοῦ κέδρων ἐλάχιστα νῦν διασώζονται, καλλιεργείται ἔμως καλῶς. Ὁ δὲ Ἄντιλίβανος, χαμηλότερος ὢν, ἐκτείνεται παραλλήλως αὐτῷ καὶ συνδέεται πρὸς Ν. διὰ τοῦ ὑψηλοῦ Ἐρμῶνος (2700).

Ἡ μεταξὺ τοῦ Λιβάνου καὶ Ἀντιλιβάνου στενὴ κατ' ἀρχὰς κοιλάς εὐρύνεται βορειότερον μεταξὺ τῶν δυτικῶν καὶ τοῦ ὄροπεδίου.

Ῥοδατζ.—Διὰ τῆς ἀνωτέρω κοιλάδος ῥέει ὁ κύριος ποταμὸς τῆς Συρίας Ὀρόντης (κ. Νάχρ-ελ-αζί), ἐκβάλλων εἰς τὴν Μεσόγειον. Ἐν μέσῳ δὲ τοῦ ὄροπεδίου σχηματίζονται ἑμαλαὶ τινες λίμναι.

Κλίμα.—Ἐν τοῖς Μεσογείοις τὸ κλίμα εἶνε ξηρότατον εἰς δὲ τὰ παράλια εὐκρατον καὶ ὑγιεινόν, ἀρκούντως δὲ βροχερόν.

Φύσις τοῦ ἐδάφους προΐόντων.—Τὸ ἐσωτερικὸν ὄροπέδιον εἶνε τὸ πλεῖστον ἔρημον ἢ στεππῶδες. Πρὸς τὰ παράλια ἔμως εἶνε εὐφορον καὶ δὴ κατὰ τὸν Λίβανον, ἔνθα εὐδοκιμοῦσι φοῖνικες, βανάναι, συκομορφαί, σικαὶ καὶ ἐλαῖαι.

Ἱστορικὴ ἔποψις.—Ἡ Συρία ἐξελληνίσθη ἔκπαλαι διὰ διαφόρων ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, ὑπὸ Μακεδόνων κυρίως. Μετὰ τὸν μέγαν Ἀλέξανδρον ἐγένετο τὸ κέντρον τῆς μοναρχίας τῶν Σελευκιδῶν, διαδοχικῶς δὲ λεία τῶν Ρωμαίων καὶ Μωαμεθανῶν.

Κάτοικοι.—Οἱ κάτοικοι εἶνε Ἕλληνας, Ἀραβες καὶ Τοῦρκοι. Ἐν τῇ Λιβάνῳ δὲ κατοικοῦσιν οἱ Δροῦσοι, μὴ χριστιανοὶ (μονοθεῖσταί) καὶ Μαρωνῖται, ὀρθόδοξοὶ χριστιανοὶ ἀναγνωρίζοντες τὴν Πάπαν.

Δοχίαι διαιρέσεις.—Ἡ Συρία πάλαι διηγεῖτο εἰς 3 μέρη 1) εἰς τὴν βορειάν Συρίαν, 2) τὴν κοίλην Συρίαν, ἀπὸ τοῦ Λιβάνου μέχρι τοῦ Εὐφράτου καὶ 3) τὴν Φοινίκην, παράλιαν χώραν.

Πολιτικὴ διαίρεσις.—Ἡ Συρία ἴητο χώρα καὶ αὕτη τῆς Τουρκίας. διατελεῖ ὅμως σήμερον ὑπὸ τὴν Γαλλικὴν ἐπικυριαρχίαν.

Πόλεις.—Ἐν τῇ κοίλῃ Συρίας Δαμασκὸς (250), πρῶτ. τῆς Συρίας, ἐν μέσῳ εὐφορωτάτου τμήματος ὄροπεδίου καταφύτου ἐκ παικίλων δένδρων. Εἶνε ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ πόλις, πε-

ρίφημοι δὲ εἶνε αἱ δαμασκηναὶ σπάθαι. Ἐδρα τοῦ πατριάρχου Ἀντιοχείας—**Ἡλιούπολις** (6) (κ. Βαλδέκ), ἀρχαία πόλις, παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Ὀρόντου.—**Χόμς** (60) (π. Ἐμεσα) καὶ **Χαμά** (50) (π. Ἐπιφάνεια, κατὰ τὸν Ὀρόντην, ἐμπορικαὶ πόλεις συνδεόμεναι μετὰ τῆς Δαμασκού καὶ τοῦ Χαλέπιου διὰ σιδηροδρόμου.

2) Ἐν τῇ **βορείῳ Συρίᾳ**.—**Χαλέπιον** (200), βορειότερον Ἑλλήνες 12 χιλ.), μεσόγειος πόλις, βιομήχανος καὶ ἐμπορικῆ. Ἐπίνειον αὐτοῦ εἶνε ἡ **Ἀλεξανδρέτις**, (20) Ἰσικὸν κόλπον, ἐμπορικώτατος λιμὴν ἐξάγων τὰ ποικίλα προϊόντα τοῦ ἐσωτερικοῦ (δημητριακοὺς καρποὺς κόμμι, φοῖνικας, ὄπιον καὶ ἄλλα).—**Ἀντιόχεια** (κ. Ἀντάχεια) (25), κατὰ τὸν Ὀρόντην, πατὴρ Ἰωάννου τοῦ Χρυσσοστόμου· ἄλλοτε ἡ πόλις ἤχημαζε κατοικουμένη ὑπὸ 700 χιλ. κατ. Ἐνταῦθα τὸ πρῶτον οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ ὀνομάσθησαν χριστιανοί.

3) Ἐν τῇ **Φοινίκῃ**.—**Βυρητιὸς** (140), πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ καὶ ἐμπορικῆ πόλις, ἐπίνειον τῆς Δαμασκού. Νοτιώτερον εἶνε ἡ **Σιδῶν** (12, κ. Σάϊδα), ἐπίσημος πάλαι πόλις τῶν Φοινίκων, καὶ ἡ ὀχύρα **Τύρος** (9, κ. Σούρ), ἦν μετὰ πεισματώδη ἀγῶνα ἐξεπύρθησεν ὁ Μ. Ἀλέξανδρος.—**Τρίπολις** (32), λιμὴν πρὸς Β. τῆς Βυρητιῶς.—**Λαοδίχεια** (20), βορειότερον, ἀρχαία πάλαι πόλις.

Συγκοινωνία τῆς Συρίας.—Ἡ συγκοινωνία ἐν τῇ ἐσωτερικῇ τῆς Συρίας ἐκτελεῖται κυρίως διὰ καμήλων. Ἔπάρχει ὅμως καὶ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ ἐκ Βυρητιῶς πρὸς Δαμασκὸν καὶ ἐκεῖθεν διὰ τῆς Χόμς καὶ Χαμά εἰς Χαλέπιον. Οἱ ἐμπορικώτατοι λιμένες εἶνε ἡ Βυρητιῶς, ἡ Τρίπολις καὶ ἡ Ἀλεξανδρέτις.

IV ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗ

(τὸ 1)2 σχεδὸν τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος—800 χιλ. κατ.).

Θέσις.—Ἡ **Παλαιστίνη** ἢ **Χαναὰν** (γῆ τῆς ἐπαγγελίας), εἶνε μικρὰ χώρα πρὸς Ν. τῆς Συρίας, παλλάνικς δ' ἐθεωρήθη ὡς παράρτημα ταύτης. Βρέχεται πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Μεσογείου θαλάσσης, ὀρίζεται δὲ πρὸς Α. ὑπὸ τῆς Ἀραβικῆς ἐρήμου καὶ πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς παλαιᾶς Ἀραβίας.

Μορφολογία τοῦ ἐδάφους.—Ἡ Παλαιστίνη φυσικῶς εἶνε συνέχεια τοῦ Συριακοῦ ὄροπεδίου. Πρὸς Β. ὑψοῦται ὁ θολο-

ειδῆς **Ἐρμών**. Ἀμέσως ὑπὸ τοῦτον διήκει διὰ μέσου τοῦ ὄροσειοῦ καὶ κατὰ τὴν μεσημβρινὴν γραμμὴν βαθεῖα κοιλάς, καταπίπτουσα εἰς τὸ βαθύτατον ἕζημα τῆς γῆς, τὴν κοιλάδα τοῦ «**Ζώρ**».

Ἰόρδατα.—Ὁ κύριος ποταμὸς τῆς χώρας εἶνε ὁ ἱερός **Ἰορδάνης** (ἴσος τὸ μῆκος πρὸς τὸν Ἀχελῷον), ἔστις ρεεὶ κατὰ τὴν μνημονευθεῖσαν κοιλάδα Ζώρ. διέρχεται τὴν ὠραίαν καὶ ἰχθυοβριθῆ λίμνην **Γεννησαρέτ** (ἢ θάλασσα τῆς Τιβεριάδος) καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν **Νεκρὰν θάλασσαν** (ἢ Ἀσφαλτίτιδα λίμνην). Ἡ ἐπιφάνεια τῆς λίμνης ταύτης εἶνε ἡ χαμηλοτάτη παντὸς ἄλλου μέρους τῆς γῆς (400 μ. ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης). Εἶνε δὲ τοσοῦτον ἄλμυρά καὶ ἀσφαλτοῦχος, ὥστε οἱ ἐκ τοῦ Ἰορδάνου εἰσπλέοντες ἰχθύες θνήσκουσιν ἐν αὐτῇ, πιστεύεται δὲ ὅτι οὐδὲν θαλάσσιον ζῷον ἢ φυτὸν ζῆ ἐν αὐτῇ (ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα τῆς λίμνης).

Κλίμα καὶ ἔδαφος.—Τὸ κλίμα τῆς Παλαιστίνης εἶνε εὐκρατον, θερμὸν μόνον κατὰ τὴν κοιλάδα τοῦ Ζώρ. Τὸ ἔδαφος εὐφορώτατον, δι' ὃ ἡ Ἁγία Γραφή καλεῖ ταύτην γῆν ρέουσαν μέλι καὶ γάλα. Προϊόντα εἶνε **δημητριακοὶ καρποί, ἔλαιον ἑξαιρετικόν, οἶνος βάμβαξ, ὀπῶραι καὶ λαχανικά**.

Ἱστορικὴ ἔποψις.—Ἡ Παλαιστίνη εἶνε ἡ σπουδαιότατη χώρα τῆς γῆς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς θρησκείας, δι' ὃ καλεῖται καὶ **ἱερὰ γῆ**. Εἶνε τὸ θέατρον τῶν ἀποκαλύψεων τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῇ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐγεννήθη ὡς ἄνθρωπος, ἐδίδαξεν, ἔπαθεν, ἐτάφη, ἀνέστη καὶ ἀνελήφθη.

Οἱ ἀρχαιότεροι κάτοικοι αὐτῆς ἦσαν **Ἰουδαῖοι**. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς διαδόσεως τοῦ ἐλληνισμοῦ ἐνταῦθα ὑπὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου καὶ τῶν ἀπογόνων αὐτοῦ ἡ χώρα ἔλαβε ἐλληνικὸν χαρακτῆρα, πρῶτοι δὲ οἱ Ἕλληνες ἐκ πάντων τῶν λαῶν ἐδέχθησαν καὶ διέδωσαν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ. Μέχρις ἐσχάτων ἔτι διετέλει ὑπὸ τὴν Τουρκίαν, παρ' ἕλας τὰς προσπάθειάς ἃς ἡ δυτικὴ Εὐρώπη κατέβαλε διὰ τῶν σταυροφοριῶν, ὅπως ἀποσπάσῃ ταύτην ἀπὸ τῶν Μωαμεθανῶν 1005—1270. Σήμερον ἀνήκει εἰς τὰς Βρεττανικὰς κτήσεις.

Κάτοικοι.—Οἱ κάτοικοι τῆς Παλαιστίνης (περὶ τὰς 800 χιλ. εἶνε κυρίως **Ἕλληνες** (Ἀραβόφωνοι τὸ πλεῖστον) ἔτι δὲ **Ἀραβες, Τοῦρκοι, Ἰουδαῖοι καὶ Εὐρωπαῖοι**. Γλῶσσα ἐπι-

κρατεί η Ἀραβική, εἶνε ἔμωσ ἐν χρήσει· καὶ ἡ ἑλληνική. Ἐθρησκεία δ' ἐπικρατεῖ ἡ χριστιανική.

Ἱστορικὴ διαιρέσις.— Ἡ Παλαιστίνη διηγεῖτο πάλαι εἰς 4 κυρίως χώρας, ὧν τρεῖς πρὸς Δ. τοῦ Ἰορδάνου, ἡ **Γαλιλαία** (πρὸς Β.), ἡ **Σαμάρεια** (ἐν τῷ μέσῳ) καὶ ἡ **Ἰουδαία** (πρὸς Ν.)· μίξ δὲ πρὸς Α. τοῦ ποταμοῦ ἡ **Περαία**.

1) Ἡ **Γαλιλαία** εἶναι ἡ βορειοτάτη λοφώδης χώρα. Μεταξὺ τῶν λόφων ταύτης διακρίνεται τὸ κωνοειδές **Θαβώρ** (562 μ.), ἐφ' οὗ μετεμορφώθη ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ ὁ μικρὸς **Ἐρεμών**. Πρὸς Δ. ὑψοῦται ὁ **Κάρμηλος**, μέχρι τῆς Μεσογείου ἐκτεινόμενος, ἐρημητήριον πάλαι· μὲν τῶν υἱῶν τοῦ Ἰσραήλ, νῦν δὲ μοναχῶν καθολικῶν.

Πόλεις ἐνταῦθα εἶνε ἡ **Ἄκρα** ἢ Ἄκκα (15) (π. Πτολεμαίς), παραλία πόλις καὶ ὄχυρά, πολιορκηθεῖσα ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων καὶ τοῦ Ναπολέοντος. **Καΐφα**, (13), νοτιώτερον, λιμὴν ἐξ οὗ ἀρχεται ὁ σιδηρόδρομος πρὸς τὸν Ἰορδάνην καὶ τὴν Δαμασκόν. **Ναζαρεθ** (10) οὐ μακρὰν τοῦ Θαβώρ, ἐξ ἧς κατήγετο ὁ Σωτὴρ ἡμῶν.—**Κανὰ**, ἄσημον νῦν χωρίον.—**Τιβεριὰς** (6) καὶ **Καπερναούμ**, παρὰ τὴν λιμῆν Γεννησαρέτ.

2) Ἡ **Σαμάρεια** ἔχει ἰσοκύτως ἕδαφος λοφώδες. Πρὸς τὴν Μεσογείον μόνον ἐκτείνεται· ἡ πεδιάς **Σαράν**, περίφημος διὰ τὰ πολλὰ αὐτῆς ἄνθη.

Πόλεις ἐνταῦθα εἶνε **Νεάπολις** (25 κ. Ναβλούς), ἡ ἀρχαία «Σιχέμ».—**Σαμάρεια** μικρὸν νῦν χωρίον, ἄλλοτε δὲ ἡ πρωτ. τοῦ κράτους τῶν 10 φυλῶν τοῦ Ἰσραήλ (ἀρχαιοτάτη ἡ Σιχέμ).—**Καισάρεια** (Παλαιστίνης), παραθαλασσία πολίχνη ἀρχαία ἕδρα τῶν Ῥωμαίων ἀνθυπάτων καὶ τοῦ βασιλέως Ἡρώδου.

3) Ἡ **Ἰουδαία** κείται πρὸς Ν. τῆς Σαμαρείας. Ἐνταῦθα εἶνε ἡ πρωτ. τῆς Παλαιστίνης **Ἱερουσαλήμ** (85) «ἡ ἅγια πόλις», εἰς ἀπόλυτον ὕψος 750 μ. Ἡ πόλις αὕτη εἶνε σπουδαιοτάτη καὶ τιμιωτάτη ἐν τῇ θρησκείᾳ ἡμῶν· ἐν ταύτῃ ὑπάρχει «ἡ ναὸς τοῦ Παναγίου Τάφου», ὅστις κατέχει τοὺς τόπους τῶν πατέρων καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος. Χιλιάδες προσκυνητῶν συρρέουσιν ἐνταῦθα (ἰδίως ἕως ἑορτᾶς τοῦ Πάσχα) ὅπως προσκυνήσωσιν τὸν Πανάγιον αὐτοῦ τάφον. Εἶνε ἕδρα ὀρθοδόξου

πατριάρχου, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἀρμένιοι ἔχουσιν ἐνταῦθα μεγάλας μονάς.

Πρὸς Α. τῆς πόλεως ὑφθῆται τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν (840 μ. ὕψ.) εἰς τὰς ἀνατολικὰς κλιτύς τούτου ἔκειτο ἡ ἀρχαία **Βηθανία**

Βηθλεὲμ (7) δηλ. οἶκος τοῦ ἄρτου, 7 χιλιόμε. πρὸς Ν. τῆς Ἱερουσαλήμ. Παρὰ ταύτην δεικνύται τὸ σπήλαιον, ἐν ᾧ ἐγεννήθη ὁ Κύριος.—**Χαβζών** (10), νοτιώτερον.—**Ἱεριχὼ** κατὰ τὴν κοιλάδα Ζώρ, μικρὸν νῦν χωρίον.—**Ἰόπη** (ἦν κ. Γιάφα), ἐπίκειον τῆς Ἱερουσαλήμ, συνδεόμενον μετ' αὐτῆς διὰ σιδηροδρόμου.—**Γάζα** (30), πρὸς Ν. τῆς Ἰόπης, ἡ πάλαι πρωτ. τῶν Φιλισταίων.

4) Ἡ **Περαία** ἐκτείνεται πρὸς Α. τοῦ Ἰορδάνου καὶ τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης. Παρὰ τὸν εἰσρουν τοῦ Ἰορδάνου εἰς τὴν λίμνην Γεννησαρέτ ἔκειτο ἡ «Βησθαϊδὰ», πατρίς τῶν ἀποστόλων Πέτρου Ἀνδρέου καὶ Φιλίππου.

Ἀξιόλογοι σήμερον πόλεις ἐνταῦθα εἰναι ἡ **Κοζὰκ** (20), κειμένη πρὸς Α. τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης.—**Σάλτ** (10), πρὸς Α. τοῦ Ἰορδάνου. Ἀνατολικώτερον ταύτης ἔκειτο ἡ ἀρχαία «Φιλαδέλφεια».

Ἐκ τῆς Δαμασκού σιδηροδρόμος διέρχεται νῦν τὴν Περαιάν φθάνων εἰς τὰς πόλεις τῆς Ἀραβίας Μεδίαν καὶ Μέκκην.

VII. ΚΥΠΡΟΣ

(τὸ 1/3 τῆς Πελοποννήσου—330 χιλ. κατ.).

Θέσις.—Ἡ Κύπρος ἡ μεγίστη τῶν Ἑλληνικῶν νήσων κα δευτέρα κατὰ τὸν πληθυσμὸν (μετὰ τὴν Κρήτην), κεῖται ἐν τῇ Μεσογείῳ ἀπέναντι τῆς μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς Συρίας.

Ἀκρωτήρια.—Ὁ Ἀκάμας πρὸς Δ., τὸ **Δεινάρητον** (κ. Ἁγ. Ἀνδρέας), ἐκτεινόμενον πρὸς τὸν Ἰσικὸν κόλπον καὶ τὸ **Πηδάλιον** (κ. Γραϊκο) πρὸς Α.

Μορφολογία τοῦ ἐδάφους. **Ῥῶτα.**—Ἡ νῆσος διανοχίζεται ὑπὸ δύο ὄροσειρῶν ἐξ Α. πρὸς Δ. Ἡ νοτιωτέρα καὶ κυριώτερα ὄροσειρὰ καλεῖται πρὸς Δ. μὲν **Ἀφῶν** (2000, κ. Τρόδος), πρὸς Α. δὲ **Ὀλυμπος**. Ἡ ὄρειά ὄροσειρὰ τῆ τῆς

Κερυνείας (κ. Πενταδάκτυλον), προεκτείνεται μέχρι τοῦ ἀκρ. Λειναρήτου.

Μεταξὺ τῶν ἀνωτέρω ὄροσειρῶν ἐξαπλοῦται ἡ πεδιάς **Μεσαορεία** (κ. Μεσαριά). Ταύτην διαρρέει ὁ κύριος ποταμὸς τῆς νήσου **Πεδιαῖος** (κ. Πεδιάς), ὅστις πηγάζει ἐκ τοῦ Ἄφου καὶ ἐκβάλλει πρὸς Α., ἀπέναντι τῆς Συρίας.

Προῦόντα.— Ἡ νήσος ἔκπαλαι ἐφημιζέτο διὰ τὸ γλυκὺ κλίμα καὶ τὴν ἀκμαίαν θλάστησιν. Παράγει **οἶνον** ἐξαιρέτων **ἐλαιον**, **βάμβακα**, **ὀπώρας**, **μέταξαν** καὶ ἄλλα.

Πολιτ. κατάστασις.— Ὑπὸ τοὺς Τούρκους ἡ νήσος εἶχε καταπέσει εἰς ἀδενδρὸν καὶ πενιχρὰν χώραν. Ἀπὸ τοῦ 1888 διὰ συνθήκης παρεχωρήθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ διοικεῖται νῦν ὑπὸ Ἀγγλοῦ ἀρμοστοῦ ἔχοντος παρ' αὐτῆς συμβούλιον ἐκτελεστικὸν καὶ κυπριακὴν Βουλὴν ἐκ 18 μελῶν. Ὁ δικαστὴς ὅμως πόθος τῶν Κυπρίων εἶναι ἡ ἔνωσις τῆς νήσου μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος.

Ἐκκλησίαι καὶ παιδεῖα.— Ἡ ἐκκλησία τῆς Κύπρου εἶνε αὐτοκέφαλος, διοικουμένη ὑπὸ συνόδου ἐκ τεσσάρων μητροπολιτῶν, ἧς ὁ πρόεδρος ὑπὸ τῶν τίτλων τοῦ «μακαριωτάτου» ἔδρευε: ἐν τῇ πρωτ. Λευκωσίᾳ. Ἡ ἑλληνικὴ δὲ παιδεῖα εἶνε ἐπαρκῶς ἀνεπτυγμένη.

Πόλεις.— **Λευκωσία** (28) παρὰ τὸν Πεδιαῖον, ἡ ἔδρα τοῦ μακαριωτάτου καὶ τοῦ Ἀγγλοῦ ἀρμοστοῦ. ἔχει σπουδαῖον γυμνάσιον **Παγκύπριον** καλούμενον, καὶ πολλὰ ἄλλα ἑλληνικὰ ἐκπαιδευτήρια. Παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ ἔκειτο π.λαι ἡ «Σαλαμίς».— **Ἀμμόχωστος** (15) (κ. Φαμαγούστα), νοτιώτερον μετὰ ὠραίου λιμένος.— **Λάρναξ** (1), ἔδρα μητροπολίτου παρὰ ταύτην ἔκειτο τὸ ἀρχαῖον «Κίτιον», ὅπερ πολιορκῶν ὁ Κίμων ἀπέθανε (440 π. Χ.— **Δεμησοῦς** (13), παραλία καὶ ἐμπορικὴ πόλις ἐν ὠραίᾳ τοποθεσίᾳ.— **Νέα Πάφος** (8), πρὸς Δ., ἔδρα μητροπολίτου. Παρὰ ταύτην ἔκειτο ἡ ἀρχαία καὶ μεγάλη «Πάφος», ἐν ἣ ἦτο ὁ ἐπίσημος ναὸς τῆς Παφίας Ἀφροδίτης, ἧς ἡ λατρεία ἦτο καθ' ἅπασαν τὴν νήσον διαδεδομένη.— **Μόρφου** (6) καὶ **Κερύνεια** (5) πρὸς Β.

Συγκοινωνία.— Πλὴν τῆς διὰ θαλάσσης συγκοινωνίας ἡ

Κύπρος έχει και σιδηροδρομικήν γραμμὴν συνδέουσαν τὴν Λάρνακα μετὰ τῆς Ἀμμοχώστου, Λευκωσίας καὶ Μόρφου.

ΤΑΞΕΙΔΙΟΝ ΑΝΑ ΤΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΑΣ ΧΩΡΑΣ

Ἐξ Ἀθηνῶν διὰ Σμύρνης εἰς Κωνσταντινούπολιν

Ἐξ Ἀθηνῶν κατερχόμεθα εἰς Πειραιᾶ διὰ τοῦ σιδηροδρομοῦ. Ἐκείθεν ἐπιβαίνοντες ἀτμοπλοίου διαπλέομεν τὸν Σαρωνικὸν κόλπον μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Σουνίου, ἐφ' οὗ διακρίνομεν τοὺς στόλους τοῦ ἀρχαίου ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος. Μετὰ τοῦτο πλέομεν διὰ τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Ἀφίνομεν δεξιὰ τὴν νήσον Κέα, ἔπειτα πλέομεν μεταξὺ Εὐβοίας καὶ Ἄνδρου ἐνταῦθα εἶνε ὁ περίφημος πορθμὸς τοῦ Καφηρέως, ἔνθα ὁ Λάμπρος Κατσώνης τῷ 1770 κατέτρόπωσε τὸν τουρκικὸν στόλον, ὁ δὲ Γεώργιος Σαχτούρης τῷ 1825 κατεναντιμάχησε τὸν στόλον τοῦ Χασρέφ. Ἐκείθεν πλέοντες πρὸς Α. περίρου φθάνομεν εἰς τὰς νοτίους ἀκτὰς τῆς νήσου **Χίου** καὶ διερχόμεθα τὸν μεταξὺ τῆς νήσου καὶ τῆς Ἐρυθραίας χερσονήσου πορθμὸν. Ἐνταῦθα διακρίνομεν δεξιὰ τὴν **Κρήνην** (Ἰσσημὲν καὶ τὸν λιμένα αὐτῆς, ἔνθα τῷ 1770 ὁ τουρκικὸς στόλος ἐκάνη ὑπὸ τῶν Ῥώσων βοηθουμένων ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, μάλιστα τῶν Ψαριανῶν. Εἰσερχόμεθα ἤδη εἰς τὸν λιμένα τῆς ἐλευθέρας νῦν καὶ ἐμπορικῆς πόλεως **Χίου**, ἔνθα ὁ Κανάρης τῆ βῆ Ἰουνίου ἐξεδικήθη τὴν καταστροφὴν τῆς νήσου πυρπολήσας τὴν Τουρκικὴν ναυρχίδα. Ἐξακολουθοῦντες τὸν πλοῦν παραπλέομεν τὴν Ἐρυθραίαν. Κάμπτομεν τὸ βορειότερον αὐτῆς ἀκρωτήριο **Καρά-Μπουροῦ** (π. Μέλαινα ἄκρα) καὶ εἰσερχόμεθα εἰς τὸν Ἑρμαῖον κόλπον (τῆς Σμύρνης). Ἀριστερὰ βλέπομεν τὴν **Νέα** καὶ **Παλαιὰν Φώκαιαν** κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἑρμου, μετ' ὀλίγον δὲ φθάνομεν εἰς τὴν Σμύρνην. Ἡ **Σμύρνη** εἶνε ἐκτισμένη ἀμφιθεατρικῶς καὶ ὡς γνωρίζομεν, μεγάλη καὶ ἐμπορικὴ πόλις. Ἐξερχόμενοι πάλιν ἐκ τοῦ Ἑρμαῖου κόλπου πλέομεν πρὸς Β. καὶ παρὰ τὴν Ἀσιατικὴν παραλίαν. Κατὰ ταύτην βλέπομεν τὰς μικρὰς νήσους **Ἀγγινούσας**, γνωστὰς διὰ τὴν παρὰ ταύτας νίκην τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν (403 π. Χ.) Ἀριστερὰ ἐκνεύεται ἡ μεγάλη νή-

σος Λέσβος. Προσεγγίζομεν τὴν εὐλίμενον **Μυτιλήνην** καὶ ἐξακολουθοῦμεν τὸν παράπλουον τῆς νήσου. Πλέομεν ἤδη εἰς τὸν Ἄδραμυτινὸν κόλπον καθ' ὃν διακρίνομεν δεξιὰ τὰς νησίδας **Μοσχονήσια**, (π. Ἐκατόνησοι), 32 τὸν ἀριθμὸν ἀπένατι δὲ τούτων τὰς Κυθωνίαις (Ἀῦβαλιῇ). Πέραν τούτων βλέπομεν τὸ θασιῶδες ὄρος **Ἴθην**. Ἀρχόμεθα ἤδη παραπλέοντες τὴν ὁμώνυμον χερσόνησον. Κάμπτομεν τὸ ἀκρωτήριο **Λεκτὸν** (κ. Μπαμπᾶ), μεθ' ὃ παραπλέοντες τὴν μικρὰν νήσον **Τένεδον**, παρ' ἣν ὁ ἥρωος Κανάρης τῆν 1822 ἔκαυσε τὸ τουρκικὸν δίκροτον. Μετ' ὀλίγον φθάνομεν εἰς τὴν εἰσοδὸν τοῦ Ἑλλησπόντου (Δαρδανελλίων), πρὸ τῶν ὁποίων ἐδοξάσθη τῆ 1912—1913 ὁ ἐλληνικὸς στόλος. Δεξιὰ βλέπομεν τὸ ἀκρωτήριο τῆς Τριψάδος **Σίγειον** (κ. Κοῦμι Καλεσί) ἀριστερὰ δὲ τὸ τῆς Θρακιτικῆς χερσονήσου **Μαστουσίαν** (π. Σεντίλ-Μπάχρ), ὄχυρὰ ἄλλοτε φρούρια. Πρὸς τὰ μεσόγεια τῆς Τριψάδος διακρίνεται τὸ παιδίον τῶν μαχῶν τῶν γενομένων τὸ πάλαι ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων πρὸς ἐκπόρθησιν τοῦ **Ἰλίου**. Διαπλέοντες τὸν Ἑλλησπόντον βλέπομεν κατὰ τὸ στενωτέρον μέρος (1250 μέτρ. πλάτους) δεξιὰ μὲν τὴν πόλιν **Δαρδανέλλια** (Τσανάκ-Καλεσί), ἀριστερὰ δὲ τὴν **Μάδυτον**. Ὀλίγον περαιτέρω εἶνε τὸ μεταξὺ **Ἀβύδου** καὶ **Σησιτοῦ** μέρος, ὅπερ ἐγεφύρωσεν ὁ Ξέρξης. Ἀκολουθῶντες διερχόμεθα παρὰ τὴν θέσιν τῶν «Αἰγὸς ποταμῶν» ἔνθα ὁ Λυσάνδρος συνέλαβε τὸν στόλον τῶν Ἀθηναίων (404 π. Χ.) καὶ παρὰ τὴν ἀπέναντι ὄχθην αὐτῶν **Λάμψακον** (δεξιὰ). Περαιτέρω βλέπομεν ἀριστερὰ τὴν **Κάλλιπολιν** καὶ τέλος μετὰ τὸν διάπλουον τοῦ πορθμοῦ, ὅστις διαρκεῖ τρεῖς καὶ πλέον ὥρας ἐξερχόμεθα εἰς τὴν Προποντίδα.

Ἐν τῇ Προποντίδι βλέπομεν ἀριστερὰ πολλὰς παραλίας ἄλλοτσε ἐλληνικὰς κόμιας, ἐν οἷς τὴν **Περίστασιν** καὶ τὸ **Μυριόφυτον**. Μετὰ ταῦτα παραπλέοντες τὴν **Προκόννησον**, μετὰ δὲ τὸν διάπλουον τῆς Προποντίδος εἰσερχόμεθα εἰς τὸν Βόσπορον καὶ ἀποβιβάζομεθα εἰς τὸν Γαλατᾶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

II. Ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διὰ Θεσσαλονίκης καὶ Ἰωαννίνων εἰς Κέρκυραν.

Ἐκ τοῦ Γαλατᾶ διερχόμενοι τὴν γέφυραν τοῦ Κερατίου κόλπου μεταβαίνομεν εἰς τὴν κυρίως Κωνσταντινούπολιν (Σταμ-

πούλ), ἔνθα εἰσερχόμεθα εἰς τὸν διὰ Θεσσαλονίκην σιδηρόδρομον. Διερχόμεθα τῆς πόλεως βαίνοντες πρὸς Δ. Ἄφ' οὗ διέλθωμεν τὸ προάστειον Ἄγιον Στέφανον ἀπομικρυνόμεθα τῆς παραλίας διερχόμεθα τὰς Μέτρας (Τσατάλτζαν) μεθ' ὃ φθάνομεν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ Τσουρλοῦ (παραπ. τοῦ Ἐργίνου) ἣν ἀκολουθοῦντες διερχόμεθα παρὰ τὴν ἑμώνυμον πόλιν. Ἐκεῖθεν συναντῶμεν τὸν Ἐργίνην καὶ ἀκολουθοῦντες τοῦτον διερχόμεθα παρὰ τὴν πολίχνην **Δουλι Βουργὰς** (Ἀρκαδιούπολιν). Μετὰ ταῦτα διερχόμεθα τὸν Ἐμβρόν καὶ εἰσερχόμεθα εἰς τὴν ἐλευθέραν Θράκην. Ἀμέσως φθάνομεν εἰς τὸν σταθμὸν **Κουλελι Βουργὰς**, καθ' ὃν διασχίζεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμή.

Ἡμεῖς ἀκολουθοῦμεν τὴν νοτιωτέραν βαίνοντες κατὰ τὴν δεξιάν ὄχθην τοῦ Ἐμβρόν. Διερχόμεθα τὸ **Λιδυμότιχον** καὶ τὴν πόλιν **Σουφλί**, μεθ' ὃ ἀφίνομεν τὸν Ἐμβρόν φθάνομεν εἰς τὴν πόλιν **Ἀλεξανδρούπολιν**, κειμένην κατὰ τὸ Θράκιον πέλαγος.

Ἐκεῖθεν πάλιν πρὸς τὰ μεσόγεια τρεπόμενοι διερχόμεθα τὴν **Κομοτινήν** τὴν **Ξάνθην** καὶ φθάνομεν εἰς τὸν ποταμὸν **Νέστον**, ἕριον Θράκης καὶ Μακεδονίας. Ἦδη εἰσερχόμεθα εἰς τὴν ἐλληνικὴν Μακεδονίαν ἀκολουθοῦντες ἐπ' ἀρκετὸν τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Νέστου βλέπομεν δεξιὰ τὰ ὕψηλά ὄρη τῆς Ροδόπης. Ἄφ' οὗ διέλθωμεν τὸν ποταμὸν, φθάνομεν μετ' ὀλίγον εἰς τὴν εὐφορωτάτην πεδιάδα τῆς **Δράμης**. Διερχόμεθα παρὰ τὴν ὠραίαν ταύτην πόλιν καὶ τὴν πολίχνην **Ζηλιάχοβαν**, μεθ' ἣν εἰσερχόμεθα εἰς τὴν εὐφρονον πεδιάδα τῶν Σερρών. Σταθμεύομεν εἰς τὰς **Σέρρας** καὶ τὸ **Σιδηρόκαστρον** μεθ' ὃ διερχόμεθα τὸν ποταμὸν **Στρυμόνα** ἔχοντες πρὸς Β. τὸν Ὀρθηλον. Μετ' ὀλίγον βλέπομεν τὴν λίμνην τῆς **Δοηράνης**, ἐξ ἣς τρεπόμενοι πρὸς Ν. διερχόμεθα διὰ τοῦ Κιλίκις καὶ φθάνομεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην.

Ἐκ Θεσσαλονίκης, εἰσερχόμενοι εἰς τὸν διὰ Μοναστήριον σιδηρόδρομον, διατρέχομεν τὴν πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης, καθ' ἣν διερχόμεθα τοὺς ποταμοὺς **Ἐχέδωρον** καὶ **Ἀξιόν**. Μετ' ὀλίγον συναντῶμεν τὸν Ἀλιάκιμονα ποταμὸν, ὃν ἀφίνομεν ἀριστερὰ διερχόμεθα τὴν **Βέροϊαν**, τὴν **Νιάουσαν** καὶ τὴν **Ἐδεσσαν**. Ἐκεῖθεν συναντῶμεν καὶ τὴν **Ἀρνισσαν** λίμνην **Βεργορῆτιν**, ἣς ἀκολουθοῦμεν τὰς ὄχθιας. Μετὰ ταύτην διερχόμεθα τὸ χωρίον **Σόροβις** καὶ μετὰ ταῦτα ἀφίνομεν ἀριστερὰ τὴν Φλώριδαν εἰσερ-

χόμεθα εἰς τὴν Σερβικὴν Μακεδονίαν. Διατρέχομεν τὸ ὄροπέδιον τοῦ Μοναστηρίου καὶ τέλος φθάνομεν εἰς τὸ Μοναστήριον. Ἐκεῖθεν ἔτιω εἰσακολουθήσωμεν τὸ πρὸς τὰ Ἰωάννινα ταξείδιον, ἐπιβαίνομεν ἀμάξης. Ἀκολουθοῦμεν τὴν ἀρχαίαν «Ἐγνατίαν ὁδόν», ἣτις πάλαι ἐκ τῆς παραλίας τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους ἔφθανεν εἰς Θεσσαλονίκην. Ἀφ' οὗ διαδῶμεν τὰς βορείας ὑπωρείας τοῦ Βαρνοῦντος, τρεπόμεθα πρὸς Ν., ἀκολουθοῦντες τὰς δυτικὰς ὄχθας τῆς λίμνης Πρέσπας. Ἐκεῖθεν εἰσερχόμεθα εἰς τὴν Ἠπειρον. Φθάνομεν εἰς τὴν **Κορυθαῖαν**, ὅθεν δι' ὄρειου ἐδάφους διατρέχομεν τὴν πεδιάδα τῆς **Κολωνίας** βλέποντες ΒΑ. τὸ ὄρος Βόϊον. Ἀκολούθως εἰσερχόμεθα τὴν πολίχην **Διασκοβίκιον**, παρὰ τὸν Ἄφρον ποταμὸν, καὶ συναντῶντες τὰ δυτικώτερα χωρία τοῦ Ζαγορίου φθάνομεν εἰς τὰ **Ἰωάννινα**. Ἐκ τῶν Ἰωαννίνων δι' ἀμάξης κατερχόμεθα εἰς τοὺς **Ἁγίους Σαραντα** καὶ ἐκεῖθεν πλέομεν εἰς τὴν Κέρκυραν.

III Ἐκ Κερκύρας περίπλους τῆς Πελοποννήσου καὶ ἀφίξεις εἰς Ἀθήνας.

Ἀναχωροῦντες ἐκ Κερκύρας δι' ἀτμοπλοίου παραπλέομεν τὴν νῆσον Κέρκυραν μέχρι τῶν νοτίων ἀκρωτηρίων Λευκίμνης καὶ Ἀμφιπάγου, ἔχοντες τὴν Ἠπειρον ἀριστερά. Ἐκεῖθεν παραπλέομεν τοὺς Παξούς, τὴν Λευκάδα, τὴν Κεφαλληνίαν καὶ τὴν Ζάκυνθον. Ἐν Ζακύνθῳ ἀποβιβαζόμενοι δυνάμεθα νὰ ἐπιβῶμεν μικροτέρου ἀτμοπλοίου ἐκτελοῦντες προσεγγίσεις εἰς λιμένας τῆς Πελοποννήσου. Οὕτω προσεγγίζομεν εἰς τὸ **Κατάκωλον** (ἐπίγειον τοῦ Πύργου), τὴν **Κυπαρισσίαν**, τὴν **Ἁγίαν Κυριακὴν** (ἐπίγειον τῶν Φιλιατρῶν), τὴν **Μάραθον** (ἐπίγειον τῶν Γαργαλιάνων), μετ' ἣν εἰσερχόμεθα εἰς τὸν λιμένα τῆς Πύλου, ἔχοντες ἀριστερὰ τὴν γνωστὴν νῆσον Σφακτηρίαν (ἰδὲ σελ. 50). Μετὰ τὴν Πύλον προσεγγίζομεν εἰς τὴν **Μεθώνην**, ἣς ἀπέναντι φαίνονται αἱ νῆσοι **Οἰνοῦσαι**. Μετὰ ταῦτα κάμπτομεν τὸ ἀκρωτήριον Ἀκρίταν καὶ εἰσερχόμεθα εἰς τὸν Μεσσηνιακὸν κόλπον. Προσεγγίζομεν εἰς τὴν **Κορώνην**, τὰς **Καλάμας**, μετ' ἣν περιπλέομεν τὴν **Μάνην** βλέποντες τὸν ὕψηλόν Ταύγετον. Ἀκολούθως προσεγγίζομεν εἰς τοὺς

λιμένας ταύτης **Λιμένιον** ἐπίνειον τῆς Ἀρεσπόλεως (καὶ τὸν **Γερολιμένα**, μεθ' ὃ κάμπτοντες τὸ Ταΐναρον εἰσπλέομεν εἰς τὸν Λακωνικὸν κόλπον. Κατὰ τοῦτον προσεγγίζομεν εἰς τὸ **Γύθειον**, τὴν **Ἐλαίαν** (ἐπίνειον τῶν Μολάων), τὴν **Νεάπολιν** (Βάτικα), μεθ' ἣν ἐξερχόμεθα τοῦ Λακωνικοῦ κάμπτοντες τὸν Μαλέαν. Ἐκείθεν πλέοντες διὰ τοῦ Μυρτώου πελάγους προσεγγίζομεν εἰς τὴν **Μονεμβασίαν**. Μακρὰν βλέπομεν τὸ ὄρος Πάρνωνα, μέχρις οὗ παραπλευρίσαντες τὴν Ὑδραν καὶ τὸ ἀκρωτήριον Σκύλλαιον εἰσερχόμεθα εἰς τὸν Σαρωνικόν. Πλέοντες εἰς τοῦτον βλέπομεν ἀριστερὰ τὰς νήσους **Πόρον**, **Αἴγινα** καὶ **Σαλαμίνα** καὶ τέλος φθάνομεν εἰς Πειραιᾶ, ὅπουθεν διὰ τοῦ ἠλεκτρικοῦ σιδηροδρόμου ἀνερχόμεθα εἰς Ἀθήνας.

ΤΕΛΟΣ

8
1917 ~~24~~ 24

1929 4 39
1919 3 24
-----
12 15

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΜΙΧ. ΖΗΚΑΚΗ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΑΡΡΗ

- Νέα ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ τῶν ΗΠΕΙΡΩΝ μετὰ πολλῶν εἰκόνων, ἐκ σελίδων
550. Ἄδεται Δραχ. 100.—
Δεμένη » 120.—
- ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν λοιπῶν Βαλκανι-
κῶν λαῶν διὰ τὴν Α' τάξιν Ἐμπορ. Δρ. 15.—
- ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ τῆς Εὐρώπης διὰ τὴν Β' τάξιν Ἐμπορ.
Δρ. 15.—
- ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ διὰ τὴν Γην καὶ Δην τάξιν Δημοτικῶ μετ' εἰκόνων καὶ
χαρτῶν Δρ. 7.50
- ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ διὰ τὴν Εην καὶ Ξην τάξιν Δημοτικῶ μετ' εἰκόνων καὶ
χαρτῶν Δρ. 15.—

Δ. ΦΙΛΙΚΟΥ

- ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ Γης καὶ Δης Δημοτικῶ σχολείου Δρ. 6.50
- ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ Εης καὶ Ξης Δημοτικῶ σχολείου Δρ. 10.—

ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΧΩΡΑΦΑ

ΠΑΡΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

(Μετὰ πολλῶν εἰκόνων καὶ χαρτῶν)

- ΘΕΟΙ ΚΑΙ ΗΡΩΕΣ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ διὰ τὴν Γην τάξιν
Δρ. 6.50
- ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ διὰ τὴν Δην τάξιν Δρ. 7.50
- ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ διὰ τὴν Εην τάξιν
Δρ. 7.50
- ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ διὰ τὴν Ξην τάξιν » 12.—

